

असे समजण्यास पूर्वी सक्षम नाही. करण्याची, अथवा धड्याची करण्याची, भीति झालणे ही दंडेली नाही; व त्या कामगारावर मारक हात्तांची तयारी, अगर अशा जमिंदारी योगाने असे स्पष्ट दिसेल की, आपला जीव धोक्यांत घातल्याशिवाय, त्या कामगारास पुढे जाऊन आपले काम वजावितां येणार नाही, अशा प्रकारची जबरदस्त जमिंदारी, हा होन्दीहून कमी तजवीज आरोग्येताकडून झाली असता, तीही मारत जमाविण्याचे कामांत दंडेली नाही. परंतु दुसरे परी हे स्पष्ट आहे की, तो कामगार उतावळीने पुढे करणावासाय, मारक हात्तांचा उपयोग आपले मारत जमाविण्यास करील, आणि त्यामुळे कोणाचा मृत्यु घडेल, तर तो गुन्हा खुनाचे गुन्हापेक्षां विलकुल कमी माही. (पिनल कोडचे कलम ३०० पंक्तीत तिसरे अपवादप्रमाणे हा सदोष मनुष्य बंध होतो) जेव्हा तो गुन्हा पूर्वी विचार करून, अगर त्या कामगाराचा त्या मनुष्याशी हेच असल्याबद्दल, केवळ असे दिसून येईल, किंवा सूड जमाविण्यास आपले दुत्याचा व कामगाराचा उपयोग त्याने केला, असे समजण्यास कारण असेल, तेव्हा विशेषकरून खुनाचा गुन्हा होऊ शकेल. (आर्चि. पृ. १९ व मे. की. १. पी. को. क. १०१)

३. सर्वसे मिहिलेला अवश्यकते पुरता जमिंदारीचा उपाय, कोणी मनुष्य जेलराचे अगर दुसऱ्या कोणी मनुष्याच्या ताब्याहून पळून जाण्यासाठी जमिंदारीने प्रयत्न करील, तेव्हा तो बंद करण्यासाठी, त्या कामगाराने केला असता, कामची होऊ शकेल. (आर्चि. पृ. ४३४) कोणी खासगी मनुष्य सरकारी कामगारास मदत करित असेल, किंवा कोणास धरजे त्यास कामची असल्यामुळे करित असेल, तेव्हा त्यासही हा करील नियम लागू आहे. अशा प्रसंगी आपण केलेली वर्तणूक बाजवी आहे, असे त्या सरकारी नौकराचे, किंवा खासगी मनुष्याच्या संबंधाने समजण्यासाठी, हे अवश्य असले पाहिजे की, कायद्याबद्दल जे काम त्याकडे सोंपले होते, ते काम त्या वेळी ते कायदेशीर ननावीत होते, आणि अशा स्थितीत होते की, जर ते कामगार अगर खासगी मनुष्य जेल, तर खुनाचा गुन्हा झाला असता, आणि जर तो प्रसंग असा असेल की, तो कामगार, अगर खासगी मनुष्य मारला गेल्यास, फक्त सदोष मनुष्य बंध एवढाच गुन्हा होऊ शकेल, तर त्या कामगाराने, अगर खासगी मनुष्याने मारल्यास त्याकडेही सदोष मनुष्य बंधाचा दोष येईल. ज्या मनुष्यास पकडल्याचा आहे, तो धरले न जावे म्हणून दंडेली न करितां, पळून जात जाईल, तेव्हा त्यास धरण्यासाठी जमिंदारीचा उपाय कितपत करत येईल हे या कायद्यांत कोहीच सांगितले नाही. धरण्याच्या मनुष्यावर राजद्रोहाचा अगर खुनाचा, अगर भयंकर जखम केल्याचा खार्ज असून, तो पळून जाईल, आणि त्यास धरण्याचा दुसरा उपाय नसेल, तेव्हा त्याचा जीव घेणे बाजवी आहे. परंतु स्वस्थता मोडलेल्याचा, अगर दुसरे काही गैरवर्तणुकीचा मोध खार्ज असेल, किंवा दिवाणी मोकळ्यांत त्यास धरण्याचा असेल, तसेच सदस्यांत त्यास धरले; असा ते कृत्य सराफ होण्याचा

अभय नसता, अगर मासवे अशा इरादा नव्हता, अशा उपायाने झाले नसल्यास खून होईल. (आर्चे. पृ. ५३४) आणि पाठलाग करणे साधारण मोटवाने, किंवा मरण येण्यासारखा नाही, अशा शस्त्राने, अगर दुसऱ्या कांही वस्तूने धक्का देणे घामुळे झालेला वध, बहुत करून अनुष्य वध होईल. स्काँच लोकांचा कायदा द्याहीपेसां कडक आहे. त्यांत आयर खुनाचा वाजबी आहे, असा गुन्हेगार पकून जाईल, तर त्यास फांसेला मारणे मात्र वाजबी मानिले आहे. हिंदुस्थानांत जेथे गुन्हेगार अगदी पकून जाण्याचा संभव बहुत करून नाही, तेथे स्काँच लोकांचा कायदा लागू करावा हे बरे दिसते (मे. कॉ. १ पी. को. क. २०६) व पोलिसांचे काम गुन्हा कायदेशीर उपायाने शोधून काढण्याचे आहे, परंतु गुन्हाची शाबिती झाली म्हणजे नस आहे पण ती शाबिती होण्याचे कायदेशीर उपायांकडे लक्ष देण्याची जरूर नाही, असे मानण्याकडे पोलिसांची अधिक तत्परता असते. अशाप्रकारे गुन्हाची शाबिती करणे, हे पोलिसांचे मोठे म्हत्वाचे काम आहे खरे, परंतु जर ती शाबिती गैर कृतपद्धत्या उपायाने केली तर एक गुन्हा शोधून काढण्यांत दुसरा गुन्हा ते करितात, इतके मात्र होते. पोलिसांकडे कास मोठा अधिकार देणे, त्यास पुष्कळ अखत्यारी देणे, आणि त्यावर पुष्कळ भरंवसा ठेवणे, हे अगदी अवश्य आहे. परंतु त्याप्रमाणे हेही अवश्य आहे की, त्याने आपला अधिकार अतिशय विचार करून चालविला पाहिजे; आणि त्याजकडून बुद्धिपूर्वक गैर कृतपद्धत झाली असता, त्याच्या वचावासाठी मार्ग पुढे न पाहता शिक्षा दिली पाहिजे. तसे न केल्यास पोलिस हे गार उपयोगी आणि खूब म करणारे असले तरी देशास मोठे भयप्रद व पीडाकारक होईल. (मे. हि. क. अ.)

९३. ज्या मनुष्यास धरण्याचे वारंते झाले आहे तो अमरक्या घरांत अगर काल धरण्याचे वारंते झाले जागेत गेला आहे, किंवा त्यांत अगर तीत आहे, आहे तो ज्या घरांत गेला असेल असे मानण्यास आधार असल्यास, ते वारंते बजाविणारा पोलीस कामगार अगर दुसरा मनुष्य शाने झटले असता, त्या घरांत अगर त्या जागेत राहणाऱ्या मनुष्याने, किंवा ज्याच्या ताब्यांत ते घर अगर ती जागा असेल त्याने, त्या पोलीस कामगारास अगर दुसऱ्या मनुष्यास त्या घरांत अगर त्या जागेत बिनहरकत जाई दिले पाहिजे, व त्या घराचा अगर जागेचा दारा येण्याविषयी वाजबी असतील त्या सर्व सोयी करून दिल्या पाहिजे.

९. पोलीस अमलदार आपले हुताची कामे करित असता, त्यास कोणी समजून समजून हरकत केल्यास, हरकत करणारा पी. को. क. १८६ प्रमाणे झिलेस पात्र होई. कोणी मनुष्य समजून समजून त्यास मदत न करील तर, तो पी. को. क.

१८७ प्रमाणे शिक्केस पात्र होतो. कोणी मनुष्य मुन्हेगारास छपकून ठेविले तर तो पी. को. क. २१२/२१६ प्रमाणे शिक्केस पात्र होतो. मुन्हेगार कायदेशार रीतीने धकडला जाऊ नये, म्हणून कोणी गिरकयदा हरकत करील किंवा समजून उपजून प्रतिबंध करील तो या कायद्याचे क. २२५ व पी. को. क. ४० प्रमाणे शिक्केस पात्र होईल. (वि. १. ४९)

१४. धारंताबंदून एखाद्या मनुष्याला धरण्याचा अखत्यार कोणा पोलीस अधिकारी अगर असुर स्थिती कामगाराचा अगर दुसऱ्या मनुष्याला असतो, त्याने कोणते आपला अखत्यार व उद्देश कळविण्यावर, व आंत जाण्याची परवानगी योग्य रीतीने मागितल्यावर, आंत जाण्याचा दुसरा उपाय नसेल, तर ते धारंता बजाविण्याकरिता जो मनुष्य धरावयाचा त्याच्या, अगर दुसऱ्या कोणा मनुष्याच्या, घराचे अगर जागेचे बाहेरील अगर आतील दार अगर चिडकी फोडून वाट करण्याचा अखत्यार त्या पोलीस कामगाराला अगर दुसऱ्या मनुष्याला आहे.

१५. ज्या अपराधाबद्दल धारंता करण्याचा अखत्यार आहे तशा अपराधा जनानखान्यात अगर बायको रा- ची फिर्याद कोणा मनुष्यावर घाली असून तो जी लष्पाची खोली पाडणे. बायको देवाच्या चालीप्रमाणे चौघांच्या दृष्टीस पडत नाही ती ज्या जनानखान्यांत अगर ज्या खोलीत वास्तविक राहत आहे त्या जनानखान्यांत अगर खोलीत लपला आहे अशी बातमी लागल्यास, ते धारंता बजाविण्याचे काम ज्या पोलीस कामगारास अगर दुसऱ्या मनुष्यास सांगितले असेल त्याने ज्या मनुष्यावर फिर्याद घाली त्याला पळून जाता येऊ नये म्हणून ज्या तजवित्री अधीक्षक करव्या लागतील त्या केल्या पाहिजेत आणि ज्या मनुष्यावर फिर्याद घाली तो आपण होऊन बाहेर येऊन स्थायीन होत नसेल, तर ते धारंता बजाविण्याचा अखत्यार ज्यास आहे असा पोलीस कामगार अगर दुसरा मनुष्य त्याने आपला अखत्यार व उद्देश कळविण्यावर व आंत जाण्याची परवानगी योग्य रीतीने मागितल्यावर, आंत जाण्याचा दुसरा उपाय नसेल तर, तो जनानखान्या अगर सो खोली फोडून ते धारंता बजाविण्याचा अखत्यार त्याला आहे; परंतु त्या जनानखान्यांत अगर त्या खोलीत जर सांगितल्याप्रमाणे जी बायको असेल, तिला धरण्याचे धारंता घाले नसल्यास, मुळा निघून जाण्याची मोकळीक आहे, असे तिला आधी कळविले पाहिजे व तिला निघून जाण्याविषयी हर एक योग्य सोय करून दिली पाहिजे.

१६. धरिलेल्या मनुष्यास पळून जाता येऊ नये म्हणून जो प्रतिबंध अखत्यार नाही असा प्रतिबंध द्यावा आहे याहून ज्यास्ती प्रतिबंध त्याला नसावा. असाच.

१७. चारंत गुजाविनारा क्रमगार अगर दुसरा मनुष्य ह्याने विनाकारण धरलेल्या मनुष्याला धरून उशीर न लाविता धरिलेला मनुष्य ज्या माजिसेतापुढे झाला पाहिजे. पुढे इतर करण्याविषयी ह्या भाकांत सांगितले आहे त्या माजिसेतापुढे नेमा पाहिजे.

१. कलम १५९ पहा.

१८. धरिलेल्या मनुष्याने काही गोष्ट कळवावी म्हणून कोणत्याही पोलीस अधिकाऱ्याने काही रकम कामगाराने अगर कोणत्याही दुसऱ्या मनुष्याने धम- विण्याविषयी धमकी अगर रक्कम काही देऊन अगर रक्कम देऊन अगर दुसऱ्या कोणत्या- ही पोलीसने त्याला बळबुं नये. परंतु तो धरिलेला मनुष्य याचपुढीने काही गोष्ट कळविण्यास इच्छित असल्यास ताकीद देऊन अगर दुसऱ्या कोणत्याही पोलीसने, कोणत्याही पोलीस कामगाराने अगर दुसऱ्या कोणत्याही मनुष्याने त्याला प्रतिबंध करूं नये.

१. पोलीस अंमलदारांनी गुन्हे पकडणे ते नेहेमी कायदेशीर तत्वाविजीने पकडावे. कायद्यांत सांगितल्या रीतीने न पकडल्यास ते शिक्षेस पात्र होतात. (म. हा. को. सन १८६७)

२. साधारण पोलीस अंमलदाराची अशी समजूत असते की, एक वेळ कैदीकडून अवरीने गुन्हा कबूल कराविला म्हणजे त्यावर शाबिदी घाली; परंतु ही चूक आहे. मिचारी न्यायाधीश, अग्न कबुलायतीस प्रयंतरी पुरावा असल्याखेरीज काही बजन देत नसतो. नेहेमी असे ठराव होतात की, नेटिव अंमलदारापुढे घालेल्या कबुलायतीस प्रयंतरी पुरावा नसेल तर, कैदीवर गुन्हा शाबिद करण्यास कायदेशीर भरपूर पुरावा होत नाही. एका कैदीची कबुलायत दुसऱ्या कैदीवर पुराव्यास उपयोगी पडत नाही. पोलीस लोकानी आरोपिताकडून पुसतपासीने पुरावा काढून त्याच्या विरुद्ध उपयोग करण्याचे बंद कराने. प्रत्येक गुन्हा घडला म्हणजे त्याचा मामामूस असतो, आणि त्याचा शोध लाविता असतां कैदीवर तो खाला पुरावा होतो. जो पोलीस अंमल- दार, आरोपिताच्या कबुलायतीवर भरवसा ठेवून असतो, तो आपला वेळ कुकट पात्र घालवितो. कारण त्या वेळांत त्याने तजवीज केली असता त्यास दुसरा पुरावा मिळण्याचा संभव असतो. परंतु यावरून कैदीच्या कबुलायतीचा काहीच उपयोग नाही, असे समजूं नये. त्यापासून पुरावाचा याम लागतो. उदाहरण. चोरी झाल्यावर अ- वास पकडला. मी व ब मिळून दोघांनी चोरी करून ह्या विहिरीत चोलेला माल टाकला आहे, असें अने सांगितले. हे असें सांगणे व विरुद्ध पुरावा होणार नाही, आणि ह्या पुराव्यास प्रयंतरी पुरावा नसला तर हे असे विरुद्ध देखील चौकशीच्या.

वेळीं पुराव्यास उपयोगी पडणार नाही. तत्रापि या सौमण्यापासून दुसऱ्या गुन्हे गारांचा, न दुसऱ्या प्रकारच्या पुराव्याचा शोध करण्यास आधार मिळतो. इथे विहिरीत माल सांपडल्यासमकून व त्या चोरीत असावा, व ज यास माल टाकलेला माहीत असल्यामुळे तोही त्या चोरीत असावा, असे अनुमान होते. परंतु ही गोष्ट व पेक्षा निरुद्ध भ्याख पुरावा करते, कारण कदाचित अनेक चोरी करून आपल्यावरचा संशय घालविण्यासाठी इच्या विहिरीत माल टाकला असेल. जर व आपल्या विहिरीत माल आहे, असे आपणास ठाऊक होते असे म्हणेल, आणि तो आपणास कसा मिळाला, हे सांगेल तर, त्याचे म्हणणे खरे आहे, किंवा खोटे आहे, याबद्दल चौकशी करावी लागेल. आणि त्या चौकशीकरून त्याचे म्हणणे खोटे होईल, व तो अपराधी आहे, असे अनुमान करता येईल, किंवा दुसरे कोणी लोक त्या कृत्यात आहेत, असे समजून येईल, आणि हा एकदां माग लागल्यावर मुळच्या कनुलायतीकडे लक्ष न देता नारीक रीतीने चौकशी केली असता, निराळाच पुरावा त्या दोघांवर शाबिती होण्यासारखा मिळेल.

आणखी असे आहे की, खटल्याची चौकशी करणाऱ्या अंमलदाराने, कनुलायतीचा उपयोग करताना, फार विचार करावा. त्या कनुलायतीपासून नवीन पुरावा वीत कसा उत्पन्न होतो, हे मागे सांगितलेच आहे. आतां ही कनुलायत चौकशीच्या वेळी त्याच्या विरुद्ध पुराव्यास कशी उपयोगी पडते, याविषयी सांगतो. आनंदल नियम नोबर सांगता येत नाही; परंतु साधारण नियम असा दिसतो की, कैदीच्या कनुलायती दिवाय दुसरा पुरावा नसल्यास चौकशी करूंच नये, कारण कनुलायत खरी असेल तर नारीक रीतीने शोध केला असता, नवा पुरावा मिळून त्यावर शाबिती होईल, आणि कनुलायत खोटे असून त्याची चौकशी केली, आणि आरोपित सुटला, तर पुढे त्यावर कितीही पुरावा मिळाला, तरी सर्व व्यर्थ होईल. (मे. हि. क. आ.)

३. या कलमांत लिहिल्या प्रकाराने आरोपित छान्या तोंडातून जो मजकूर पोलिसाने ऐकिला असेल, त्याचा उपयोग कलमे १४७/१५० प्रमाणे होईल.

११. वारंताविषयी व तें वजावण्याविषयी व करण्याविषयी या बाबते जे वारंताविषयी व ते करण्याविषयी नियम सांगितले आहेत ते या आकताच्या आधारे यां पत्रे बांधिलेले नियम सर्व बाबतीं नें करावयाच्या हरेक धरण्याच्या वारंताला लागू आहेत.

बाब ६.

वारंतावांचून धरण्याविषयी.

१००. जाहीर निविलेलीं मनुष्ये जाजिरेताचे कुकुमावांचून व वारंतावांचून

अमुक गोष्टी झाल्यात बार्त— लून धरण्याचा अस्त्यार पोलीस कामगाराला आहे; बाचून धरण्याचा अस्त्यार पोलीस कामगाराला आहे. म्हणजे.

पहिले—ज्या अपराधाबद्दल वारंताचाचून धरण्याचा अस्त्यार पोलीस कामगारास आहे, असें त्या वास्त्याच्या शेवटी जोडलेल्या कामगाराच्या तिसऱ्या कोटकांत सांगितले आहे, तसा एकादा अपराध पोलीस कामगाराच्या देणत जो कोणी करीत असेल तो.

दुसरे—ज्या कोणा मनुष्यावर तसा अपराध केल्याची वाजवी फियाद द्याली असेल अगर त्यांत तो सामील झाल्याचा वाजवी बहीम असेल, तो.

तिसरे—तसा एकादा अपराधांत सामील झाल्याचा हाकाटा ज्या कोणा मनुष्याविषयी द्याला असेल तो.

चौथे—हा अपराधी आहे, असा ज्या कोणा मनुष्याविषयी दोंडी पिटणी अगर जाहीरनामा द्याला तो.

पाचवे—ज्या कोणा मनुष्याजवळ चोरीचा घाल सांपडेल तो.

सहावे—कोणी पोलीस कामगार आपल्या अधिकाराचे काम करीत असता जो कोणी मनुष्य त्याला हरकत करील तो.

१. पोलीस अंमलदारास बार्त, व वाजिलेले दुकूम, खाशिलय कलम १०४ च्यांत सांगितलेल्या स्तटल्यांत आरोपितास पकडण्याचा अधिकार आहे. (प्रि. ए. ५०)

२. या कलमाच्या दुसऱ्या रकमेच्या संबंधाने क. १४१ यांतील नियम लक्षांत ठेविले पाहिजेत. (पहा क. १४)

३. एका स्तटल्यांत, पोलीस अंमलदारास कैदीस पकडण्याचा जो कायदेशीर अधिकार आहे, त्यापेक्षा अधिक अधिकार चालविण्याबद्दल, कलकत्ता हायकोर्टाने खालील लिहिल्याप्रमाणे दुसऱ्या रकमेवर टीका केली आहे:—

“प्रत्येक स्तटल्याच्या हाकिमीवरून वाजवी फियाद, किंवा बहीम द्याचे अनुमान केले पाहिजे. परंतु ज्या मनुष्यास पकडले असेल, त्याच्यावर बहीम येण्यासारखी एखादी नियमित गोष्ट असणे निदान जरूर आहे. पोलीस अंमलदारास केवळ आरोपितावर पुढे गुन्हा झालीच होईल, एवढ्याच संभावनेवरून त्यास पकडण्याचा अधिकार नाही. समजून समजून जे त्यास अधिकार दिले आहेत, त्याहून अधिक अधिकार चालवून, जर ते पोलीस अंमलदार कोणास पकडतील तर पीनलकोडचे क. २२० प्रमाणे ज्या गुन्हास ७ वर्षांचे कैदेची शिक्षा सांगितली आहे, असा गुन्हा ते करतील.” (क. हा. व्हा. ७ ए. ३)

४. ज्या गुन्हेगारास पकडण्याविषयी चौथ्या रकमेत सांगितल्याप्रमाणे जाहीरनामे

आगले असतील, त्यांस पकडण्याकरिता त्यांची मिनगी सक्तीने जम करून विकण्याचा क. १८२, व त्यापुढील कलमें, बाबतून मानिस्त्रेतास अधिकार आहे. (मि. पृ. ५१)

५. जर कोणी पोलीस अंमलदार, आरोपितास जातीने न पकडता आपल्या शेजाऱ्याकडून पकडविल, तर तो मनुष्य त्याचे हुकुमावरून कैदेत असल्यामुळे, त्या कामाकडून त्याने स्वतः पकडल्याप्रमाणे, त्याच्यावर जबाबदारी आहे. (मि. पृ. ५१)

६. कोणी मनुष्यास योग्य रीतीने पकडले असताही, त्यास पाहिजे तेथें, व पाहिजे तितका वेळ, कैदेत ठेविण्याचा पोलीस अंमलदारास अधिकार नाही. मानिस्त्रेताचा विशेष हुकूम असल्यावाचून, आरोपितास २४ तासांहून अधिक वेळ कैदेत ठेवण्यास पोलीस अंमलदारास अधिकार नाही. २४ तास होताच मानिस्त्रेताचा हुकूम नसेल तर आरोपितास सोडून दिला पाहिजे, अगर मानिस्त्रेताकडे पाठविला पाहिजे. ज्यास्त वेळ ठेवण्यास हे कृत्य गैर कायदा होईल. ह्या कायद्यांत जसा कैदेच्या मुदतीचा स्पष्ट ठराव आहे, तसा जरी जागपाविषयी स्पष्ट ठराव नाही तरी त्या आरोपितास पोलीसाकडून स्वावडीत ठेविला पाहिजे असे वाटते. (मि. पृ. ५१)

७. सन १८६१चा अक्ट ५ क. १४ यातील ठराव विशेष लक्षांत ठेविजे पाहिजेत.

८. मुंबईचा सन १८६७ चा अक्ट ८ बाबतून जितके लोक नेमले गेले असतील, तितक्यास पोलीस आफिसर असे म्हणता येईल. सदरहु अक्ताच्या नवव्या कलमाप्रमाणे पोलीस आफिसरास त्याच्या नेमणुकीबद्दल सर्टिफिकेट मिळाले पाहिजे. ते मिळाले नसेल तर त्याने कोणतेही केलेले काम कायदेशीर होणार नाही.

१०. पोलीस आफिसराने खुनाचा गुन्हा काही अंसापर्यंत कबूल करविण्याबद्दल मार हाण केली, व काही लोकांस उगीच अटकवाून ठेविले; त्याबद्दल त्या पोलीस लोकांस शिक्षा शाली, व त्या कामांत कलकत्ता हायकोर्टाकडे अपील शाले. त्यांत कस्टिस कॅप आणि मार्कवे दानां असे लिहिले आहे की, पोलीस लोक अशा प्रकारचा जुलूम करितात, असे पुष्कळ कज्यांत आमच्या दृष्टीपसीस आले आहे. ह्या कलमाच्या दुसऱ्या रकमेच्या आधारेने कोणी माणसास पकडणें, किंवा अटकवाून ठेवणें, बाबत्यास तो मनुष्य गुन्हेगार आहे, असा शक वाटण्यास काही तरी निश्चित कारण पाहिजे. उगीच पोकळ कल्पनेवरून, किंवा माहितीवरून, पुढे त्यावर कदाचित् काही पुरावा मिळेल, अशा कारणाने कोणीही अटकवाून ठेवूं नये. बाबिरुद्ध कोणी पोलीस अंमलदारास वर्तणूक केल्यास पीनलकोडचे क. २१० प्रमाणे ७ वर्षे शिक्षेचा गुन्हा त्याने केला असे होईल, ह्याकडे ज्याचा संबंध असेल त्यांना लक्ष दिले पाहिजे (क. हा. अ. पृ. ३ ता. ३ जानेवारी सन १८६७)

११. (रकम १) कोणास धरिताना उतावली करूनये; परंतु धरवयाच्या मनुष्याच्या खुणा स्पष्ट असतील, आणि त्या धरवसा ठेवण्यासारख्या असतील, तर ताबडतोब धरण्यास हरकत नाही. कोणा मनुष्यास धरावपाचें असेल, तेव्हां त्याचा गुन्हाही संबंध आहे, असे मानण्यास योग्य कारण असल्याशिवाय, अगर तसा पुराना झाल्याविनाय नुस्त्या संशयावरून, अगर तो मनुष्य गुन्हा करण्यासारखा आहे एवढ्यावरून, त्यास पकडण्याचें धरत वेळूनये. (रा. अ. पृ. १८)

१२. (रकम १) हाकाटा करणें, तो जस्टिस ऑफ दि पीस झाले वारंत दिव्यावर केला पाहिजे असें नाही. गुन्हा झाल्याचें ज्यास समजेल, तसा त्यासगी मनुष्यांनींही कोल्यास हरकत नाही. ज्यानें नुकसान झालें असेल, त्यानें, अगर ज्यास गुन्हाही माहिती असेल, त्यानें त्या जिन्द्याचे कान्हेटबलाकडे ताबडतोब जाऊन गुन्हा कसा झाला, त्याची संपूर्ण हकीकत सांगवी; व गुन्हेगाराच्या खुणांसाठी सांगण्या म्हणजे हाकाटा करणें अवश्य आहे कीं, नाही याचा निवार त्या कान्हेटबलास करतां येईल. असे झाल्यानंतर गुन्हेगाराचा पाठलाग होईल, व तो करण्याचें हरएक मनुष्यास भाग आहे. असें झालें म्हणजे पुढें तो अपराध झाला नाही असें ठरलें, किंवा ज्याचा वहीम धरला, तो निरापराधी असें ठरलें, तरी त्या पाठलागाचे कामांत जे लोक सामील झाले असतील, त्यांचा नचाव होऊं शकतो; परंतु योग्य कारणाशिवाय जे हाकाटा करतील, त्यांस पीनलकोडचें क. १८७ प्रमाणें शिक्षा होईल. (हे. रि. भा. १)

१३. (रकम १) पीनलकोडचें क. १८६/१५२ पहा.

१४. अपसुधीनें हरकत केली असतां तो गुन्हा होतो म्हणजे ती हरकत बुजि-
पुरावर केली, अगर हरकत होण्यासारखी आहे, असें महीत असून केली पाहिजे.

पीनलकोडचें क. १९ पहा.

१५. सरकारी कामगार आपले काम बजावीत असतां, त्यांच्या आंगावर जाणें, अगर त्यास बुलावत करणें, या गुन्हास पीनलकोडचें क. १५१/३३९ व ३३३ यांत शिक्षा सांगितली आहे. सरकारी कामगारास बमकी देणें, किंवा तो न्यायाचें काम करितअसतां त्यास अडपळा आणणें, अगर त्याचा असमान करणें, यावरून क. १८९ व १९८ यांत शिक्षा सांगितली आहे. सरकारी कामगारास आपले काम करण्यास हरकत करण्याकरितां अपसुधीनें कधीं कृत्य केलें, अगर केलें असतां तें कृत्य शिक्षे-
स पात्र आहे; मग तें कृत्य खुर त्या मनुष्याविरोध केलें असलें तरी हरकत नाही.

१६. एका पोलीस अंगलदारांनें एका मनुष्यास अभ्यासानें प्रतिबंधांत ठेवल्यावरून पी. को. क. ३३९ प्रमाणें त्या अंगलदारास पालक्याऊचे बेपयुटी मानिल्लेतानें शिक्षा दिली होती. तें काम गैर झाल्या झालें म्हणून जु. क. छोटा नागपूर झाली हा कायदा

क. ४३४ प्रमाणे कलकत्ता हायकोर्टास पाठविला. त्या कार्या हायकोर्टाने ता. १७ जुलै सन १८६८ रोजी ठराव केला तो:—“आम्हास वाटते की, ह्या कामातील माजिस्त्रेचा ठराव बरोबर आहे. त्यात ह्या कोर्टाने फेरफार करावा असे काहीं कारण दर्शविण्यांत आले नाही.

पीनलकोड क. ७९ प्रमाणे कायद्यावरून जें कृत्य करण्यास कोणास अधिकार आहे तें कृत्य त्याने केले असता तो अपराध समजून नये; अपवा घडलेले गोष्टीने अज्ञानाने अमुक गोष्ट करण्यास मला कायद्याने अधिकार आहे अशा समजुतीने जें काहीं कृत्य कोणी केले असेल, तोही अपराध होत नाही, असा जो जुडिशियल कमिशनर अभिप्राय दर्शवितात तो बरोबर आहे.

ह्या मनुष्याचे तत्त्वांत चोरीचा बालू असेल, त्या मनुष्यास वारंवारानेचून पोलीस बंगलद्वाराने धरण्यास क.१०० र. ५ वरून अधिकार आहे ही गोष्ट खरी आहे; परंतु ही कृत्ये व हे अधिकार लक्षपूर्वक व सावधगिरीने चालविले पाहिजेत. तर कैदी सन् इन्स्पेक्टर हा त्याप्रमाणे वर्तला असे म्हणता येईल की काय?

कण्याची हकीकत अशी आहे की, एक घोडा बुकू ह्याचे जाग्यात उघड ठिकाणी बांधून ठेविला होता. तो घोडा योडे दिवसांपूर्वी आपले बापाचे हरवलेले घोड्यासारखा आहे असे सन् इन्स्पेक्टर ह्यास वाटल्यावरून त्याने एकदम असा निश्चय केला की, बुकू ह्याने हा घोडा चोरला असा किंवा चोरापासून विकत घेतला असावा. पुढे त्याने हा घोडा बुध्द ताब्यांत कसा आला ह्यावरून जवान देण्याविषयी बुकूक जरूर पाडले. बुकूने हा घोडा आपण शिवशरण ह्याजपासून विकत घेतला असे कळविले. सबब सन् इन्स्पेक्टराने शिवशरण ह्यास बोलावून आणून त्याजवर चोरीचा आरोप घातला व चौकशी होई पर्यंत त्याने जामीन शप्पा असे त्यास कळविले. घोड्याचा अमुक मालक आहे असे मानण्यास कारण होते, त्यास बोलावण्याची व आपले बापाचा घोडा आहे अशाविषयी खात्रीलायक खबर मिळविण्याची सन् इन्स्पेक्टराने तजवीज केली नाही. त्याने जर तसे केले असते तर चोरीस गेलेला घोडा दुसरे जागी पूर्वीच सांपडला आहे असे त्यास समजले असते. परंतु त्या खबरेची वाट न पाहता व ज्याला चौकशी न करता एकदम शिवशरण ह्याचा जागीन घेतला. क. १०० र. ५ ही चोरीचा माल म्हणून जो शाबीद झाला आहे त्यास मात्र लागू आहे; पोलीसाने मनमाने ल तशी कल्पना करून जो चोरीचा माल म्हणून मानला असेल त्यास लागू नाही. डेप्युटी कमिशनर साहेबांचे म्हणणे की, शिवशरण ह्यास सन् इन्स्पेक्टराने अटक ठेवल्याविषयी पुढावा नाही, पण आम्हास दिसते की, अन्यायाने प्रतिबंध करणे ह्याने व्याख्या पी. क. ३३९ प्रमाणे अशी आहे की, ह्या मनुष्यास कोणीकडेही जाण्याचा कायदेशीर हक्क आहे, त्या मनुष्याला तिकडे जाऊ देण्यास अपखुशीने हरकत करणे. त्यास सन् इन्स्पेक्टराने जामीन दिव्यावाचून त्याजला परंतु जाऊ देण्यास मनाई केली; ह्याने

जर कदाचित् त्याने जामीन दिला नसता तर त्यास चौकीतही अटकवावून ठेविले असते. यावरून हे उघड आहे की, शिवशरण यास आपले घराकडे जाण्यास कायदेशीर हक्क असतां सब इन्स्पेक्टर याने त्यास तिकडे जाऊ दिले नाही. व त्यास अन्यायाने प्रतिबंधित ठेविले." (क. हा. नं. १०५. २०)

१०१. ज्या पोलीस कामगाराच्या ताब्यांत एकाद्वे पोलीस ठाणे आहे, त्या ठाण्याच्या अखत्यार, त्याच्या ज्या मनुष्याची उपजीविका कांहीं दिसत नाही असा, अगर ज्याला आपल्या ठावठिकाणा विषयी जागोचा मजकूर सांगवत नाही असा, कोणी मनुष्य त्या ठाण्याच्या हद्दींत छपलेला सापडल्यास त्यास, किंवा हा उपजीविका चोरी करणारा, अगर घर फोडणारा, अगर खोर, अगर चोरीचा माळ ससज्जन उभजून येणारा, अशी ज्याची प्रसिद्धी आहे, अगर ज्याची उपजीविका उघडपणे दुष्ट आहे, अशा कोणा मनुष्यास, माजिस्तेताच्या हुकुमावांचून आणि वारंतावांचून धरण्याचा अगर धरविण्याचा अखत्यार आहे.

१. कलम १०० ह्यांत लिहिलेल्याप्रसंगी कोणतेही पोलीस असल्यद्वारास अपखुशीने धरण्याचा अधिकार आहे. ह्या कलमांत लिहिलेल्या एतद्व्यतिरिक्त पोलीस ठाण्याच्या अधिकार्यास मात्र धरण्याची मुक्तपारी दिली आहे. सदरहू अधिकार्याने आपल्या हाताखालील मनुष्याकडून पकडणे झाल्यास, त्याने क. १४० प्रमाणे लेखी हुकूम द्यावा; व त्यामध्ये कोणास कोणत्या गुन्हावरून पकडावयाचे ते लिहावे. ह्या कलमाप्रमाणे असून आणलेल्या मनुष्याची माजिस्तेताने कशी व्यवस्था करावी, यावरून क. २९५ तागांत २०७ यांत लिहिले आहे. (प्रि. पृ. ५२)

१०२. ज्या अपराधाबद्दल वारंतावांचून धरण्याचा अखत्यार पोलीस ठाण्याच्या अधिकार्यास आहे, असे ह्या आक्ताच्या शेवटीं जोडलेल्या कागदाच्या तिसऱ्या कोणकांत सांगितले आहे, तथा कोणत्याही अपराधाचा प्रतिबंध करणे हे हरेक पोलीस कामगाराचे काम आहे, व तथा अपराधाचा प्रतिबंध करायवाकरितां मध्ये पडण्याचा अखत्यार त्याला आहे.

१०३. तथा अपराध करण्याचा बेत कोणी केला आहे, अशी बातमी कोणाकडे कळविली पाहिजे. ह्या पोलीस कामगाराला लागली असतां, ज्या पोलीस कामगाराच्या ताब्यांत तो कामगार आहे त्याला, व तथा अपराधाचा प्रतिबंध करण्याचे अगर त्याची चौकशी करण्याचे ज्या कोणा दुसऱ्या कामगारचे काम असेल त्याला, त्याने तो बातमी कळविली पाहिजे.

१. खबर न दिल्ली तर खबर न देणाराच शिक्षा पॅनलकोडचे क. १७६ आंत
संश्लितली आहे. अशी खबर न देण्यांत न्यायात हरकत व्हावी, असा खबर न देणाराचा
जर्जेन असेल, तर मग तो गुन्हा क. ११९ प्रमाणे होईल. (प्रि. पृ. ५३)

१०४. वर सांगितलेला तसा अपराध करण्याचा हेत कोणी केला आहे. अपराधाचा प्रतिबंध करण्या हे कोणा पोलीस कामगाराला राहक असता, त्या करिता धरण्याच अखत्यार आहे. अपराधाचा प्रतिबंध दुसऱ्या उपायाने होत नसल्यास, माजिलेलाच्या हुकुमावाचून व धारतावाचून तो हेत करणाऱ्या मनुष्यास धरण्याचा अखत्यार त्या पोलीस कामगाराला आहे.

१०५. पॅलीस कामगारांचे देणत एखादी सरकारी भगर सार्वजनिक
 सरकारी भगर सार्वजनिक हमारत, कलाकौशल्याचें काम, रस्ता, पूल, तऱ्हे,
 कामाचें नुकसान.

विहीर, अगर पाण्याचा पाट, त्याची नुकसानी कोणी करून लागला असेल त्या नुकसानीचा प्रतिबंध करणेसाठी, किंवा संकायी अगर सार्वजनिक अभिनीची निशाणी, अगर बोयरा, अगर जलमार्गाची एखादी दुसरी निशाणी, पाण्या स्थळानेचा अगर नुकसानीचा प्रतिबंध करणेसाठी आपण होऊन मध्ये पडण्याचा खर्चदार पोलीस कामगाराला आहे.

१. जो कामे बंद करण्याचा अधिकार पोलीस आफिसर ह्यास दिला आहे, तो कामे करणारास पॅनलकोडचे कलम ४३० तागाईत ४३४ द्वारे शिक्षा सांगितली आहे. (पि. ४. ५३)

१०६. त्या बहिःस्था आधारानें वर्गतायांमून जो मनुष्य धरण्याचा असल्या-
च्याचा शोध पोलीस कामगार र असून त्याचा शोध पोलीस कामगार करित आहे,
करित आहे असा मनुष्य एखाद्या तो भ्रमकथा घरांत अगर जागेत मेला आहे, किंवा
घरांत मेला असतो ते घर ज्या त्यांत अगर तोंत आहे, असें मानण्यास आधार
क्या नात्यांत आहे त्याने त्या पो त्यास असा आधार
लीस कामगारास असा आहे असें असल्यांस त्या पोलीस कामगारानें रुढटले असता
सांने वेगरे.
त्या घरांत अगर त्या जागेत राहणाऱ्या मनुष्याने अगर ते घर अगर ती
तागा ज्याच्या ताब्यांत असेल त्या मनुष्याने त्या कामगारास आंत जाऊं
दिलें पाहिजे; व त्यांत अगर तोंत दाढा वेण्यासाठीं दाजबी असतील त्या
घरें सोयी करून दिल्या पाहिजेत.

१. क. ६२/६३ बरील टिपा पहा.

१०७. मागील कलम १०६ च्या अन्वयेने तसा वरांत अगर जागेत
आत जाड न दिससत कसे प्रवेश होत नसल्यास, मनुष्य धरण्याना आणव्यार
करावे. अशा फेडीस कायमगाराला आहे त्याने, धरावयाच्या

मनुष्यास पळून जातां घेईं नये म्हणून ज्या तत्तविषयी अकड्य कराव्या लागली-
त त्या करून, एखाद्या माजिखेताकडे लागलीच वातमी पाठविली पाहिजे.
धरावयाच्या मनुष्यास पळून जाण्याची सघट सांपडूं दिव्यावाचून धरंत बाब-
बत नसल्यास, व धरंतावाचून धरंत जाण्याचा अधिकार त्याला आहे असा
कोणी मनुष्य त्या ठिकाणी नसल्यास, त्या धरंत अगर जागेंत प्रवेश करण्याचा व
त्या धरंत अगर जागेंत द्वाडा येण्याचा अस्त्यार त्या पोलीस कामगाराला आहे.

१. हे लक्षांत ठेविले पाहिजे की, धरंत मिळें तोपर्यंत यांचे अघतां, ज्या मनुष्यास
पकडावयाचे तो पळून जाईल, असे मनुष्यास योग्य कारण असल्यावाचून, धरंताशिवा-
य कोणा मनुष्यास धरण्याकरितां, घर फोडून भिंत जाण्याचा अधिकार पोलीस अंमलदार
द्वारास नाही. जी मनुष्ये घर बंद करून पोलिसास हरकत करतात, ती शिक्षेस पात्र
आहेत. (फ. ९९।९३ वरील टिपा पहा.)

१०८. ज्या अपराधाबद्दल धरंतावाचून धरण्याचा अस्त्यार पोलीस काम-
गार एखाद्या अघताची कि- गाराळा भाई तसा अपराध कोणा मनुष्याने केला,
अंघ झाली असा मनुष्य आपले नांव असें माहीत असून अगर असा बहीम असून, त्या-
व ठिकाण सांगारनास नाकबूल अ- असें नांव व ठिकाण कोणा पोलीस कामगाराने त्याला
सत्य तर. विचारिलें असतां तो मनुष्य सांगण्यास नाकबूल होईल, किंवा जें नांव अगर
ठिकाण ओटें आहे असें मानण्यास आधार आहे तसें नांव अगर ठिकाण तो
सांगेल, तर त्या मनुष्यानें खरें नांव व ठिकाण कोणते द्यावा यांग लाबावया-
करितां आणी त्याची पुढें चौकशी द्यावयाकरितां त्या मनुष्यास अटकावून
ठेवण्याचा अस्त्यार त्या पोलीस कामगाराला आहे.

१. दोन किंवा अधिक मनुष्ये सार्वजनिक जाग्यांत दांडगाईं करूं लागलीं, तर
पोलीस अंमलदाराने मध्ये जाऊन बंदी करावी. (पो. को. फ. १५९) व ती दांडगाईं
बंद करण्यास, त्यानें कोणाची मदत मागितल्यास त्या मनुष्यास कायद्याप्रमाणे मदत देणे
भाग आहे. (क. ८९) मारामारीचे गुन्हाबद्दल पोलिसास धरंतानाचून धरण्याचा अधि-
कार नाही; सनव द्या कलमांत स्थित्यप्रमाणे त्यांनीं तजवीज केली पाहिजे.
(प्रि. ५. ५४)

१०९. त्या बाबेच्या आधारानें एखाद्या मनुष्य कोणा पोलीस कामगाराने
भरलेला मनुष्य लागला व रोम धरिला असतां, त्यानें ज्या माजिखेताला त्या घट-
अधिकार्यापुढें नेला पाहिजे. त्याचा चौकशी करण्याचा अधिकार आहे त्याच्या
पुढें, किंवा एखाद्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारापुढें, विनाकारण उशीर न
कावितो तो धरिलेला मनुष्य नेला पाहिजे अगर वाढविला पाहिजे.

पत्रजदारी काम घालविण्याविषयीचा कायदा.

94

१. क. १५९ ह्यात असे सांगितले आहे की, पौलीत अंमलदार झोम कोणत्याही प्रसंगां माजिल्लेताचे विशेष हुकूमशासनाय, आरोपितास खटल्याचे हकीकतीवरून, नितका योग्य असेल त्यापेक्षा अधिक वेळ अटकावून ठेवण्याचा अधिकार नाही. ही वेळ कोणत्याही प्रसंगां २४ तासापेक्षा अधिक नसावी. (मि. पृ. ५४)

११०. कोणा माहितीच्या देणेत कोणी काही अपराध केला असल्यास
 त्याच्या माहितीच्या देणेत त्या अपराधाच्या धरण्याविषयी कोणत्याही मनुष्यास
 केलेल्या अपराधाबद्दल धरणे.

३. **अपराध** - अपराध म्हणजे कोणत्याही व्यक्तीने किंवा संस्थेने कोणत्याही कायद्याच्या उल्लंघनाचा किंवा कोणत्याही व्यक्तीच्या किंवा संस्थेच्या हक्कांचा किंवा कोणत्याही व्यक्तीच्या किंवा संस्थेच्या हक्कांचा उल्लंघन करणे. अपराध म्हणजे कोणत्याही व्यक्तीने किंवा संस्थेने कोणत्याही कायद्याच्या उल्लंघनाचा किंवा कोणत्याही व्यक्तीच्या किंवा संस्थेच्या हक्कांचा किंवा कोणत्याही व्यक्तीच्या किंवा संस्थेच्या हक्कांचा उल्लंघन करणे.

१. कलम ८१ पहा.

१११. गैरकायशाखा मंडळीला ती मंडळी मोडण्याचा हुकूम करण्याचा
माजिस्ट्रेटाने हुकूम केला असता अखत्यार माजिस्ट्रेटस अगार पोलीस ठाण्याच्या अं
गैर कायशाखी मंडळी मोडली मंडळारास आहे; आणि त्याने तसा हुकूम केला अ
पाहिजे.
सतां स्था गैर कायशाखा मंडळीतल्या असामीनीं ती मंडळी मोडली पाहिजे

१. पाजिस्त्रेतानें, किंवा पोलीस ठाण्याच्या अधिकारी झानें, आप्रमाणें दिलेला हुकूम सो अमान्य करील, त्यास पॅनलकोडचे क. १४५ अंत शिक्षा सांगितली आहे. (शि. पृ. ५४)

२. अयायाची मंडळी म्हणजे काय, ह्याविषयी पीनलकोडचे क. १४१ पहा.

३. पीनलकोडचे क. १४१/१४२/१४३/१४५/१५१/१५२ व १५९ व खालील समजती घ्या.

४. शयकोर्तातील सर्व जन्मांचे असे मत होतं की, कायदा रर करण्याविषयी कु
स्माने भगत्य पादणे, अराध रासरोर करण्यासारखाच आहे. (रा. अ. प. ७५)

वाच ७:

पळून जाणें व फिरून धरणें स्वाविषयी.

११२. या आत्मज्ञातोल नियमांच्या भाषाणें कायदेशीर रीतीनें कोणी म
पत्तळक्या मनुष्यास किन्हेन व मुष्य धरिला गेला असून तो पन्हुन जार्जल, अग
रुज्ज्या आणि मुलांन भरल्याप्रमा न्यास कोणी जवेंच सोडवील, तर ज्या पोलीस का
जें त्यानां वतण्याचा अभयवार प्रथ मगाराच्या भंगर दसऱ्या मनुष्याच्या दिमतांतून तो
न भरणाऱ्या मनुष्यास जावे.

अगिलेला मनुष्य पळून गेला अगर सोडविला गेला त्याला त्या मनुष्याचा पुनः पातळाम करण्याचा, आणि ज्या अधिकार्याच्या हद्दींत तो मनुष्य तशा दिवसांत होता त्या हद्दीच्या बाहेर अगर बाहेर कोणत्याही जागेत तो फिरून धरण्याचा, आणि तो मनुष्य प्रथम धरिला त्या वेळेस त्याशी जसे वसण्याचा अथवा त्या पोलीस कामगाराला अगर दुसऱ्या मनुष्याला होता तसे वसण्याचा अधिकार आहे.

१. या कलमांत सांगितलेल्या खटल्यांत क. ८४ बांत लिहिल्याप्रमाणे बहिष्काट कोळी पाहिजे. (मि. पृ. ५५)

२. पळून जाण्याबद्दल, सोडविण्याबद्दल, व पळून जाण्यास व सोडविण्यास प्रयत्न करण्याबद्दल, पीनलकोडची कलमे १२४, १२५ बांत शिक्षा सांगितली आहे; परंतु पीनलकोडांत जे गुन्हे सांगितले आहेत, त्या गुन्हाबद्दल कैदी धरला असून तो पळून जाईल, अगर त्याला कोणी सोडवील, तर मात्र ते त्या कलमांतील शिक्षेस पात्र होतील. सन १८६७ चा अक्त ४ ह्यावरून एखाद्या विशेष अगर स्थल संबंधी कायद्यावरून ज्या मनुष्यास शिक्षा द्याली आहे, किंवा ज्यावर आरोप आहे असे लोक कैदेतून पळून गेल्यास त्यांसही हा कायदा लागू आहे. व नांव १९ प्रमाणे ज्या मनुष्यास चांगल्या रीतीने सांगण्याबद्दल जायाने मागितला असेल, तो न दिव्यामुळे त्यास अटकावांत ठेविला असेल, आणि तेवून तो पळून जाईल, तर तो सन १८६७ चा अक्त ४ क. ४ प्रमाणे शिक्षेस पात्र होईल. (मि. पृ. ५५)

३. क. ३३ बांत अशा प्रकारच्या गुन्हांचा निकाल कोणत्या कोर्टाने करावा हे सांगितले आहे.

४. ह्या कलमाप्रमाणे पुनः धरलेला माणूस ज्या माजिस्त्रेताच्या हद्दींत धरला असेल त्यास त्या माजिस्त्रेताकडे प्रथम घेऊन जावे. (क. ८४ पहा.)

११३. मागील कलम ११२ ह्याच्या आधारेने कोणी मनुष्य दुसऱ्या प्रथम धरला त्या वेळेस जे वेळेस धरावयाकरिता पुनः पातळाम करणारा पोलीस तक्रारी करणाऱ्या भवनावर हो-
ता त्या करण्याचा अन्वय आहे. स कामगार अगर दुसरा मनुष्य त्याला तो मनुष्य प्रथम धरिला त्या वेळेस ज्या तक्रारी करणाऱ्या अन्वयार होता त्या तक्रारी करणाऱ्याचा अन्वय आहे.

१. ह्या तक्रारीची मागील जागेत सांगितल्या आहेत.

२. कोणी मनुष्य कापदेशीर अटकावांत असतां पळून गेला, किंवा त्यावर पीनल कोडचे क. २२७ प्रमाणे चार्ज असला, किंवा सन १८५५ चा अक्त २४ क. १२ प्रमाणे चार्ज असला, तर अशा मनुष्यास पुनः धरल्यावर त्याची चौकशी, तो ज्या जिल्ह्यांत

धरल असेल त्या निव्वार करानी, किंवा तो ज्या निव्वारून पळाला असेल, त्या निव्वार करानी, किंवा ज्या ठिकाणी पूर्वी त्याची चौकशी झाली असेल, त्या ठिकाणी करानी. (या कायद्याची क. ३१, ४७ व ५८, १८६, २ वा आ. १८ क. ३६ वे. का. इ. पी. को.)

बाब ८.

साडा घेण्याचे वारंताविषयी.

११४. कोणी कांही अपराध केला आहे असे मांडीत असून अगर अपराध त्याने वारंता कधी द्यावे. वारंता असून त्या अपराधाचा तपास नीट चाला वयास अमुक जिल्हा इतर पाहिले असे मानिलेतास वाटेल अथवा अमुक घराचा अगर जमिनी हाता घेतल्याने अगर तो जाऊन पाहिल्याने सदर प्रकारचा तपास अधिक नीट चालेल असे त्यास वाटेल तेव्हा आपले मांड्याचे वारंता देण्याचा अधिकार त्यास आहे आणि ते वारंता द्याविण्याचे काम ज्या अंमलदाराकडे सोपले असेल त्याला त्या मानिलेतास वहीतीन कोणत्याही घराचा अगर जाग्याचा साडा घेण्याचा अधिकार आहे.

अमुक घराचा अगर जागेचा किंवा त्याच्या अगर तिच्या अमुक विभागाचा मात्र साडा घ्यावा अगर तो किंवा तो जाऊन पाहणी असे. आपणास वाटेल तर ते घर अगर तो जगम किंवा त्याचे किंवा तिचे ते विभाग आपले वारंतांत लिहिण्याचा अधिकार मानिलेतास आहे. आणि ते वारंता द्याविण्याचे काम ज्या अंमलदारास सोपले असेल त्याने मग सदर प्रकारचे लिहिलेले घराचा किंवा जागेचा अगर विभागाचा मात्र साडा घ्यावा.

१. मानिलेताने साड्याचे वारंता देणे ते गुन्हा खचित झाला आहे आणि शास्त्राने वारंता देणे असाही अधिकार आहे, अशी खात्री झाल्यावर द्यावे. ज्या खटल्यांत संशय असेल त्यांत तपास करणाऱ्याविषयी पोलिसास लिहावे, नंतर क. १३३ प्रमाणे पोलिसाने नंतर दिसल्यास क. १४२, १४३ यांच्या अधीन साडा घ्यावा.

२. किर्पादी दाखवील त्या कोणत्याही घराचा साडा घ्यावा, असे साधारण वारंता पोलिसास देणे कपडेहीर नाही. (प्रो. म. ग. ता. २ डिसेंबर सन १८६३ नं. १८७९)

३. कोणता विशेष पदार्थ कोर्तापुटे जाण्याची जरूर आहे, ते मानिलेताने ठरवून, तो पदार्थ वारंतांत लिहावा. अमुक घराचा किंवा जागेचा साडा घ्यावा, हे वारंतांत स्पष्ट लिहिले पाहिजे. पोलीस आफिसर वेळेस मिळण्यासारखा नसेल तर याच दुसऱ्या धाक्याचे धातून वारंता द्यावे. (क. हा. का. ८३, ७२)

११५. माझ्याकडे वारंत करावयाचे तें प्रायः पोलीस अंमलदाराच्या नांवा-
माझ्याकडे वारंत कोणाच्या नांवाकडे केले पाहिजे. परंतु आपणास योग्य वाटेल तर
पाहें करावें तें.

तें दुसऱ्या कोणा मनुष्याचे नांवाकडे करण्याचा
अपत्यार तें वारंत करवाऱ्या माजिस्तेलास आहे.

१. ह्या कलमांत सांगितलेली तजवीज फ. ७० हांत समस्त बजाविण्याची व फ.
७७ हांत कैद करण्याचे वारंत बजाविण्याची जी रीति संश्लिष्टली आहे त्याप्रमाणें आहे.
(वि. १. ५६)

११६. एकाद्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराच्या नांवाकडे माझ्याकडे वारंत
एकाद्या पोलीस कामगाराच्या केले असता, त्या अंमलदाराच्याने तें बजावावयास
जावयाचे केलेले वारंत दुसऱ्या पो- मातोयें जावयास नसल्यास, त्या अंमलदाराच्या ता-
मिथ कामगाराने बजावावयास अत्यार आहे. ध्यातील कोनत्याही पोलीस कामगाराला तें बजाव-
ण्याचा अपत्यार आहे. आणि तसें करावयाचें असेल तेव्हां ज्या अंमलदारा-
च्या नांवाकडे तें वारंत केले आहे त्याने वारंताचे पाठीवर तें बजावणाऱ्या
साक्ष्यातील कामगाराचें नांव लिहिलें पाहिजे.

१. क. ८० हांत ह्या कलमांत सांगितल्याप्रमाणें कैद करण्याचे वारंत बजाविण्या-
ची रीति संश्लिष्टली आहे. (वि. १. ५६)

११७. एकाद्या माजिस्तेलाकडे माझ्याकडे वारंत केले असून तें त्या माजिस्ते-
लाकडे वारंत करवाऱ्या माजिस्तेलाच्या अधिकाराच्या हद्दीबाहेर बजावावयाचें जरू-
र असेल तेव्हां बजावें. र असल्यास, ज्या माजिस्तेलाच्या अधिकाराच्या
हद्दींत तें बजावावयाचें त्या माजिस्तेलाकडे त्या वारंताच्या पाठीवर आपलें नांव
लिहिलें पाहिजे, मग त्याच्या अधिकाराच्या हद्दीच्या भांत तें वारंत बजाव-
ण्याचा पुरता अपत्यार तें वारंत बजाविण्याचें काम ज्या पोलीस कामगारास
सोंपलें आहे त्याला वाढा आहे; किंवा ज्या माजिस्तेलाच्या अधिकाराच्या हद्दींत
शोध करावयाचा असेल त्या माजिस्तेलाच्या नांवाकडे माझ्याकडे वारंत करावें,
मग त्या माजिस्तेलाकडे त्या वारंताच्या पाठीवर आपलें नांव लिहिलें पाहिजे,
आणि आपण मुज्तीच तें वारंत केल्याप्रमाणें तें बजाविण्यांत आणिलें पाहिजे.

११८. ज्या माजिस्तेलाच्या जिऱ्यांत माझ्याकडे वारंत बजावावयाचें आहे
निकटीचें काम असलें तर शर- त्या माजिस्तेलाकडे नांव त्या वारंताच्या पाठीवर लि-
ताच्या पाठीवर दुसऱ्या माजिस्तेला- हून घेण्यास उशीर लागेल, व त्या उशीरामुळे ज्या
चे नांव नसलें तरी तें बजाविण्याचा अपत्यार आहे. जिनसाचा शोध करावयाचा तो जिनस आपल्या
हातीं येणार नाही, असें मानण्यास आधार असला, तर तें वारंत बजाविण्याचे

काय ज्या पोलीस कामगारास सोंपिलें असेल त्याला तें वारंत करणाऱ्या मा-
जिखेताच्या अधिकाराच्या हद्दीबाहेरील कोणत्याही जागेंत, ती जागा ज्या मा-
जिखेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत असेल त्या माजिखेताचें नांव त्या वारंताच्या
वाडीवर नसलें तरी, तें वजाविण्याचा अजत्यार आहे. ज्या जिनसाचा शोध
सांपडलेला जिनस ज्या माजि- केला तो जिनस त्या जागेंत सांपडल्यास, ज्या मा-
जिखेताच्या हद्दींत सांपडला त्या मा- जिखेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत तो सांपडला त्या
जिखेताकडे लागण्याचे मेळा पाहिजे. जिखेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत तो सांपडला त्या
मकडे तो लागलाच मेळा पाहिजे; आणि त्यानें, तो जिनस वारंत करणाऱ्या
माजिखेताकडे नेण्यास योग्य हरकत नसल्यास, त्याकडे तो नेण्याविषयी हुकूम
केला पाहिजे.

१. या ठिकाणी पोलीस मुखत्यारी दिली आहे. आप्रमाणेंच क० १०७ ह्यांत
दिली आहे. दोन्ही ठिकाणी अशी मुखत्यारी देण्याचे कारण हेंच आहे की, कायद्यानें
लिहिण्याप्रमाणें उजवीज केल्यानें निरख लागून, गुन्हेगार सुटत असेल तर तसें होऊ
नये. पोलीस अंमलदार इमानानें वागल्यास तो पी. को. क. ७६/७९ प्रमाणें जोखिमीतून
पार होणार नाही. (पि. ए. ५७)

११९. ज्या जिनसाचा शोध केला तो जिनस न्यायाच्या सुप्रीम कोर्ताच्या
सुप्रीम कोर्ताच्या हद्दीच्या भाव हद्दींत सांपडल्यास, पोलीसाचा मुख्य कमिशनर
जिनस सांपडला तर कसे करतें. अगर एकादा पोलीस माजिखेत ह्याजकडे तो नेवून
पाहिजे; मग त्यानें मागील कलम ११८ ह्यांत लिहिण्याप्रमाणें केले पाहिजे.

१. हाथकोटाचे हद्दीतील पोलीसाचा सीक कमिशनर, किंवा पोलीस माजिखेत ह्या
जिनसाचे माजिखेताप्रमाणें समभागे. (पि. ए. ५७)

१२०. जरूर दिसेल तेव्हां आपल्या अधिकाराच्या हद्दी बाहेरील जागेंत
करत नसले तर हुकूम १० शोध करण्याविषयी वारंत करण्याचा अजत्यार मा-
जिखेताच्या अधिकारा- जिखेताला आहे; आणि ज्या माजिखेताच्या अधि-
काच्या हद्दींत वजाविण्याचें जाग्याचे काराच्या हद्दींत तो शोध करावयाचा त्या माजि-
खेताकडे लागण्याचे मेळा आहे.

जेव्हाच नांव त्या वारंताच्या वाडीवर लिहून घेतल्या-
वर अगर लिहून घेतल्यानंतरून तें वारंत वजावाचें, असा हुकूम करण्याचा
अजत्यार त्याला आहे. या कलमाच्या अन्वयेनें कोणा माजिखेताचें वारंत
केलें नसलां, त्यानें ज्या पदावर अगर जागेचा प्रारब्ध त्याच्याचा तें घर अगर
ती जागा ज्या माजिखेताच्या अधिकाराच्या हद्दींत असेल त्याला कजावि-
पाहिजे, किंवा, न्यायाच्या एकाद्या सुप्रीम कोर्ताच्या हद्दींत तें घर अगर ती

जगा असल्यास आपण तें वारंत केले आहे असे पोलीसच्या मुख्य कामिनास कळविलें पाहिजे.

१९१. जिऱ्याचे माजिखेताच्या अधिकाराचे हद्दी बाहेरील घराचा अगर दुसऱ्या जिऱ्याच्या माजिखेता- जागेचा बाडा घेण्याकरिता कोणा माजिखेताला केले जाणाऱ्या वारंत घराच्या वारंत करावयाचे असले तर त्याला ज्या माजिखे- ताचे अधिकारांत तें घर अगर ती जगा असेल त्या माजिखेताच्या नांवानें तें वारंत करण्याचा व तें हपारखतून त्याकडे पाठवि- ण्याचा अधिकार आहे.

ज्या माजिखेताचे नांवाचें तें वारंत केले त्याला तें पावण्यावर त्याने त्याच्या त्या माजिखेताने काय करावें. पाठीवर आपले नांव लिहून तें मुज्जी आपणच केव्हाप्रमाणें तें बजावण्यांत आणलें पाहिजे.

हायकोर्ताच्या हद्दींत तें वारंत बजावावयाचें असले तर पोलीसचा कामि- शानर अगर एकादा पोलीस माजिखेत याच्या नांवाचें तें वारंत केले पाहिजे. तसें वारंत केले असता शोध केल्यावर जो माल सांपडेल त्याची वाढ कलमें ११८ व ११९ यांत लिहिल्याप्रमाणें केली पाहिजे.

१९२. ज्या अपराधाचा अगर ज्या जागेचा बाडा घ्यावयाचा तें घर अगर ती जागा वरिष्ठ अगर दुसऱ्या मनुष्या- जागा वरिष्ठ असल्यास, त्या घरांत अगर जागेत राह- ण्या मनुष्याने, अगर तें घर अगर ती जगा ज्या- ज्या ताऱ्यांत जसेल त्याने, वारंत बजाविणारा कामगार अगर दुसरा मनुष्य त्याने सादलें असता त्या कामगारास अगर दुसऱ्या मनुष्यास निवडून त्या घरांत अगर त्या जागेत येऊं दिलें पाहिजे, आणि त्याचा बाडा घेण्याकरिता ज्या वाजवी सोयी असतील त्या सर्व करून दिल्या पाहिजेत.

१. क. ९३ ह्यात केले करण्याचे वारंत तलाक्याच्या जी सिते समितेची आहे, त्याप्रमाणेंच ह्या कलमातील तजवीज आहे.

१९३. वारंतावरून एकाद्या घराचा अगर जागेचा बाडा घेण्याचा अधिकार ज्या जागेचा बाडा घ्यावयाचा त्यावर ज्या पोलीस कामगाराला अगर दुसऱ्या मनु- श्याला दार कोवून घात करण्याचा अधिकार आहे. त्याला असेल, त्याने आपला माजिखेत व शेक- कळविण्यावर, आणि याच जाग्याची लक्षातची योग्य रितीने माजिखेताच्या अंत जाण्याचा दुसरा उपाय राहिला असल्यास, तें वारंत बजावावयाकरिता त्या घराचे अगर जागेचे बाहेरील अगर आतील कोणतेही दार अगर खिडकी कोटण्याचा अधिकार त्याला आहे.

१२४. ज्या जगेचा वाडा घेण्याचा हुकूम झाला ती जागा जी बायको जनानच्या अंगर बायको रा- हेबाच्या चालीप्रमाणे चौपायांच्या दृष्टीस पडत नाही त्याची सोयी.

तो ज्यांत अंगर जीत वास्तविक राहत आहे तसा जनानच्याना अंगर तशी खोली असल्यास, चारंत वजाधियाचें काम ज्या का प्रगाराकडे अंगर दुसऱ्या मनुष्याकडे सोपिलें असेल त्याने त्या जनानच्यान्यांती क अंगर खोलीसोड बायकोस, तिला धरण्याचें चारंत घालें नसल्यास तुला निघून जाण्याची मोकळीक आहे, असें आधीं कळविलें पाहिजे, आणि तसे कळविण्यावर, आणि तशा बायकोस निघून जाण्याकरितां वाजवी पुरस्तर दिल्यावर, आणि निघून जाण्याविषयीं हरएक वाजवी सोय करून दिल्यावर, वाडा पुरा करावयाकरितां त्या जनानच्यान्यांत अंगर त्या खोलींत प्रवेश करण्याचा अखत्यार त्या कामगारास अंगर त्या दुसऱ्या मनुष्यास आहे; परंतु यांत जात वेळेस ह्या नियमास संभाटून लघून छपून कोणीं माल नेऊं नये अशीं हरएक तजवीज त्यानें ठेविली पाहिजे.

१२५. ह्या कावेच्या आधारानें एखाद्या घराच्या अंगर जगेचा वाडा घ्याव पर रंगर घाचा वाडा कोणीं याचा असल्यास, ज्या ठिकाणीं तें घर अंगर तो मनुष्य साक्षीस ठेवून घ्यावा.

जागा असेल त्या ठिकाणीं राहणाऱ्या दोन किंवा अधिक अन्नदार मनुष्यांच्या समक्ष तो घेतला पाहिजे; परंतु त्या मनुष्यांस मा- जिस्तेतानें मुद्दाम समन्स केण्यावांचून साक्ष देण्याकरितां माजिस्तेताच्या कोर्तांत

ह्या कावेच्याचे जागेत राहणार हजीर होण्याची गरज नाही. त्या घरांत अंगर जा- चास जरक असण्याचा असल्यार नेंत राहणारा मनुष्य किंवा त्याच्या तर्फेचा दुसरा

कोणीं मनुष्य ह्यास बघा हरएक प्रसंगीं वाडा घेते वेळेस जवळ असण्याचा अखत्यार आहे.

१. ज्या घराचा वाडा घ्यावयाचा, तें घर ज्या ठिकाणीं असेल, तेथील राहणारे दोन किंवा अधिक अन्नदार मनुष्य जवळ पाहिजेत, असें ह्या कलमांत लिहिलें आहे. ह्या मोह्दीकडे पोलिसानें फार चांगलें लक्ष पुरविलें पाहिजे. कारण असें न केल्यास पोलि- सानें आपल्या तर्फेस मनुष्ये जमीं केली व वाडा सऱ्या रीतीनें झाला नाहीं, असा संशय उत्पन्न होईल.

२. घराचा वाडा होते वेळीं ने खातीवार असतील, त्यांची सात माजिस्तेतानें आपल्या कोर्तांत प्राचः घेऊं नये, त्यांच्या साक्षीची सेवान कोर्तांत जरूर असल्यास मात्र त्यांस ति- कडे पाठवावे; परंतु त्यांस किताकारण ह्या न होईल अशी तजवीज ठेवली. (क. द. म. ३. सी. २. ७)

१९६. एकाद्या वायकोचा हाडा म्हाज्याचें कारण घडलें असता, देशाची वायकोचा हाडा देण्याचा प्रकार. याचें व संप्रदाय गुरतेपणें संमानून हाडा घेतक पारिजे.

१९७. विज्याच्या माजिखेताला अगर विज्याच्या विमानाच्या माजि-
जोरीचा माल अगर वनाक खेताला अगर माजिखेताचे अधिकार चालविणाऱ्या
इतर कोणा अंमलदाराला वातमी समजल्यावरून व
परीम आहे तसे घराचा हाडा
होव.

त्यास योग्य वाटली तरी त्याने चौकशी केव्हा-
करून अमक्या घरांत अगर जागेंत जोरीचा माल ठेवण्याची अगर तो विकण्याची
बहिषाट आहे किंवा वनाक दस्तऐवज अगर संरकारी ह्दांपत्रमागें नकली
केलेले ह्दांप अगर नकली नागें अगर नकली नागें करण्याची किंवा वनाक
दस्तऐवज करण्याची हत्यारे अगर कांहीं साहित्य ठेवण्याची अगर विकण्याची
अगर वनावण्याची बहिषाट आहे.

किंवा कांहीं वनाक दस्तऐवज अगर कांहीं नकली ह्दांप अगर छोटे शिळे
अगर व नकली नागी किंवा नकली नागी अगर छोटे दस्तऐवज करण्याची कांहीं
हत्यारे अगर साहित्य अमुक घरांत अगर जागेंत राखली आहेत अगर ठेवली
आहेत असे मानण्यास आधार आहे असे मान्यास,

जी कुमक लागेल ती घेऊन आणि वनजोरीचें काम पडल्यास वनजोरी
करून तशा घरांत अगर इतर जागेंत शिरून अमक्या विभाग्याचा हाडा घेऊन
त्यांत वनाक अगर जोरीची अगर छोटी अगर नकली आहेत असा उया वि-
वर्या वहीम धरण्यास योग्य आधार आहे तसा माल अगर दस्तऐवज अगर
ह्दांप अगर शिळे अगर नागी त्यांत सापडलील ती व ती करण्याची हत्यारे
व साहित्य धरून आपल्या स्वाधीन करून ज्या अशा अधिकाराचें वारंत
मान्यद्वाराहून वरिष्ठ अशा कोणा पोलीस अंमलदाराकडे देण्याचा अस्त्यार
त्या माजिखेताला अगर इतर अंमलदाराला आहे.

१. मद्रास हायकोर्टाचा ठराव ता. २९ फेब्रुवारी सन १८९३ वरून तालुका मा-
जिखेत, अगर सन् माजिखेत, हे द्या कायद्याचे अर्थाप्रमाणें जिल्ह्याच्या विभागाचे माजि-
खेत नाहींत. यास्तव त्यास द्या कल्प्याप्रमाणें चालण्याचा अधिकार नाहीं.

१२८. एकाद्या माजिखेतानें कायद्याचें वारंत केले असता, तें वारंत घरा-
जोरीचें वनक भसण्याचा भस- वर वनाजिने आक्याकरिता त्यावरून वनकर ठेवण्या-
अगर माजिखेताला आहे.
सर्ती जागीने कायद्याचा त्याला अस्त्यार आहे.
ज्या घराचा अगर जागेचा हाडा देण्याविषयी वारंत करण्याचा अस्त्यार

१. क. ८१ यांत कैव करण्याचे धारताविषयी अशीच तजवीज केली आहे.

१. वजनने व मापे व्यापिषयीचे गुन्ध्यास पी. को. कलमे २६४/२६७ च्या तजवीज सांगितली आहे.

३. मानिस्त्रेताने आपल्या जिब्दांतील फिरकोळ विक्री करण्याची खरी मापे व नज्द आपल्याजवळ ठेबावी, व विक्री करणारांची मापे व नज्दने तादून पाहण्याचा अधिकार त्यास आहे. (सन १८९७ चा मुंबईचा का. १९ क. २०)

१३०. यमुक मङ्ग खोरीचा भाहे भसैं कोणी सांगितल्यावरून अगर तो को
मास वेळीस कामगारानें घर- दिसा भाहे वसत बहीम आल्यावरून तो मास
ला भसता त्यानें काय करावें.

कोणा पोलीस अंमलदाराने धरला असता किंवा उबा स्थिति प्रकरावरून कोणताही अपराध झाला आहे असा तशीम येतो तसा स्थिति प्रकरावरून कोण कोणा पोलीस अंमलदाराने धरला असतो तो धरल्याचा रिपोर्ट मजबूततेतकडे केला जाहिजे. आणि तसा रिपोर्ट आल्यावर

त्या मागिचेतानें त्या मालाच्या रकबाकीविषयी व तो हजीर करण्याविषयी जो हुकूम योग्य वाटेने होऊ शकतो तो करावा.

तो माल नाशवंत असेल अगर तो विकला असता त्यात मालकाचें हिशाब आहे असे त्या मागिचेताचे नजरेत येईल तर तो विकण्याविषयी कोणतेही वेळी हुकूम करण्याचा अजत्यार त्याला आहे. आणि जो ऐसा त्याचा उत्पन्न होईल तो कलमें १३१ व १३२ यांत सांगितलेले नियमास अनुसरून मालकासाठीं आपले जिल्ह्यात ठेवावा.

परंतु हा अधिकार जिल्ह्याचें मागिचेतानें आपणास सामान्य रीतीने अगर विशेष रीतीने दिला असल्याबद्दल दुसरे वर्गाचे कोणतेही ताब्यांतील मागिचेतानें खालवू नये.

१. हा कलमांत लिहिल्याप्रमाणे सांपडलेला माल ज्याच्या ताब्यांत सांपडला असेल, त्याने तो आपल्या मालकीचा आहे असे शाबीत केण्याबद्दल त्याजला मिळणार नाही. (मु. हा. ता. २७ एप्रिल १८६४) व (ता. १५ एप्रिल सन १८६६ गंगा प्रसादगीर ह्याचे कज्यांत.)

१३१. तथा मालाचा मालक माहित नसेल तेव्हां तो माल अगर तो मालक माहित नसेल तेव्हां व- माल विकला असल्यास त्याचें उत्पन्न ठेवून घेण्या-
हें करावें.
चा अजत्यार त्या मागिचेतास आहे. आणि या-
प्रमाणें ठेवून घेतलें असेल तेव्हां त्या मालाचे अमुक दाग आहेत अगर होते त्या मालावर किंवा त्याचे उत्पन्नावर ज्याचा हक्क असेल त्याने या जाहिरना-
म्याचे तारिखेपासून सहा महिन्यांचे आत हजीर होऊन आपला हक्क शाबीत करावा अशा अर्थाचा जाहिरनामा त्याने लाबला पाहिजे.

१. हा कलमांत व १३२ वे कलमांत जो मार्ग सांगितला आहे, त्याप्रमाणें ज्या कज्यांत कैदी सोडण्यांत येतो त्या कज्यांत जो काहीं कोर्टासमोर माल आला असेल त्या-
चीही व्यवस्था केण्यास हरकत नाही. (मु. हा. ता. २ मार्च सन १८६४ गणेश गंगा-
धर ह्यांच्या कज्यांत.)

२. जी हत्यारे गैर कायद्याच्या कामाकरितां ठेविलीं असतील, त्यांची व्यवस्था सन १८२७ चा कायदा (मुंबई) १२ कलम ३० प्रमाणें करावी.

३. थ नें व वर काहीं माल चोरून नेण्याबद्दल फिर्याद केली होती. व चे ता-
ब्यांत पोलिसास काहीं माल सांपडला, फिर्यादीप्रमाणें व वर मुक्ता शाबीत झाला नाही;
सक्षम मागिचेतानें त्यामला सोडून देऊन त्याच्या ताब्यांत सांपडलेल्या मालाविषयी काहीं
माल त्याचाच आहे, असें समजून त्यामला परत दिला; आणि राहिलेला माल एका

फौजदारी कॅम्प चालविण्याविषयीचा कायदा.

८३

सरकार जमेल केला. ह्या कामांत कलकत्ता हायकोर्टाने असा ठराव केला की, जो माल माजिस्तेताने सरकार जमेल केला त्याजविषयी सदरहू कलमाप्रमाणे तजवीज करणे जरूर आहे. तशी तजवीज केल्याबिना माजिस्तेताने जो ठराव केला तो गैरकायदा आहे. (क. हा. आ. ९ पी. ठ. प्र. १३)

४. ह्या ठरावावरून मुद्देमाल कोणाचा आहे हे माजिस्तेतापुढे किंवा सेवान कोर्टीपुढे चौगुल्या रीतीने शाहीद झाल्यास ज्याचा माल ठरेल त्यास देण्यास त्या कोर्तास अधिकार आहे, असे क. हा. चे मत दिसते; परंतु तसा अधिकार सदरहू कोर्तास स्पष्ट दिसल्यास कायदात नाही.

५. सन १८६१ चा आक्ट ५ क. २५ पहा.

६. ह्या कलमातील जाहीरनामा कसा प्रसिद्ध करावा याविषयी कायदात कोर्टे ठराव दिसत नाही. योग्य न्याय होण्याकरिता जी तजवीज योग्य दिसेल ती करण्याची मुक्त्या ही कायदाने दिली आहे असे वाटते; तथापि क. १८३ ह्यात लिहिल्याप्रमाणे तजवीज केली असता बरे होईल. (पि. प्र. ११)

११२. सदरहू भुवतीच्या आंत तसा मालावर अगर त्याचे उत्पन्नावर कोणाहिनाच्या वटारे खेपसून नी आपला हक्क शाहीत करित नाही आणि ज्या सवा महिन्यांचे आंत कोणी हक्क सांगितारा वतीर झाला नाही तर हक्क करतो. त्याच्याने तो माल मी कायदेशीर रीतीने मिळविला असे सिद्ध करवत नाही असे भसल्यास त्या मालाची व्यवस्था सरकाराकरीब करावी आणि तो माल विकण्याविषयी हुकूम देण्याचा अखत्यार जिल्हाध्या माजिस्तेतास आहे. आणि तो माल माजिस्तेत विळून चुकला असेल तर त्याचे उत्पन्नाची व्यवस्था सरकाराने करावी.

११३. अ. ज्या मालाविषयी अपराध झालेला आहे असे नजरेस येऊन जालाचे व्यवहारांवर हुकूम असेल तसा आपणापुढे हजर केलेले मालाचे व्यवहारांविषयी आपणास जो हुकूम करणे बरोबर वाटेक तो हुकूम फौजदारी कोर्तात एकाका कटव्याची चौकशी संपण्यावर गिळेविषयी ठराव करणे बेकी करण्याचा अखत्यार त्या कोर्ताला आहे.

११४. ब. आपले ताब्यातील कोणतेही कोर्ताने सदरहू प्रकारचा हुकूम सरदर प्रकारचा हुकूम ठरवून केला असेल तो ठरवून करण्याविषयी हुकूम करण्याचा अखत्यार आणि तो कंवेश करण्याचा अखत्यार फिरविण्याचा अगर ह्या करण्याचा अखत्यार अपिलाचे कोर्तास अगर इतर कोर्तांनी विचारावयाचे कोर्तास अगर सपासपी करणारे कोर्तास आहे.

१३२. क. कलमें १३२ ख. किंवा १३२ घ. वा अन्यये कोणतेही कोर्ते हुकूम करणे ते विचारण्यासाठी हुकूम करील तो जिल्ह्याचे माजिस्त्रेतास त्या माजिस्त्रेतास पाठविण्यासारखा करारा. अहम विचारण्याकरिता लिहून पाठविले आहे असे पत्तीने करण्याचा असाधारण त्यास आहे. मग जिल्ह्याचा माजिस्त्रेता कलम १३० यांत सांगितल्याप्रमाणे इकीकृत असतो व माल धरण्याचा रिपोर्ट पो- लिशानी त्यास केला असता तर तो ज्याप्रमाणे कलमें १३०, १३१ व १३२ वा अन्यये तजवीज करता त्याप्रमाणे त्याने तजवीज करावी.

१. हे लक्षात ठेविले पाहिजे की, कलमें १३१/१३२ ही वेवारास मालास लागू नाहीत. वेवारास माल जिद्धा नगनाकडे पाठविला पाहिजे. ते त्याची व्यवस्था करतील. (मि. प. ११)

बाब ९.

पोलिसांनी करावयाचा जो धुर्मीचा तपास त्याविषयी.

१३३. कलम १०८ यांत उराव केला आहे तो कोरीज करून या वाक्ता- माजिस्त्रेतास हुकूम देण वरप त्या शेवटी सोडलेल्या कागदाच्या तिसऱ्या को- र्तास अपराधाचा तपास पोलीस कोर्तास ज्या अपराधाबद्दल वारंताकाढून धरण्याचा असाधारण पोलीस अंमलदाराचा आहे तानुम सांगितले आहे ते अपराध कोरीज करून हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा यांत ज्या अ- पराधास शिक्षा सांगितल्या आहेत त्यांपैकी कोणत्याही अपराधाचा तपास अगर चौकशी माजिस्त्रेतास मुद्दाम हुकूम दिव्याकडून कोणतेही पोलीस अंमलदाराने करू नये. वरंतु एकाचा पोलीस अंमलदाराने रिपोर्ट केलावरून अगर केला नाही तरी हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा यांत किंवा कोणत्याही विशेष कायदा अगर स्थलविशेषाचा कायदा यांत, ज्या अपराधास शिक्षा सांगितली आहे तशा कोणत्याही अपराधाचा तपास कर- ण्याविषयी कोणा पोलीस कामगाराचा हुकूम करण्याचा असाधारण माजिस्त्रे- तास आहे.

१. जिद्धा माजिस्त्रेताखेरीज दुसऱ्या कोणत्याही माजिस्त्रेतास पोलिसांनी गैर वर्तणू- क केल्यास त्यावर हुकूम करण्यास अधिकार नाही. त्याच्या संबंधाने जी खटली पोलिसांकडून त्याकडे येतील, त्याची त्यांनी चौकशी करतील; व त्या संबंधी हुकूम करणे किंवा कोणीही इतर मनुष्याने त्याकडे रिपोर्ट केल्यास तिची चौकशी करतील. व

फौजदारी काम चालविण्याविषयीचा कायदा.

८

सर्वाडिमेंट माजिस्त्रास त्यानकडे आलेल्या खटल्यांत पोलीसांनीं केलेले काम वेकायदा आहे अगरी त्या कामांत त्यांची गफलत आहे किंवा त्यांची गैर समजूत आहे, असे नाटेल, तर त्या ही गोष्ट जिन्हा माजिस्त्रास लिहावी. (बंगाल सरकारचा ठराव ता. २२ सप्टेंबर १८९९)

२. खुनाच्या कामांत पोलीसाकडून जो तपास घ्यावयाचा तो विशेष कारणावांचून पोलीस सुपरिटेंडेंट किंवा त्याचे असिस्टंट पांखेरीज कुसरे पोलीसाचे लोकवार सोपव मये. (क. हा. को. न्हा. १ फौ. ठ. पान १)

३. ह्या कायद्याचे ६ वे बॉनेत हरएक प्रकारच्या किर्यादविषयी व गुन्हाविषयी सांगितले आहे; आणि ह्या ९ व्या बॉनेत कांहीं विशेष प्रकारच्या म्हणजे ज्या गुन्हांमधून ल वारंतावांचून धरण्याचा भरण्याचा भरण्याचा आहे, तशाविषयी सांगितले आहे. ह्या बॉनेत असा सांगितले आहे की, कांहीं एक प्रकारचे असे अवोर गुन्हे आहेत की, त्यांवरून किर्याद अगरी खबर लोकांनी पोलीसास द्यावी, पोलीसांनी त्यांचा तपास करावा, व त्यांपैकी तपासाची रीत अशी केली आहे की, पोलीसाचे मार्फत त्या कामांत माजिस्त्रातानें हात घाकावा. ह्या बाबेप्रमाणें पोलीसापुढें कोणी बुद्धिपुरुःसर किर्याद खोटी आणिली असता जे क. ६६ प्रमाणें किर्याद करणारा ती किर्याद खोटी ठरली असता पी. को. क. २११ प्रमाणें बिजेस पात्र होतो, तसाच पोलीसापुढें खोटी किर्याद करणारा क बिजेस पात्र होईल (स्टो. रि. न्हा. ५ इ. ३०) ह्या कलमाप्रमाणें तपास करण्याविषयी पोलीसास कोणत्याही माजिस्त्रातानें हुकूम देास हरकत नाही. ह्याचा उद्देश असा आहे की, कांहीं अशी पोलीसावर देखरेख राहावी. (प्रो. म. ग. तारीख ७ नवेंबर सन १८९५ नं. १५८०) पीनलकोडातील किंवा कुसऱ्या कोणत्याही विशेष अन्वयसंबंधी कायदांतील कोणत्याही गुन्हाचा तपास करण्याविषयी माजिस्त्रातानें पोलीसास ह्या कलमाचे आधारे हुकूम केला असल्या, तर वारंतावांचून धरणें, घराचे साडे घेणे, साक्षीदारांस समस करणें, इत्यादि तजविजी, ज्या खटल्यांत माजिस्त्राच्या हुकुमावांचून तसे करण्याचा पोलीसास अधिकार आहे, त्याप्रमाणें ह्या कायदांही आहे. (प्रो. म. ग. नं. १ ता. ५ जानेवारी सन १८९३.)

१३४. कोणत्याही विशेष कायद्यानें अगर स्थल विशेषाच्या कायद्यानें

कोणत्याही विशेष कायद्यानें व कांहीं अधिकार पोलीस कामगारास दिला असेल तर स्थल विशेषाच्या कायद्यानें त्याला, किंवा त्या विशेष कायद्यांत अगर स्थल पोलीस कामगाराला दिलेले अधिकार तो कारास हरकत नाही.

विशेषाच्या कायद्यांत पोलीस कामगाराला जें कांहीं काम सांगितलें असेल तें काम करण्यास, मागील १३३ व्या कलमावरून हरकत आहे असें समजें नये.

१. सन १८९८ चा मुक्यास अन्वय ७.

११५. ह्या आक्ताच्या शेवटी जोडलेल्या कागदाच्या तिसऱ्या कोष्टकांत कोणी फिर्याद करून भगनांतल्या न्याय करायकरिता पोलीस ठाण्याच्या भेदद्वारेने जाहीरनेत्रे जावे असा ताब्यातील कोणा कामगार पाठविले.

न्याय अकराधावहल वारंतावांचून धरण्याचा अखत्या र पोलीस कामगारास आहे असे सांगितले आहे, त्यापैकी एखादा अपराध आपल्या पोलीस ठाण्याच्या इति कोणी केला आहे, अशी फिर्याद एखाद्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराकडे कोणी केली असता, अगर त्याला तशी बातमी दिली असता त्या कामगाराने त्या माजिस्त्रेताला ह्या गोष्टीची चौकशी करण्याचा अधिकार आहे त्याला लागलीच सूचना केली पाहिजे, आणि तो अपराध कसा काय झाला ह्याचा तपास करायकरिता, आणि अपराधाचा धांग लागाय व तो धरिला जावा ह्याकरिता जरूर असतील त्या सहाय्यी करायकरिता, त्याने जातीने त्या ठिकाणी गेले पाहिजे, अगर आपल्या ताब्यातील कामगारपैकी कोणा कामगारास पाठविले पाहिजे. तसा एखादा अपराध केव्याची सूचना कोणा माजिस्त्रेतास झाली असता, पूर्वी करायचा जो त्याचा तपास तो करायकरिता, किंवा ह्या आक्तांत लिहिल्या रितीप्रमाणे त्या अपराधाची दुसरी कांही तजवीज करायकरिता, माजिस्त्रेताला त्या ठिकाणी ताबडतोब जातीने जाण्याचा अगर माजिस्त्रेताचा कांही अधिकार चालविणारा कोणी कामगार पाठविण्याचा अखत्यार आहे.

१. कलम १८० पहा. माजिस्त्रेताच्या माजिस्त्रेतास माजिस्त्रेतास कड्यांचा निव्वळ कराय, किंवा कमिट कराय, किंवा क. १७३ प्रमाणे आपल्या हाताखालचे सबाईनेट माजिस्त्रेताकडे चौकशीस पाठवावे, ह्या कलमाप्रमाणे जो रिपोर्ट द्यावयाचा तो, ज्या गुन्हाची चौकशी करण्याचा त्या माजिस्त्रेतास अधिकार आहे, त्या माजिस्त्रेताकडे पोहोचाने पाठविले पाहिजे. ह्या कलमाच्या शेवटच्या भागाप्रमाणे सबाईनेट माजिस्त्रेट जेव्हा चौकशी करित असेल, त्या वेळेस देखील सदरील माजिस्त्रेट ह्याकडेस पोहोचाने रिपोर्ट केला पाहिजे. (मुं. हा. प. नं. ११० ता. ८ मार्च सन १८६४)

२. मला असे वाटते की, हर एक सटण्यांत त्या माजिस्त्रेतास अधिकार आहे, त्या जकडे रिपोर्ट झाला पाहिजे.

ज्या माजिस्त्रेतास अधिकार आहे, त्याजकडे रिपोर्ट केला पाहिजे, असे ह्या कलमांत स्पष्ट सांगितले आहे; म्हणून ह्या बाबेतील पुढील कलमांत, जेथे माजिस्त्रेतास रिपोर्ट केला पाहिजे असे आहे, तेथे त्या माजिस्त्रेतास अधिकार आहे तो माजिस्त्रेता, असा त्या लिहिल्याचा उद्देश आहे. वास्तविक पाहिले असता, त्या कलमाच्या अनुरोधाने पुढील कलम असा आहे. त्यास अधिकार नाही, त्याकडे रिपोर्ट न करिता, त्यास अधिकार

आहे, त्याजकडे रिपोर्ट करण्याचा उपयोग करण आहे, हे उघड आहे. कोणत्या मा-
जिस्तेतास अधिकार आहे, हे पोलिसास कळणार नाही, असे कचित घडेल; व अधिकार-
राविषयी संक्षेप पटणारी खटली फार थोडी असतील.

क. १५२ धर्मात क. १३५ धर्मात शब्द आहेत; व ज्या माजिस्तेताने चौकशी
करावयाची तो माजिस्तेत असे क. १५७ धर्मात स्पष्ट सांगितले आहे.

ज्या माजिस्तेतास अधिकार आहे, त्याजकडे रिपोर्ट केला पाहिजे; धामुळे कदाचित्
काही गैर सोय होईल खरी, परंतु अशा अडचणी कायद्यानेच दूर केल्या पाहिजेत
असे हायकोर्टाने ता. २२ मे सन १८६५ रोजी आपले प्रोसिडिंग्ज ठरविले आहे.
व प्रो. म. म. ता. २० सप्टेंबर सन १८६५ नं. १३४९ व अडव्होकेट जनरलने
मत, ता. २६ ऑगस्ट सन १८६५.

३. क. ३५६ प्रमाणे त्या कलमांत सांगितलेल्या अधिकार्यांनी चौकशी करण्यास
रखे जे गुन्हे सांगितले आहेत; त्यांचा मूळ तपस करण्यास सजाईनेट माजिस्तेता
अधिकार आहे. (प्रो. म. स. को. व हा. को. ता. २१ मार्च १८६२ व ता. २२ डि-
सेंबर सन १८६४)

४. "त्याने लागलेच ज्या माजिस्तेतास अधिकार असेल त्यास कळविले पाहिजे.
असे लिहिले आहे. त्याची अर्थ, जिन्हा माजिस्तेतास, किंवा जिन्हाचे विभागाचे माजि-
स्तेतास कळविले पाहिजे, असा असण्या. बंगाल सरकारने पोलिसाविषयी जे नियम केले
आहेत, त्यांचे दुसरे कलमांत असे लिहिले आहे की, त्यात सांगितल्या नमुन्याप्रमाणे जि-
न्हाचा पोलिस सुपरिटेंडेंट त्याजकडे तो मजकूर कळविला पाहिजे, व सर्व तुकडी
अधिकार्याकडेही पाठविला पाहिजे; आणि तो ज्या माजिस्तेतास अधिकार आहे, तो
माजिस्तेताकडे पाठवितील. (प्रि. पृ. ६३)

५. ज्या पोलिस अंमलदाराकडे फिर्याद केली, त्याने क. १३९ प्रमाणे ती लिहून
घेतली पाहिजे. परंतु फिर्यादीस शपथ देऊन पुरवीस करण्याची गरज नाही. (क.
स. को. ता. ५ मे. सन १८६२ व ता. १० मे. सन १८६२)

६. पोलिस इन्स्पेक्टराकडे कोणतेही गुन्हाची फिर्याद केली असून त्याने ती घे-
तली नाही, तरी ती फिर्याद समजून समजून खोटी केली असे ठरविण्यास प्रो. को.
क. १११ प्रमाणे फिर्यादीस शिक्षा करण्यास शक्ती नाही. हा अपराध होण्यास माजि-
स्तेतापुढेच ही खोटी फिर्याद असली पाहिजे असे नाही, किंवा तिची पूर्ण चौकशी
होऊन काढून टाकिली पाहिजे असे नाही. त्या फिर्यादीची कायद्याप्रमाणे चौकशी चालू
आली इतके दिसून आले म्हणजे पुरे. ध्यायमाणेच कलकत्ता हायकोर्टाचेही मत आहे.
(क. स. को. ता. २ को. प. नं. ३३.)

१३६. परंतु अमक्याने अपराध केला, असे कोणाचे नांव घेऊन कोणी फिराद केला असे नसल्यास अथवा फिराद केला असे ठिकाणी तपास करणे जरूर नाही असे अपराध खेरीत करून, तर अपराध केल्या ठिकाणी तपास करणे जरूर दित्त नसल्यास, तपास करायपाकरितां जातीने त्या ठिकाणी जाण्याचे अगर ताब्यांतला एखादा कामगार वाढविण्याचे पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारास म्हात्त आहे असे नाही.

१३७. परंतु आपणकी असे ठरविले आहे की तपास करण्याचे कांहीं पुरतें तपास करण्याचे कारण कारण नाही किंवा ज्या मनुष्यावर फिराद झाली त्याला तपास करणे न थरिले तरी इनसाफाला हरकत झालार नाही असे एखाद्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारास दित्त असल्यास त्यानें दुसरे कांहीं न करता ज्या मासिकेला त्या बाबतींत अधिकार असेल त्या मासिकेलाच हुकुमासाठी त्याकडे त्या फिरादीचे अगर बाबतीचे हांसि-लाचा रिपोर्ट केला पाहिजे.

१३८. हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा आंतील क-अपराधांची बातमी खालील लम ३८२, ३८३, ३८४, ३८५, ३८६, ३८७, ३८८, ३८९, ४०१, ४१५, ४१६, ४१७, ४१८, ४१९, ४२०, ४२१, ४२२, ४२३, ४२४, ४२५, ४२६, ४२७, ४२८, ४२९, ४३०, ४३१, ४३२, ४३३, ४३४, ४३५, ४३६, ४३७, ४३८, ४३९, ४४०, ४४१, ४४२, ४४३, ४४४, ४४५, ४४६, ४४७, ४४८, ४४९, ४५०, ४५१, ४५२, ४५३, ४५४, ४५५, ४५६, ४५७, ४५८, ४५९, ४६० हात ज्या अपराधाकडून शिक्षा सांगितली आहे असा अपराध कोणी केला आहे असे कोणास माहीत असून, आपण बातमी न दिली तर ज्याने अपराध केला त्याची चौकशी होऊन त्याला शिक्षा मिळणार नाही, अगर त्याला पकून जाण्याचा लाग साधेल, असे मानण्यास कारण दिसेल, तर तसा हरएक मनुष्याने अथवा अथवा पोलीस कामगारास त्या गोष्टीची बातमी दिली पाहिजे.

१. या कलमांत सांगितलेले अपराध हे आहेत:—

जीव घेण्याची, अगर दुखापत करण्याची, अगर मन्याधाने प्रतिबंध करण्याची त-याची करून चोरी करणे. (पी. को. क. ३८९)

जबरीची चोरी करणे, व दरोडा घालणे, किंवा जबरीची चोरी व दरोडा घालण्या-ची तयारी, अगर प्रयत्न करणे. (पी. को. क. ३९२ पासून ३९५ आणि ४०१)

विस्ताराने किंवा पेट घेणारे प्रवृत्तीने अफ्रिया करणे. (पी. को. क. ४३५, ४३६)

ज्या अपराधास मरणाची, अगर काळेवाण्याची शिक्षा सांगितली आहे, तसा अप-राध करण्याकरितां घराबेची अगळीक करणे, अगर घर फोडणे. (पी. को. क. ४५६ पासून ४६०)

हे अपराध प्रत्यक्ष घडले असतांना हे कलम लागू पडते.

२. अशा अपराधांवरून बातमी देणे सर्व लोकांस कायद्याने अवश्य केले आहे.

३. पीनलकोडाचे क. १४१ प्रमाणे गैर कायदा काम करणारी मंडळी व १४६ प्रमाणे गर्दी ज्या मनुष्याचे जमीनीवर जमली, त्या जमीनीचे मालकाने जवळच्या पोलीस ठाण्याच्या मुख्य अंमलदारास पी. को. क. १५४ वरून तात्काळ खबर देणे जरूर आहे; व ती गर्दी मोडून टाकणे जरूर आहे. न मोडल्यास तो १,००० रुपये दंडाचे शिक्षेस पात्र आहे. (पि. ए. ६५)

४ ज्या मनुष्यास सदरी लिहिलेल्या गुन्हाविषयी खबर देणे कायद्याने जरूर आहे त्याने समजून ठमजून खबर न दिल्यास तो पीनलकोडाचे क. १७६ प्रमाणे शिक्षेस पात्र आहे. पी. को. क. २०२ प्रमाणे, जर कोणी मनुष्यास गुन्हा झाला असे ठाऊक असेल व त्याने बातमी दिली नाही तर तो शिक्षेस पात्र होईल. (पि. ए. ६५)

१३९. पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराकडे कोणी फिर्याद केली असता फिर्याद योग्येरी लेखी पाहिजे. अगर बातमी दिली असता, ती लिहून घेतली पाहिजे, आणि त्या इलाक्याच्या सरकाराने ठरविलेल्या मनुष्याप्रमाणे त्या कामगाराने ठेवलेल्या रोजनाम्यांत त्या फिर्यादीने अगर बातमीचे इंग्रिीळ लिहून ठेविले पाहिजे.

१. पोलीसाव प्रतिवेवर फिर्याद घेण्याचा अधिकार नाही. सर्वहू फिर्याद खोटी ठरल्यास त्यावरून पी. को. क. १९३ प्रमाणे खटला करता येणार नाही. पी. को. क. १८९ किंवा २११ इ.प्रमाणेच खटला केला पाहिजे, (क. स. को. नं. ३२४ सन १८६९)

२. पोलीसापुढे दिलेली फिर्याद सेशन कोर्टाकडे खटला कमिट करतेवेळीं जे कागद पाठवावयाचे त्याबरोबर पाठविण्याची जरूर नाही. फिर्यादीतील मतलब पोलीसाने डायरीत लिहिलेला असतोच; सबब सेशन कोर्टास जरूर पाठव्यास ज्याने ती डायरी लिहिली असेल, त्या पोलीस आफिसरास ती असलेली डायरी घेऊन साक्षीकरिता क. ३६७ प्रमाणे बोलवावे, (क. स. को. नं. ९१७ स. १८६३)

३. ह्या ठरवानुसून व १२ वे आलेचे सर्व नियमावरून पोलीसापुढे जे सर्व कागद पत्र होतात, ते खटला कमिट करते वेळीं सेशन कोर्टाकडे पाठविण्याची जरूर नाही. परंतु केव्हां केव्हां सदरहू कागदांची सरकारी प्राधिक्युटरास काद जरूर लागते; याकरिता ते सर्व कागद सरकारी प्राधिक्युटराकडे कमिट करणारे मानिस्तेताने खटल्याचा निकाल होई पर्यंत पाठवात जावे, म्हणजे काही अडचण पडणार नाही. व ह्याप्रमाणे पुणे जिल्ह्यांत योग्येरी चढवाटही आहे.

पौनद्वरी काम चालविण्याविषयीचा कावदा.

१९०. ज्या मनुष्यास वारंतावांचून धरण्याचा व्यवहार कायद्याने आप-
 रकाचा पोलीस कामगाराने पास मसेल त्या मनुष्यास वारंतावांचून धरण्या-
 च्या कोणा पाठविला नर करे.
 विषयी पोलीस ठाण्याचा अंमलदार आपल्या
 ताब्यातील कोणा कामगाराला समेल तेव्हां ज्या पोलीस कामगाराला त्या
 मनुष्यास धरण्याविषयी समिल त्यास त्याने लेखी हुकूम दिला पाहिजे
 आणि हुकूमांत धरावयाच्या मनुष्याचे नांव व ज्या अपराधाबद्दल तो धराव-
 याचा तो अपराध लिहिला पाहिजे.

कलमें ८२, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, व ९६ यातील हरात्र, या कलमांमध्ये केलेले प्रत्येक लेखी हुकुमास लागू आहेत.

१. कलम १००।१०१ ह्यात लिहिलेले, व ह्या कायद्यास जोडलेले परिशिष्टाचे विषये कोठकात वारंतावाचून कित्येक गुन्हात पोलीसास आरोपित घाजला पकडण्याचा अधिकार दिला आहे, त्या संबंधानेच हे कलम आहे. पोलीस अधिसराने सभ्य अंगर पारंत कसं नये, त्याने लेखी इकूम बेत जाणे. (जु. क. पंजाब ह्याचे सर. नं. ८ ता. ११ जानेवारी सन १८६२)

२. किर्यादी ज्या मनुष्यावर किर्याद करतो, त्याजला किंवा अमुक मनुष्य गुन्हेगार आहे असे पोलिसास साधारण रीतीने समजत असून तो गुन्हा वारंवार घडून आलेलेपितास पकडण्याचा अशेल तर प्रथम वारकाढीने तपास केव्हापासून अशेलेपितास पकडू नये. (रा. भा. प. १०)

१४१. ह्या आक्ताच्या शेवटी जोडलेल्या कर्मदाच्या तिसऱ्या कोटकीत
हुसत्याच्या अधिकाराच्या ह- ज्या अपराधाबद्दल चारंतायांचून धरण्याच्या धकत्या-
हीन अपराधा पडून गेले तर त्या- र पोलीस कामगारांस आहे म्हणून सांगितले आहे
च्या पाठलाग करीत तीत जाण्याचा म्हापैकी एखादा अवस्था केव्याची किर्याद ज्या म-
अन्नावर पोसितोस आहे. धुव्यावर हाली असेल तो मनुष्य धरण्याकरितां त्याच्या पाठीमागे हुसत्या
पोलीस कामगाराच्या हद्दीत जाण्याचा अधिकार पोलीस कामगाराला आहे,
अग तो दुसरा पोलीस कामगार ज्या माजिखेताच्या ताब्यांत हा आहे त्याच
माजिखेताच्या ताब्यांत असो अगर हुसत्या मित्राच्या माजिखेताच्या ताब्यां-
त असो, आणि ती जमा त्याच वक्ताच्या सरकारच्या अंमलांत असो
फरद नसो.

१. कलम ८४ पढ़ा. दुसऱ्या हतीत आसोपितास पकडल्यास तत्काळ तेंपील मा-
जिलेतापडे नेंले पाहिजे हें लक्षांत ठेवावें.

१४२. ज्या अपराधाचा तपास करण्याचा अधिकार पोलीस ठाण्याच्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराने अंमलदाराला आहे त्या अपराधाचा तपास नीट झाल्याचे वारंता करावयाविषयी. चालावयाकरिता अमुक जिनस हजीर असला पाहिजे, असे त्या अंमलदारास वाटल्यास, त्या ठाण्याच्या हद्दीतील कोणत्याही घरांत अगर जागेत त्या जिनसाचा शोध करण्याचा भयर करविण्याचा अधिकार त्या अंमलदाराला आहे. तथा जिनसाचा शोध करावयाचा असल्यास, त्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराने त्या जिनसाचा शोध, करघेल तर जातीने करावा; आणि तो शोध त्याला जातीने करवत नसल्यास, व ज्याला तो शोध करण्याचा अवस्यार आहे असा दुसरा कोणी मनुष्य त्या वेळेस हजीर नसल्यास, आपल्या ताब्यातील कोणत्याही कामगारास तो शोध करण्याविषयी हुकूम देण्याचा अधिकार त्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराला आहे. त्या कामगारास जो हुकूम द्यावयाचा तो लेखी असला पाहिजे, व ज्या मालाचा शोध करावयाचा तो माल कोणता व ज्या घराचा अगर जागेचा हाडा घ्यावयाचा ते घर कोणते, अगर ती हागा कोणती हे त्या हुकुमांत लिहिले पाहिजे; मग त्या हुकुमावरून त्या घरांत अगर त्या जागेत त्या मालाचा शोध करण्याचा अधिकार त्या ताब्यांतल्या कामगारास आहे असे होईल. ह्या आक्तांतील कलमें १२२, १२३, १२४, आणि १२५ ह्यांत हाड्याच्या वारंताविषयी जे नियम सांगितले आहेत ते ह्या कलमांच्या आधाराने पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराने अगर त्याच्या हुकुमाने घ्यावयाच्या शास्त्रास लागू आहेत.

१. हे लक्षांत ठेविले पाहिजे की, ह्या कलमांच्या आधारेने हाडा घेणे तो ठाण्याचे बरिष्ठ पोलीस अधिकारी यांनी स्वतः घेण्याविषयी कल्पनाची भेटी सक्ती आहे. बरिष्ठ पोलीस अधिकार्यास जातीने येवत नसेल व दुसरा कोणी पोथ अधिकारी हाडा घेण्यास इनर नसेल तर मात्र हाताभालील पोलीस कसगतरांस हाडा घेण्याचा कायदावरून अधिकार आहे. हाताभालचे पोलीस कामगाराने हाडा घेणे तो बरिष्ठ पोलीस अंमलदाराचे तपशिलदार लेखी हुकुमाने घेतल्य पाहिजे. माजिलेताचे वारंतावरून कोणत्याही कसपात हाडा घेण्याचा पोलिसास अपत्या इतित मात्र अधिकार आहे. वारंता असल्यास ज्यास अधिकार आहे. इतिषयी क. ११७, ११८ पहा. (मि. ४. १६)

२. गुन्हा झाली किंवा नाशान्वि होण्यास दायनीभूत जो कोणता पदार्थ अमक्या-
ज घरांतून शोधून आणण्याची नबर असेल तोच पदार्थ हाडा घेऊन आणावा. हाता-
भालचे पोलीस अंमलदारास हाडा घेण्याविषयी बरिष्ठ पोलीस अंमलदारांनी जो लेखी

हुकूम देणे त्या हुकूमत त्या पदार्थाचे नांव व धर हे स्पष्ट लिहिले जावे. (क. हा. नं. ८ फौ. ठ. १. ७४)

१४३. आपल्या ठाण्याचे हद्दीत ओ घाटा घेण्याचा अन्वय कोणा पोलीस एका पोलीस ठाण्याचे भेसळदा- स ठाण्याच्या भेसळदारास आहे तसा घाटा एखाद्या राने हुसत्या पोलीस ठाण्याच्या भे- धराचा अगर मागेचा प्यापयाविषयी तो भेसळ- मळदारास घाट्याचे सारत कर- दार ज्या माजिखेताच्या ताब्यांत आहे त्या माजि- प्यापयाचे वेगळे सांगणे. खेताच्या ताब्यांतील अगर हुसत्या भिन्नाच्या माजिखेताच्या ताब्यांतील हुसत्या एखाद्या पोलीस ठाण्याच्या भेसळदारास सांगण्याचा अन्वय त्या भे- मळदाराचा आहे.

१४४. त्या माज्याच्या १३५ व्या कलमाच्या आधारेने एखाद्या अपराधा- साक्षीदारास हुकूम करून पो- या तपास कोणी पोलीस ठाण्याचा भेसळदार करी- लाविले पाहिजे. त असता, फिर्मादीच्या मजकुरावरून अगर हुसत्या कायद्यावरून तो अपराध कसा काय झाला हे आपल्या ठाण्याच्या हद्दीतील ज्या कोणा मनुष्यास माहीत आहे असे दिसेल, त्या मनुष्यास आपल्यापुढे हजीर होण्याविषयी नेची हुकूम करण्याचा अन्वय त्या भेसळदारास आहे; आणि त्या मनुष्याने तो हुकूम मानिला पाहिजे.

१. त्या कलमाप्रमाणे साक्षीदारास लेली हुकूम पाठवून पोलीसास बोलावण्याचा अ- धिकार आहे. परंतु त्यामजूर सक्ती करून आपले पुढे आणण्यास किंवा अजामी घेण्यास जितका वेळ लागेल त्यावेला ज्यास्तीबेल त्याची खोटी करण्यास पोलीसास बिलकुल अ- धिकार नाही. (क. हा. नं. ७ फौ. ठ. १. १)

१४५. पोलीस ठाण्याचा कोणी भेसळदार अगर हुसत्या कोणी पोलीस का- पोलीसाची साक्षीदारास पुरावा- मगार एखाद्या अपराधाचा तपास करीत असता, स करून तोंडची उत्तरे देण्या- यवराय कसा काय झाला हे ज्या कोणा मनुष्यास माहीत आहे असे वाटेक त्या मनुष्यास पुरावीस करून त्याची तोंडची उत्तरे घेण्याचा अधिकार त्या भेसळदारास अगर त्या कामगारास आहे. ज्या म- नुष्यास पुरावीस केली त्याने सांगितलेला मजकूर लिहून ठेवण्यास त्या कल- मावरून त्या पोलीस भेसळदारास अगर कामगारास प्रतिबंध नाही. परंतु परंतु- त्या लिहिलेल्या मजकुरावार्ती मजकूर सांगणाऱ्या ची सही वेळ नये, व तो कायदा दफ्तरीतला समजू नये, व पुराव्यास वेळ नये.

१. क्रिमिनल प्रोसिजर कायद्यांत कोठेही शपथ देण्याविषयी पोलीसास अधिकार

दिला नाही; घातबंदीन त्यांनी शपथ देऊनये असाच कायदे करणाराचा उद्देश दिसतो. (क. स. को. सर. नं. ता. १० मे १८६२)

२. कोणा मनुष्याने मरण समयी एखादी हकीकत आपले मरणाचे कारणासंबंधी पोलिसास सांगितली असेल, आणि ती पोलिसाने लिहून घेतली असेल, तर ती जवानी पुराव्यात दाखल करता येणार नाही. त्याप्रमाणे त्याने हकीकत सांगितली आहे, अशाबद्दल त्या वेळचे जे साक्षीदार असतील त्यांजकडून तो मजकूर प्रसिद्धेवर हाकी केला पाहिजे. (जु. क. सेंट्रल प्रॉविन्सेस ता. ३ फेब्रुआरी सन १८६३)

३. ह्या कलमाप्रमाणे पोलिसाने जे टिपण करून घेतले असेल, त्या कामांत त्या टिपण करणारे पोलीस अंमलदाराची सत्त होऊ लागल्यास पूर्वी केलेल्या टिपणांतील मजकुराची बरोबर आठरण नसेल तर ती आठवण करण्यापुरता मध्य ते टिपण खरे आहे असे शास्त्रीय द्वाव्यानंतर त्या टिपणाचा त्या पोलीस अंमलदाराने साक्ष देते वेळी उपयोग करता. (सन १८५५ चा आक्ट २ क. ४५) परंतु ते टिपण पुराव्यात दाखल होऊ शकत नाही. (क. हा. व्हा. ४ फौ. प. नं १०६९ व्हा. ८)

४. ह्या कलमाच्या आधारे पोलीस अंमलदाराने कोणी माणसास काही मजकूर विचारला, तो त्याने सांगण्याचे नाकवूळ केले; त्याबद्दल त्या माणसास पी. को. क. १६९ प्रमाणे जबाब देण्याचे नाकवूळ केल्याबद्दल शिक्षा दिली. ती शिक्षा मुंबई हायकोर्टाने खेमचंद देवचंद ह्याचे कज्यांत ता. १ आक्टोबर सन १८६३ रोजी कायम केली, आणि असे ठराविले की, ज्यापेक्षा पोलीस अंमलदारास ह्या कलमाप्रमाणे कोणी माणसास मजकूर विचारण्याचा कायदेशीर अधिकार आहे, त्यापेक्षा त्याचे उत्तर खरोखर सांगणे हेही कायदेशीर काम आहे असे समजले पाहिजे.

१४६. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला धमकी अगर वचन देऊन ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली गर दुसऱ्या कोणत्याही रीतीने कोर्टा मोट उघड करून त्यास अपराध करून देण्याविषयी वळविण्याचा मयब करू नये. रण्याविषयी अगर करून देण्याविषयी वळविण्याचा प्रयत्न कोणा पोलीस कामगाराने अगर दुसऱ्या मनुष्याने करू नये.

१. गुन्हाचा मजकूर समजण्याकरिता कोणी लहान किंवा मोठी दुखापत करील तर त्यास पी. को. क. ३३०।३३१ ह्यांत शिक्षा सांगितली आहे.

२. क. ९८ ह्यांत केव्हा केलेल्या मनुष्याविषयी ह्याप्रमाणेच प्रतिबंध लिहिला आहे परंतु त्या कलमाचे शेवटी जो मजकूर लिहिला आहे तो पाहवा.

३. धर्मवत् ओढ्या ह्याच्या कज्यांत केही घास करू न सरे सांगितले तर दुष्ठा सेवून देऊन असे पोलीस अंमलदाराने सांगितल्याबद्दल त्याने गुन्हा करून केला ह्याबद्दल कलकत्ता हायकोर्टाने ही पोलीस अंमलदाराची वर्तणूक अगदी गैर कायदा आहे असे

घोप देऊन असा ठराव केला की, सदर कबुलपत्रावरून ज्या गोष्टीचा तपास लागला असेल, त्याविषयी देखील पोलीस अंमलदाराची साक्ष घेणे कायदेशीर नाही. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. १३)

१४७. ज्या मनुष्यावर कोणताही अपराध केण्याची फिर्याद झाली त्या इतर केलेली गोष्ट पोलीस कामगाराने आपल्यापुढे सांगितलेला काही मजकूर, मगाराने लिहून ठेवू नये. किंवा पतकरलेला अगर कबूल केलेला अपराध, कोणा पोलीस कामगाराने लिहून ठेवू नये. परंतु असा सांगितलेला मजकूर किंवा असा पतकरलेला अगर कबूल केलेला अपराध आपल्या माहितीसाठी पुढे आपण कसे काय करावे हे लक्षांत घावयासाठी लिहून ठेवण्यास कोणा पोलीस कामगाराला ह्या कसमाकडून प्रतिबंध नाही.

१४८. कोणा मनुष्यावर कोणताही अपराध केण्याची फिर्याद झाली असे पोलीस कामगारावरून कोणी सता, त्या मनुष्याने पोलीस कामगाराकडून अपराध कबूल केला असला तरी तो कोणते पुराव्यास घेऊ नये. कबूल केला अगर पतकरिला असला तरी ते त्याने कोणते त्या मनुष्याच्या विरुद्ध पुराव्यास घेऊ नये.

१. एका खोलीत आरोपिताने गुन्हासंबंधी काही मजकूर कोणास सांगितला, तो मजकूर दुसऱ्या खोलीतून पोलीस आफिसराने ऐकिला, व पोलीस आफिसर तिकडे आहे हे आरोपितास अगदी माहित नव्हते; त्यामुळे आरोपितास पोलीस आफिसराची काही एक त्या वेळेस भीति नव्हती. सबब त्या ऐकिलेल्या मजकुरावरून पोलीस आफिसराची साक्ष घेण्यास काही हरकत नाही. (क. हा. व्हा. ७ पृ. ५६ ता. ८ एप्रिल सन १८९७)

२. अ आणि ब ह्या दोघांवर चोरीचा चार्ज आला होता, ते वेळी पोलीस व फिर्यादी ह्यांचे देखत बसून बसून म्हणतो की, तू खरे सांगितलेस तर ठीक आहे. त्या बोलून त्याच वेळेस सर्वांचे देखत बसून गुन्हाची कबुलापत केली. परंतु पोलीस व फिर्यादी हे ते वेळेस काही बोलले नाहीत आणि ते पुढे जात असतां घाटेने बसून आप-खोही काही मजकूर सांगितला. कोसाली असे ठराविले की, ही दोन वेळा बसून केलेली कबुलापत पुराव्यांत घेतां घेते. (ली. आणि के. का. के. भाग १ पृ. ४२)

१४९. कोणी मनुष्य कोणा पोलीस कामगाराच्या हिमतीत असतां त्याने पोलीस कामगाराच्या हिमतीत अपराध कबूल केला अगर पतकरिला असला तरी, असा कोणी अपराध कबूल केला असला तरी ते कोणते पुराव्यास घेऊ नये. पुढे माहितीसाठी समक्ष त्याने कबूल केला अगर पतकरिला नसल्यास, ते त्याने कोणते त्या मनुष्याच्या विरुद्ध पुराव्यास घेऊ नये.

१. गुन्हाच्या कबुलीची मस्तबरी कबुलायत स्वतंत्रतेने व अपसुधीने करण्यावर आहे. म्हणजे जेव्हा कबुलायत कोणा अंमलदाराच्या वचनामुळे किंवा धमकीमुळे दिली आहे असे मानण्यास कारण असेल, तेव्हा ती पुराव्यास घेण्यापूर्वी त्या विरुद्ध पुरावा सादला पाहिजे. अशा कामाला सरकारी कामगार, डॉक्टर, जेलर व शिपाई इतकेच नव्हत; पण घरचा वजमान किंवा यजमानीण हेही अधिकारी आहेत, असे समजले पाहिजे. परंतु ती यजमानीण घरातील कारभार मुख्यपणाने करणारी असली पाहिजे. कोणम नौकरावर खुनाचा चार्ज असेल, आणि त्याची यजमानीण त्याम म्हाणेल की, मू. गुन्हेगार असल्यास मू. गुन्हा कबूल कर, म्हणजे तुसा जीन वांचेल; तर ती कबुलायत मानली जाणार नाही. (रास्को. पृ. ४२)

२. ज्या माजिस्त्रेतास कमिंट करण्याचा अधिकार नाही, त्या माजिस्त्रेतामुळे कैदीने केलेले गुन्हाची कबुलायत सेझन कोर्तामुळे पुराव्यास दाखल होणार नाही. तो माजिस्त्रेता सन १८९७ चा कायदा १२ क. ४० प्रमाणे तें काम करित होता असे समजले पाहिजे. (मुं. हा. ता. १४ जानेवारी सन १८९४ अधिली कोम दगाडू हिचे कड्यांत.)

३. असे आहे की, कैदीस पकडल्यावर त्यास अमुक गुन्हाबद्दल पकडले आहे असे सांगून त्यास वचन देऊन किंवा धमकी घालून अपराध कबूल करविला, आणि मग तो आपल्या खुषीने ज्या अपराधाचा संशयही पकडते वेळी नव्हता असा अपराध तो कबूल करील तर त्या अपराधाबद्दल चौकशी करतांना ती कबुलायत पुराव्यास घेण्यास हरकत नाही; परंतु त्यास कोणत्या अपराधाबद्दल पकडले आहे हे त्यास सांगितले नसल्यास ती कबुलायत उपयोगी पडणार नाही. (रास्को. पृ. ४२)

४. ह्या फलमाप्रमाणे कैदीची कबुलायत लिहून घेतली असता कैदीने सदर म्हाणें कबुलायत कां केली, कबुलायत होते समयी कोणाच्या ताब्यांत होता, त्याने खुषीने केली किंवा नाही, हे माजिस्त्रेताने लिहून ठेविले पाहिजे. (फ. हा. को. अहा. पृ. ६, खुदाल कादार ह्याचे खटल्यांत.)

१५०. परंतु असे ठरविले आहे की, ज्या मनुष्यावर अपराध केल्याची कोणा मनुष्यावर किंवा द्याली त्याने अगर कोणा पोलीस कामगाराचे दिमतोत कोणा मनुष्य असेल त्याने वातमी सांगितल्यावरून एकादा घडलेल्या गोष्टीचा शंग लागला अशा थर्षाची जवानी घाली असता थंग लागलेले गोष्टीचा त्या वातमीच्या तितक्या अंश गाष्टी स्पष्ट संबंध असेल तितका अंश पुराव्यास घेण्याचा अजत्यार आहे. मग त्या वातमीचा ने

जंश भपराध कबूल केला अथवा बतकरण्या हाकल असला अथवा नसला तरी सिंता नाही.

१. कैदी ज्याने पोलीस अंमलदारास असे सांगितले की, असा चोरीतील माल मी आपल्या गवताच्या गंभीरखाली ठेविला आहे, व असा चोरीतील माल मी आपल्या गोळातील जमिनीत पुरून ठेविला आहे, असा कबुलापती माल सापडण्यापुरत्या पुराव्यास खत्र घेण्यायोग्य आहेत. (क. हा. को. वा. ८ फौ. प. नं. १७)

२. एका पोलीस अंमलदाराने कैदीस खुला सोडून देऊन असे सांगून त्याकडून काही चोरीचा माल काढविला. असा काही कलकला हापकोताने असा ठराव केल्या आहे की, कैदी ज्यास सोडून देऊन अशी भुलपास देऊन, पोलीस अंमलदाराने क. १४६ यांत जो मजकूर लिहिला आहे, त्याच्या विरुद्ध कैदीकडून मजकूर कबूल कराविला; समज ती कबुलापत पुराव्यास नेण्यास योग्य नाही. (क. हा. को. वा. १२ फेब्रुवारी सन १८९६, विसू मानजी याचे खटल्यांत)

१५१. ज्या अथराबद्दल कोणा मनुष्यास धरून आणिले तो अथराव त्याने पोलीसांना करावयाचा नपास. केला असे मिळालेल्या बातमीवरून दिसते, आणि त्या अथराबाबद्दल जामीन घेऊन सोडण्याचा अज्ञत्यार नाही, असे असले, तर त्या अथराबाची चौकशी करण्याचा अधिकार ज्या माजिस्त्रेताला आहे त्याकडे तो धरिलेला मनुष्य पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराने पाठविला पाहिजे आणि त्या माजिस्त्रेतापुढे अमुक दिवशी हजीर होण्याविषयी किर्यादी पासून व साक्षीदारापासून कदबे लिहून घेतले पाहिजेत. ह्या बाबेच्या आधाराने कोणा ताब्यांतील पोलीस कामगाराने काही तपास केला असता, त्या तपासाचा रिपोर्ट आपणाकडे करण्याविषयी त्याला हुकूम देण्याचा अज्ञत्यार त्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराला आहे, किंवा अंमलदाराने हुकूम केला नाही तरी त्याकडे तसा रिपोर्ट करण्याचा अज्ञत्यार त्या ताब्यांतील कामगाराला आहे; आणि तसा रिपोर्ट आल्यावर तो तपास आपण केल्याप्रमाणे त्या पोलीस ठाण्याच्या अंमलदाराने पुढे काम चालविले पाहिजे.

१. ज्या खटल्यांत पोलीसाने आरोपितावर चार्ज ठेवून पाठविला आहे अशा हरेक खटल्यांत खटले चालविणारा व त्याचे साक्षीदार यांचे हजर मुचलके ह्या कलमाचे आधारें पोलीसाने घेतले पाहिजेत, व ते चार्ज पत्रकाबरोबर अधिकार असणारे माजिस्त्रेताकडे पाठविले पाहिजेत. असे केल्याने माजिस्त्रेताचे अनेक समसे करण्याचे अग्र वंशतील. (रा. आ. प्र. ९२).

२. पोलीसाने चौकशी करण्यावरलचे क. १३३ पहा.

३. " ज्या माजिस्त्रेताला अधिकार आहे " असे लिहिले आहे, त्याचा अर्थ जिझ्या.

या माजिस्त्रेट किंवा जिज्झातील विभागाचा माजिस्त्रेट किंवा ज्या माजिस्त्रेटाने फ. १३ प्रमाणे चौकशी करण्यास हुकूम दिला असेल तो समजावा. (पि. ४. ६९)

४. पोलिसांस जस जसा पुरावा मिळत जाईल तस तसा त्यांनी माजिस्त्रेटाकडे पाठवावा. पूर्ण पुरावा मिळेपर्यंत तो शिल्लक ठेवू नये. (क. हा. को. व्हा. ५ प. कुदाल कहार द्याचे कर्ज्यात)

५. फिर्यादी व साक्षीदार यांस एक महिन्याचे आत हजर राहण्याचा हुकूम करावा. एक महिन्यावर जाऊ देऊ नये. (क. हा. को. व्हा. ६ प. ५९, भीममानजी या खटल्यात)

१५२. कोणा मनुष्यावर कांही अपराध केल्याची फिर्याद झाली असत

मुद्दाम अधिकार मिळत नाही. त्याला, सगळ्या गोष्टी पाहतां जी मुद्दत योग्य असेल त्या मनुष्यावर फिर्याद झाली. त्याला पोलिसांनी चौकीस तासांहुन अधिक वेळ भटकवून ठेवू नये. मुद्दाम हुकूम असल्यावाचून, कोणा पोलीस काम

गाराने भटकवून ठेवू नये. तो मुद्दत चौकीस तासांहुन कधीही अधिक नसावा. चौकीस तासांच्या आत तपास पुरा झाला नाही तरी फिर्याद खरी आहे असे मानण्यास आधार असल्यास, अमुक अपराधाबद्दल हा मनुष्य धरिला आहे, असे लहानसे पत्र लिहून त्या पत्राबरोबर तो मनुष्य ठाण्याचे पोलीस अंमलदाराने माजिस्त्रेटाकडे पाठविला पाहिजे.

१. हा कलमांत लिहिलेले " लहानसे पत्र " म्हणजे चार्जाचा कागद समजावा.

२. रजा किंवा सुट्टी या सबबेने पोलिसाने कैदीस कधी शिल्लक ठेवू नये, चौकीस तासांहुन ज्यास्त मुद्दत ठेवणे झाल्यास कोणत्याही माजिस्त्रेटाची मंजुरी घेऊन ठेविल्यास हरकत नाही. (वेस्ट)

३. पोलिसांनी कैदेत ठेवणे म्हणजे काय, याविषयी बेहारीसिंग व दुसरे यांचे मत अति कलता हायकोर्टाने असे ठरविले आहे की, पोलीस अंमलदाराने आरोपितास आपण जाताने न धरतां आपल्या होजाऱ्याकडून त्यास धरविले, तरी त्याची जबाबदारी त्या अंमलदारावरच आहे. कारण कैद केलेला मनुष्य कायद्याप्रमाणे त्या अंमलदाराचे ताब्यात असतो. (क. हा. को. व्हा. ७ प. ४)

४. पुराण कासम नरसया पतुला याचे कर्ज्यात मद्रास हायकोर्टाने असा ठराव केला आहे की, एका मनुष्यास कोर्टांत हजर होण्याविषयी पत्र पाठवून त्यास कोणाबरोबर न जोखू देण्याफरितां त्याजबरोबर दोन कान्स्टेबल देणे हे कैद करण्यासारखेच आहे. (मद्रास हा. व्हा. २ नं. ३९६)

५. एका पोलीस अंमलदाराने एका मनुष्यास अन्यायाने कैदेत ठेविल्याबद्दल त्याजवर पी. को. क. ३४० प्रमाणे गुन्हा झाला होऊन त्याजला शिक्षा झाली. त्याजक

त्याने अपील केले. त्या कापी कलकत्ता हायकोर्टाने असा ठराव केला की, झा क. १५२ प्रमाणे पोलीस अंमलदारास आरोपितास १४ तास कैदेत ठेवण्याचा अधिकार आहे; परंतु खटल्याचे हकीकतीवरून योग्य असल्यास त्याने ज्यास्त वेळपर्यंत अटकावांत ठेविण्यास चिंता नाही. पण त्याशिवाय त्याला आरोपितास एक तासभर देखील अधिक कैदेत ठेवण्याचा अधिकार नाही. नितक्या अधिक वेळ पर्यंत पोलीसाने आरोपितास अन्यायाने कैदेत ठेविले असेल, ती वेळ अन्यायाने कैदेत ठेवण्याचे गुन्ह्यास शिक्षा देण्याची पत्ता ठरविण्याचे कामांत उपयोगी आहे. (बु. रि. नं. ६५. ८८, शिवप्रसाद घोषाळ झाचे कर्मांत)

६. दुसऱ्या एका खटल्यांत पोलीस अंमलदार झस सन १८६९ चा आक्ट ५ क. २९ प्रमाणे एका आरोपितास २४ तासांहून अधिक वेळ कैदेत ठेविण्याबद्दल शिक्षा झाली. त्या कापी कलकत्ता हायकोर्टाने असा ठराव केला की, ती कैद सतत नसल्यामुळे पोलीस अंमलदार झाने गुन्हा केला नाही. (क. हा. को. नं. १४. ५, इंद्रावी दाहा झाचे खटल्यांत)

७. कोणत्याही प्रसंगी माजिस्त्रेताचा विशेष हुकूम घेतल्याशिवाय आरोपितास अटकावांत ठेवितां येणार नाही; आणि चौकीस तास संपताच जर माजिस्त्रेताचा हुकूम आणला नाही, तर त्यास माजिस्त्रेताकडे पाठविला पाहिजे किंवा सोडून दिल्या पाहिजे. पुढे ज्यास्त वेळ कैदेत ठेवल्यास ती कैद गैर कायदा होईल. (क. हा. को. नं. ७४. ३, मेहरासिंग व दुसरे झांचे खटल्यांत)

१५३. ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला माजिस्त्रेताकडे पाठविणे ज्या-
साक्षी पुरावा पुरता नसल्यास घडून वाजवी होईल असा साक्षी पुरावा पुरता नाही,
पोलीसाने काम करावे.
अगर असा बहोम धरण्यास योग्य कारण नाही,
असे पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारास घाटेले, तर हुकूम होईल तेव्हा हजीर
होण्याविषयी त्या मनुष्यापासून जामीन घेऊन अगर मुचलका घेऊन त्याला पोलीस
अंमलदाराने सोडिले पाहिजे; आणि माजिस्त्रेताच्या हुकुमासाठी त्याला कडे त्या
अंमलदाराने त्या गोष्टीचा रिपोर्ट केला पाहिजे.

१. खोटे चार्जवर कोणा मनुष्यास पकडले असेल तेव्हा हे कलम अमलात येईल.
त्या धरलेल्या मनुष्यास सोडण्याची कारणे साद्यंत लिहिले पाहिजेत. आणि पोलीसाने
चरोवर चौकशी केली आहे अशी माजिस्त्रेताची खात्री झाल्यास तो गुन्हा काढून टा-
कावा किंवा कसे ते आपल्या रिपोर्टांत लिहावे. (रा. आ. ४. ९३)

१५४. ज्या बाबेच्या आधाराने तपास करणाऱ्या पोलीस कामगाराने आप-
लेल्या कामाचा राजनामा न केलेले काम, रोजचे रोज रोजनाम्यांत लिहिले

पाहिजे. फिर्दाद अगर दुसरी घातकी भाषणास पावल्याची घेऊ, आणि तपास सुरू केल्याची व पुरा केल्याची घेऊ, आणि भाषण कोठकोठे गेला तें ठिकाण अगर ती ठिकाणे; व भाषण केल्या शोधावरून कळून आलेल्या गोष्टी, इतकें त्यांस लिहिलें पाहिजे; आणि त्या रोजनाम्याचा उतारा रोखच्या रोख जिल्ह्याच्या पोलीस सुपरिन्टेन्डेन्टाकडे पाठविला पाहिजे. मग त्या पोलीस सुपरिन्टेन्डेन्टानें त्या रोजनाम्यांतील जो कांहीं मजकूर त्या जिल्ह्याच्या माजिस्ट्रेटाला अथवा समजला पाहिजे असें त्याला घाटेल तो मजकूर उघाड न लाविसां त्या माजिस्ट्रेटाला कळविला पाहिजे. तो रोजनामा घाणघून पाहण्याचा अधिकार जिल्ह्याच्या माजिस्ट्रेटाला आहे. ज्या जिल्ह्यास पोलीस सुपरिन्टेन्डेन्ट नसेल तेथें पोलीस कामगारानें त्या रोजनाम्याचा उतारा त्या जिल्ह्याच्या माजिस्ट्रेटाकडे दररोज पाठविला पाहिजे. रोजनाम्यांत लिहिलेल्या गोष्टीच्या पुराव्यास तो रोजनामा उपयोगी पडणार नाही, परंतु ज्या पोलीस कामगारानें तो रोजनामा लिहिला त्याच्या विरुद्ध पुराव्यास तो उपयोगी पडेल.

१. ह्या कलमांत सांगितलेली बांधणी किंवा रोजनामा टाण्याचे पोलीस अंमलदाराचा रिपोर्ट आहे.

२. पोलिसाचे प्रोसिडिंगाचे कागद कीजवारी खटल्याचे कागदांजरेवर फैल करूं नयेत. ते कागद कायदेशीर पुरावा नाही. राजकी रीत नुसटली असतां पोलीस अंमलदार ह्यास क. १५४ प्रमाणें रोजनाम्याचे कागद घेऊन हजर होण्यास सभ्य करावें आणि तो हजर झाला न्हणजे नी गोष्ट शाबीद करायची असेल त्याविषयी त्याची मजनी ध्यावी व ते कागद शाबीद झाले न्हणजे त्यांत जो मजकूर लिहिला असेल तो कोर्तास सांगण्याकरितां त्याचें स्मरण होण्यासाठीं अवश्य असल्यास ते पाहूं यावे. असे शाब्दावर पोलीस अंमलदाराचा रिपोर्ट कायदेशीर पुरावा होईल. (क. हा. को. व्हा. ४ फी. प. नं. ८) परंतु क. हा. को. व्हा ८ फी. प. नं. २ ह्यांत हायकोर्तानें असा अधिप्राप दर्शविला आहे की, जर सांगितल्याप्रमाणें हकीकत असली तरी पोलिसाची बांधणी कायदेशीर पुरावा होणार नाही. कारण त्यावरून क. १५४ ह्यांत विशेष तजवीज सांगितली आहे.

१५५. बिनाकारण उघीर न जाविसां तपास संपविला पाहिजे; आणि पोलीस कामगारानें करावया- ते संपकं क्षणींच तपास करणाऱ्या पोलीस कामगारानें त्या रिपोर्टांत काय असाय.

गारानें त्या इलाक्याचे सरकारानें ठरविलेल्या नमुन्याप्रमाणें माजिस्ट्रेटाकडे रिपोर्ट पाठविला पाहिजे. त्या रिपोर्टांत फिर्दादीत व त्यावर फिर्दाद झाली त्याचें नांव, फिर्दादीचें स्वरूप, व साक्षीदारांची नांवे

मी ज्या मनुष्यावर फिर्याद ब्राली त्याचा अपराध जरा आहे किंवा नाही हा विषयी आपले मत काही न दर्शविता, लिहिली पाहिजेत, आणि जे काही शब्द अगर दुसरा काही पदार्थ मानिजेतापुढे हजीर करणे अवश्य असेल तो त्याने पाठविना पाहिजे. ज्या मनुष्यावर फिर्याद ब्राली तो कोणाच्या दिमतीत देऊन वाढविला आहे किंवा त्याप्रमाणून जामीन अगर मुचलका घेऊन तो सोडिला आहे हे पोलीस कामगाराने लिहून कळविलें पाहिजे. ज्या मनुष्यावर फिर्याद ब्राली तो जर कैदेत अटकावून ठेविला असला, तर त्याला अटकावून ठेविलें आहे, व कोणत्या कारणाने अटकावून ठेविलें, हे त्याने लिहून कळविलें पाहिजे.

१५६. ह्या भाक्ताच्या शेवटी मोडलेल्या कागदाच्या पांचव्या कोष्टकांत जामीन.

ज्या अपराधाबद्दल जामीन घेऊन सोडण्याचा अर्थ त्यात नाही म्हणून लिहिलें आहे तसा अपराध केल्याची फिर्याद कोणावर ब्राली असता, त्या अपराधाची फिर्याद ब्राली तो अपराध त्याने केला असे मनुष्यास योग्य कारण दिसल्यास, त्या मनुष्यापासून जामीन घेऊन त्याचा सोडूं नये. परंतु दुसरा एखादा अपराध केल्याची फिर्याद कोणा मनुष्यावर ब्राली असता; त्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अधिकार ज्या मानिजेताला आहे त्याच्या पुढे हजीर होण्याविषयी योग्य जामीन त्याने दिस्यास जामीन घेऊन त्याला सोडिलें पाहिजे.

१५७. जामीन कडम १५६ ह्याच्या साधाराने जो जामीन घ्यावयाचा जामीन कडम्यावर कार मोठी त्याच्या कडम्यात जामीनकीची रकम फार मोठी रकम नसावी. जामीन कडवा नसावी. जो जामीन राहावयाचा अगर जे जामीन राहावयाचे त्याने अगर त्यांनी, फिर्यादीचा अबाध दाखवाकरिता ज्यावर फिर्याद ब्राली तो मनुष्य नेमलेल्या दिवशीं अगर त्या दिवसाच्या पूर्वी मानिजेतापुढे आपण हजीर न केण्यास समुकदंड देऊं, असा जामीन कडवा लिहून दिला पाहिजे.

१५८. जो अटलें चालविणारा व जो साक्षीदार मानिजेतापुढे अवश्य अटलें चालविणारे व साक्षीदार हजीर ब्राला पाहिजे असे तपास करणाऱ्या पोलीस जामीन मानिजेतापुढे हजीर होण्याविषयी मुचलके लिहून दिजे.

व साक्षीदाराने त्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अधिकार ज्या मानिजेतास आहे त्यापुढे नेमलेल्या दिवशीं हजीर होण्याविषयी या भाक्ताच्या शेवटी मोडलेल्या कागदांतील (ई) निशाफीच्या नमुन्या त्याने अगर त्याच्या अभिप्रायाप्रमाणे मुचलका दिना पाहिजे.

हजीर होण्याचा दिवस नेमावयाचा तो, ज्या मनुष्यावर किर्याद झाली तो मनुष्य जामीन घेऊन सोडला असला तर तो ज्या दिवशी हजीर व्हावयाचा तो दिवस अगर तो कोणाच्या दिमतीत देऊन पाठवावयाचा असला तर, ज्या दिवशी तो माजिस्तेताचे कोर्तास पोहचेल अशी अटकळ आहे तो दिवस नेमला पाहिजे.

ज्या कामगाराच्या समक्ष तो मुचलका लिहून दिला त्याने त्या मुचलक्याची नकळ वटलें चालविणारास किंवा साक्षीदारांपैकी एका साक्षीदारास देऊन तो मुचलका आपल्या रिपोर्ताबरोबर माजिस्तेताकडे पाठविला पाहिजे.

वटलें चालविणारा किंवा साक्षीदार माजिस्तेताचे कोर्तास जातील तेव्हा वाटेने त्याच्या किंवा त्याच्या बरोबर कोणी पोलीस कामगाराने जाऊ नये.

१. कलम १५१ झालील नं. ४ ची टीप पहा.

२. कलमे २१९, २२०, २२१ ह्यांत आरोपित किंवा साक्षीदार मुचलक्याप्रमाणे हजर न झाला तर कशी तनवीज करावी हे सांगितले आहे.

१५१. वटलें चालविणारा साक्षीदार ह्यास प्रतिबंध अगर जिला कारण वटलें चालविणारे व साक्षीदार नाहीं अशी गैर सोप कोणा पोलीस कामगाराने काढा प्रतिबंध नसावा.

कळं नये, आणि हजीर होण्याविषयी त्याच्या आज्ञा मुचलक्याशिवाय त्याजपाची काही मागूं नये; परंतु जर कोणी वटलें चालविणारा अगर साक्षीदार हजीर होण्याविषयी, किंवा मागील कलम १५० नाकडून झालेला वटलें चालविणारा अगर साक्षीदार कोणाच्या दिमतीत देऊन पाठविण्याचा अज्ञकार आहे, साक्षीदार कोणाच्या दिमतीत देऊन माजिस्तेताकडे पाठविण्याचा अज्ञकार पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारास आहे. आणि तो वटलें चालविणारा अगर साक्षीदार मुचलका देई पर्यंत, अगर माजिस्तेतापुढे वटलें सुट होई पर्यंत, त्यास कैदेत अटकझालून वेळण्याचा अज्ञकार त्या माजिस्तेतास आहे.

१६०. पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारांनी आपल्या ठाण्याच्या हद्दींत कोणत्या कोणत्या ठिकाणी वटलें चालविणारा अगर साक्षीदार कोणाच्या दिमतीत देऊन पाठविण्याचा अज्ञकार आहे, त्या सर्वांविषयी रिपोर्त केला पाहिजे; मग त्या मनुष्यापासून जामीन घेऊन तीं सोडिलीं असोत अगर नसोत. आणि कोणी मनुष्य धरिला असता त्याजपासून जामीन घेतल्याशिवाय, अगर त्याच्या

मुचलका घेतल्याबाबतून, अगर माजिलेतानें मुद्दाम कुकूम दिल्याबाबतून, त्यास सोडूं नये.

द्या कलमांनील ठरावाकडे लक्ष न पुरविल्यास पॉलकोडचे कलम २१७ प्रमाणे पोलीस अंमलदार विलेस पात्र होतील. (मि. पृ. ७३)

१६१. पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारास कोणां भयमृत्युनें मेळ्याची अगर भयमृत्यु झाल्यास अगर भय- अकस्मात् मेळ्याची सूचना अगर बातमी मिळाली किंवा मृत्यु झाल्यास पोलीसानें त- भयसतां त्यानें अगदीं जवळचा माजिलेत असेल त्याला त्याविषयी तात्काळ जाहीर केले पाहिजे. आणि ज्या ठिकाणीं त्या भयत मनुष्याचें प्रेत पडलें असेल तिथे जाऊन शेजारी राहणाऱ्या दोन अगर अधिक अगुदर मनुष्यांच्या समक्ष मृत्यूचे कारणाचा तपास करून जें कारण नजरेस येईल त्याचा रिपोर्ट केला पाहिजे, आणि जररी कोल्याची जी कांहीं निशाणी प्रेतावर सांपडेल ती रिपोर्टांत लिहिली पाहिजे, व कोणत्या प्रकारानें किंवा कोणत्या ठाळानें अगर हत्यारानें ती निशाणी केली असावी याविषयी जें नजरेस येईल तेंही त्यांत लिहिलें पाहिजे.

त्या रिपोर्टावर त्या पोलीस कामगारानें व त्या दुसऱ्या मनुष्यांनीं किंवा त्यापैकीं तितक्यांची संमती असेल तितक्यांनीं सहा केल्या पाहिजेत. आणि मग तो रिपोर्ट लागलाच माजिलेताकडे पाठविला पाहिजे.

मरणाच्या कारणाविषयी संशय असेल तेव्हां अगदीं जवळचा सिविल सर्जन म्हणजे सिविल झाल्याचा डॉक्टर किंवा या कामासाठीं इलाक्याचे सरकारानें नेमलेला इतर वैद्यकीय अंमलदार हूर नसल्यामुळे व ह्या घंट असल्यामुळे वाटेनें प्रेत कुत्र्याचें भय नसेल तर त्या डॉक्टरानें किंवा इतर वैद्यकीय अंमलदारानें पाहावयाकरितां पोलीस कामगारानें तें प्रेत पाठविलें पाहिजे.

मद्रास व मुंबई या इलाक्यांत जर रद्दचितकेला तपास व रिपोर्ट गांवांतील मुख्य अधिकार्यानें केला पाहिजे.

१. सन १८६७ चा मुंबई आक्त नं. ८ पहा.

मरणाचे कारणाविषयी संशय असेल त्या वेळेस पोलीस लोकानीं मरणाराचें प्रेत सिविल सर्जन द्याकडे लागलेच नेत जावें. द्याकडे माजिलेतानें लक्ष पुरविलें पाहिजे. पोलीसानें तें प्रेत व त्या खटल्याची हकीकत व मरणाचीं चिन्हे तितकी ज- लदी करवेल तितक्या जलदीनें सिविल सर्जनाकडे पाठवावी. सिविल सर्जन द्यानें मुद्दा जाऊन व परीक्षा करून व कांहीं पदार्थ सांपडल्यास केमिकल एक्सामिनेर म्हणजे रसा-

यन शास्त्राचे आधारे परीक्षा करणारा सरकारी कामगार द्याजकडे पाठविण्याची तयारी करून ते पदार्थ पाठविण्याची जरूरी आहे असे माजिस्त्रेतास कळविण्यावर माजिस्त्रेतास मरणाची जी हकीकत शाहीद होईल तिचा रिपोर्ट तयार करावा. माजिस्त्रेता ह्याने पोलीसास असा हुकूम करावा की, प्रेत व अवश्य हकीकत सिव्हिल सर्जन द्याजकडे पाठविण्यावर पुढे सिव्हिल सर्जन ह्यास जो मजकूर कळविणें तो आमच्या मार्फत कळवावा. (आ.पा. स. को. सरक्युलर नं. १८ सन १८६७)

२. ज्या वेळेस कोणी एखादा मनुष्य विषानें मेल्य आहे असा अंदेशा असेल त्या वेळेस पुढे सांगितलेले मुद्याची चौकशी करावी व चौकशी अंती जी खबर मिलेल ती क्रिमिकल एक्झामिनेर ह्यास जें पत्र जावयाचें त्यांत लिहावी:—

१. विष खाऊबापासून किंवा थालापासून विषाची चिन्हें दिसूं लागली ह्याने दरम्यान किती वेळ गेला.
२. विष खाऊबापासून जर मृत्यू घडला असेल तर तो किती वेळानें घडला.
३. तो मनुष्य विषाची चिन्हें दिसूं लागली त्या वेळी ज्या ठिकाणी होता, त्या ठिकाणून दुसऱ्या ठिकाणी गेला किंवा काय.
४. प्रथमतः कोणती चिन्हें दिसूं लागली.
५. बांती किंवा दाळ शाले की काय.
६. विष खाछेले मनुष्यास गुंगी आली होती किंवा झोप लागली होती.
७. हात पायास गोळे येऊन कंप सुटला होता की काय; अथवा विष खाछेला मनुष्य आंगाला भिरभिरी सुटली आहे व घशांत खवखवत आवाज येतो तो म्हणत होता की काय.
८. द्याशियाय आणली जी चिन्हें दिसतील तीही लिहून ठेवावी. (आ.पा. स. को. सर. नं. ११ सन १८६६)

१६९. पोलीस ठाण्याच्या अंमलदारानें ह्या बाबेच्या आधारेनें जो अधिकार पोलीस ठाण्याचा अंमलदार या कार चालवावयाचा तो, तो गैरहजीर अगर दुखणेकरितां गैरहजीर अगर दुखणेकरितां असला तर त्याचा अधिकार कोणी चालवावा. ज ह्याहून वरिष्ठ पदवीचा असून त्याच्या जाली आल्या पदवीचा जो पोलीस कामगार त्या ठाण्यांत हजेर असेल त्याचा चालविण्याचा धकत्या आहे.

बाब १०.

अपमान व हुकूम न मानणें छात्रिपरी.

१६३. हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा हांतील
बाबीं परसगीं अपमान केला कलम १७५, १७८, १७९, १८०, अगर २२८ हांस
असतां कसे करावे.

सांगितलेला कोणताही अपराध कोणा दिवाणी अगर
फौजदारी अगर मुलकी कोर्ताच्या समक्ष अगर त्याच्या पाहाण्यांत येईल अशा
रीतीनें कोणीं केल्यास, मग तो अपराधी राणी साहेबांची प्रजा म्हणाविणारा
युरोपियन असो अगर नसो, त्याला कैदेत अटकावून ठेवण्याविषयी हुकूम
करण्याचा आणि त्या दिवशीं कोर्त ठरण्यापूर्वी त्या अपराधाची चौकशी क-
रण्याचा, अधिकार त्या कोर्ताला आहे. आणि त्या अपराध्यास दंडाची
शिक्षा देण्याचाही अधिकार कोर्ताला आहे, पण तो दंड दोनशें रुपयांहून ज्या
स्तो नसावा; आणि तो दंड त्यानें न दिल्यास एक महिनापर्यंत त्याला दि-
वाणी तुरुंगांत कैद करण्याचा असतार त्या कोर्ताला आहे, परंतु तो दंड
त्यानें मज्जे दिला तर बाकीची कैद माफ करतावी. असा अपराध कधीं
घाला, तर अपराध्यानें काय करून अपमान केला तें, आणि त्याविषयीं त्याचें
जें बोलणें असेल तें, व कोर्तानें काय ठराव केला व काय शिक्षा सांगितली,
हीं सर्व त्या कोर्तानें लिहून ठेविलीं पाहिजेत. वर लिहिलेल्या अपराधांपैकीं
एकादा अपराध कोणीं केला असून कोर्तास वाटेला की, त्या मनुष्यास कैदे-
ची शिक्षा झाली पाहिजे, किंवा दोनशें रुपयांहून अधिक दंड त्यास घाला
पाहिजे, तर त्या मनुष्यानें काय करून अपमान केला; व त्याविषयीं त्याचें
काय बोलणें असेल तें, वर सांगितल्याप्रमाणें लिहून ठेवून तें अटलें एखाद्या
माहिखेताकडे, किंवा, तो मनुष्य राणी साहेबांची प्रजा म्हणाविणारा युरोपि-
यन असला तर, एखादा जस्टिस आफ् दि पीस हाजकडे, पाठाविलें पाहिजे,
आणि त्या माहिखेतापुढें अगर त्या जस्टिस आफ् दि पीस पुढें हजीर हो-
ण्याविषयीं त्या मनुष्यापासून जागीन घेतला पाहिजे, अगर त्यानें योग्य जा-
मीन न दिल्यास, त्याला कोणाच्या दिमतांत देऊन त्या माहिखेताकडे अगर त्या
जस्टिस आफ् दि पीसकडे पाठविला पाहिजे. तें अटलें माहिखेताकडे
पाठाविलें असल्यास, त्या माहिखेतानें माहिखेतापुढें चौकशी चालण्याची वी-
रीत त्या आक्तांत सांगितली आहे त्या रीतीनें त्या मनुष्याची चौकशी केली
पाहिजे; व हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करण्याविषयीं कायदा हांतील

ज्या कलमाच्या आधाराने त्याद्वारे चार्ज द्याला त्या कलमात लिहिलेली शिक्षा त्याला देण्याचा अखत्यार त्या माजिस्तेलास आहे. ते खटले कोणा जस्टिस आफ दि पीसाकडे पाठविले असेल, तर त्याचा तपास त्याने केला पाहिजे आणि तिसरा चार्ज राजा ह्याच्या कारकिर्दीतल्या ग्रेपनाच्या बघोतोल चानर १५५ म्हणून जो आकत आहे त्याच्या १०५व्या कलमात आंगावर आल्याबद्दल शिक्षा देण्याविषयी जो अधिकार जस्टिस आफ दि पीस ह्यांस दिला आहे तो अधिकार त्या मनुष्यास शिक्षा देण्याविषयी त्या जस्टिस आफ दि पीसाला आहे; आणि त्या आकतांत ह्याविषयी सांगितल्याप्रमाणे त्या अपराध्यास वर्तविण्याचा अखत्यार त्याला आहे. त्या आकताच्या आधाराने जी शिक्षा देण्याचा अखत्यार जस्टिस आफ दि पीसाला आहे तीहून अधिक शिक्षा त्या अपराधाबद्दल दिली पाहिजे, असे त्या जस्टिस आफ दि पीसाला वाटल्यास त्या अपराध्याला न्यायाच्या सुत्रीय कोर्ताकडे पाठविण्याचा अखत्यार त्याला आहे. कोणा माजिस्तेलासमक्ष जुद्ध त्याच्या कोर्ताचा अयमान कोणी केला असून त्याबद्दल ह्या कलमाच्या आधाराने त्यापुढे चौकशी द्याली असत किंदेशी अगर दोनही हपयाहून अधिक दंडाची शिक्षा त्या माजिस्तेलास देऊ नये.

१. पीनलकोडचे क. १७५ पहा.

२. कोणता एखादा दस्तऐवज हजर करण्याविषयी व देण्याविषयी कोणा मनुष्यास एखाद्या विशेष कायद्यावरून भाग असेल आणि तो हजर न केला अगर त्या दस्तऐवजा संबंधी दुसरा एखादा हुकूम न मानल्यास त्या कायद्यांत शिक्षा सांगितली असेल तीस कलम लागू नाही. (म्या. क. इ. पी. को. क. १७५)

३. एखादा दस्तऐवज हजर करणे कोणा मनुष्यास कायद्याने भाग आहे की नाही हे दाखविणे अवश्य आहे. आणि अशा तो हजर करणे भाग पाडण्याविषयी जखतितक्या तजवीजी केव्या नसतील, तर त्या मनुष्यास हे कलम लागू नाही. उदाहरण एखादा दस्तऐवज हजर करण्याविषयी मागणे होईल असे कोणा मनुष्यास माहित असून तो मनुष्य तो दस्तऐवज नुष्या घरी ठेविले तर त्यावर दस्तऐवज हजर करण्याविषयी नोटीस बजाविली नसली तर तो शिक्षेस पात्र नाही. परंतु त्या वेळेस तो दस्तऐवज त्याच्या खिदात असेल तर तो मागितला असतो हजर करणे प्राप्त आहे; आणि तसे करील तर तो शिक्षेस पात्र आहे. (सन १८५५ चा आक्ट २ क. २५)

४. सन १८५५ चा आक्ट २ क. २३ पहा व पी. को. क. १७८ व कलम ११५ पहा.

५. पोरयम दिवसांपूर्वी इंग्लंडांत एका खटल्यांत मुलाचे आंगावर चाल केल्याचा नापावर चार्ज होता. त्यान आपाविरोद्ध साक्ष देण्याचे मुलाने नाकबूल केल्यामुळे कोर्टाने साक्षी-या रीतीने चौकशी करून मुल्यस एक महिन्या मुदतांत पाठविले. (स. अ. प्र. १०२)

कायद्याचे कामास हरकत होते; ह्यास्तव पित्रत्वाचे न्यायाने साक्ष देण्याचे नाक-बूल करणे वाजवी नाहीं.

६. अपयेंची ग्याख्या पी. को. क. ५१. हात केली आहे. पी. को. क. १७९, १८० पहा.

७. पीनलकोड क. २२८ पहा.

८. ह्या कलमाप्रमाणे शिक्षा देते वेळी पीनलकोडचे कलम नेहेमी लिहीत जावे. पुष्कळ वेळां सवाल केले असून सलीदार धरसोड व ठाळ्याडगळ करितो, त्याजला ह्या कलमाप्रमाणे दिलेली शिक्षा मर्यादा नरसोनी ह्यांचे कलमांत ता. १४ फेब्रुवारी सन १८६२ रोजी मुंबई हायकोर्टाने मान्य केली आहे.

९. क. २६५ पहा. ह्या कलमाप्रमाणे व क. १६५ प्रमाणे जस्टिस आफ् दि पीस ह्यांनी केलेल्या ठरावानर अपेक्षाबद्दल क. ४१० पहा. कलकत्ता हायकोर्टाचे एका जज्याचे नेमणुकेपैकी दोन शिपायांनी तो जज्ज ज्या विभागाचे कोर्टांत बसत होता, त्या कोर्टांत एका अपिलेताचे बरीने फैसला झाल्य, त्या अपिलेतापासून आठ आणे किंवा एक रुपया मुद्दाम बलितो भागून घेतली. ह्या कल्याबद्दल कलकत्ता हायकोर्टाचे चीफ् जस्टिस सर नारनस पीकाक साहेब ह्यांनी सवर शिपायास हायकोर्टाची बेअदनी केल्याबद्दल एकास १४ दिवस व एकास १० दिवस बिनमजुरी फेदेची शिक्षा दिली. हायकोर्ट हे "लेटर पेटंट" बद्दल रिकार्डचे कोर्ट आहे. रिकार्डचे कोर्टास साधारण संपास पाहून कोर्टाचा अपमान केल्याबद्दल शिक्षा देण्यास अधिकार आहे, ह्याविषयी कांही एक शंका नाहीं असे सदरू चीफ् जस्टिस ह्यांनी आपल्या ठरावांत लिहिले आहे. त्याबद्दल व ह्या कलमातील "ह्यांत सांगितलेल्या कोणताही अपराध कोणा विभागां अगर फौजदारी अगर मुलकी कोर्टाचे समक्ष अगर त्याच्या पाहण्यांत येईल अशा रीतीने कोर्टांनी केल्यास" असे लिहिले आहे, ह्याबद्दल सदरील अपराधासारखा अपराध इतर कोणत्याही कोर्टांत शिपाई लोकांनी केल्यास त्याजला ह्या कलमाप्रमाणे शिक्षा होईल असे नटत नाहीं.

१०. ह्या कलमांत क. १७५, १७८, १७९, १८० व २२८ इत्या पीनलकोडा-तील मुन्हाचा प्रकार सांगितला आहे, परंतु कोर्टाचा अपमान करण्याबद्दल आणखी कांही मुन्हे पीनलकोडांत सांगितले आहेत. क. १७४ वगैरे तरा तसा मुन्हा नर

कोणी केला आहे असे कोर्ताचे नजरेस येईल तर त्याच कोर्ताने त्याचा निकाल करण्यास विता नाही. मात्र ह्या कलमांत लिहिण्याप्रमाणे त्या कड्याचा निकाल न करिता पीनलकोडाप्रमाणे तजवीज करावी. व ह्या कलमांत जे गुन्हे सांगितले आहेत त्यांची तजवीज मात्र ह्याच कलमांत लिहिण्याप्रमाणे ज्या कोर्ताविषय गुन्हा केला असेल त्या कोर्तास करण्याचा अखत्यार आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ ४. ३२।३३)

११. सन १८६१ चा अंमत २३ क. २१ ह्या प्रमाणेच दिवाणी कोर्तास अधिकार दिला आहे. पीनलकोडची कलमें १७५।१७८।१७९।१८०।१८१।१८२ पहा.

१२. तिसरा मार्ज ह्याचे ५३ वे वर्षातील झालेल्या कायद्याचें चामर १५५ क. १०५ प्रमाणे ५०० रुपये दंड करावा, तो न आल्यास किंवा वसूल न झाल्यास दोन महिने कैद देण्याचा अधिकार आहे. ह्या कायद्याप्रमाणे झालेले शिक्षण अपील कोणी कडे चालतें ह्याविषयी क. ४१० ह्यांत सांगितलें आहे.

१३. ज्या कोर्ताची बेअदबी होईल त्या कोडताला त्या गुन्द्यावरल शिक्षा देण्याचा अधिकार आहे; परंतु ज्या माजिस्त्रेताकडे तो कड्या पाठविला असेल तो माजिस्त्रेता त्याची चौकशी करण्यास नाकबूल करील आणि ज्या कोर्ताने तो खटला माजिस्त्रेताकडे पाठविला असेल, तें कोर्त पुढें चौकशी करणार नाही तर दुसऱ्या एखाद्या वर्क्या कोर्तास तो कड्या पुनः चालविण्याचा अधिकार नाही. (मि. प्र. ७६)

१४. एका पोलीस कान्स्टेबलने एका माजिस्त्रेताचे कोर्तांत गडबड करून कोर्ताच्या कामास हरकत केली. त्याजवरून त्या माजिस्त्रेताने त्या पोलीस कान्स्टेबलास ह्या कलमाप्रमाणे व पीनलकोडाचे २२८ कलमाप्रमाणे एक महिना कैदेची शिक्षा दिली. तें काम सेशन जजानें हायकोर्ताकडे पाठविलें; त्यांत हायकोर्ताने ठराव केला की, ह्या कलमांतील २०० रुपये दंड किंवा एक महिना दिवाणी मुद्दमांत कैद अशी शिक्षा देण्यास माजिस्त्रेतास अधिकार होता. ह्याबून ज्यास्त शिक्षा पीनलकोडाचे २२८ कलमाप्रमाणे देण्याची जर जरूर होती, तर दुसरे एखादे माजिस्त्रेतापुढें किर्याद देऊन कड्या चालवावयाचा होता. १९८वे कलमाप्रमाणे आपणच शिक्षा देण्यास सदर माजिस्त्रेतास अधिकार मज्जता. (क. हा. को. व्हा. १० पृ. ४७)

१५. ज्या कोर्ताची बेअदबी होते त्याच कोडतास बेअदबी करणारास शिक्षा करण्याचा अधिकार कायदावरून आहे. परंतु जर बेअदबी करणारास माजिस्त्रेताकडे पाठविलें असून माजिस्त्रेता त्यावर खटला करण्यास नाकबूल असेल किंवा ज्या कोडताने त्या माजिस्त्रेताकडे पाठविलें तें कोर्त तो खटला पुढें चालविणार नाही तर दुसऱ्या कोर्तास तो खटला पुनः चालविण्याचा अधिकार नाही. (क. हा. को. व्हा. ११ पृ. ११ फी. प.)

१६४. एकादें काम करण्याविषयी कोणा मनुष्यास कायदेशीर हुकूम झाला अपराधी राजी झाला असता असून तें काम करण्यास त्याणें नाहीं म्हटल्यामुळे अग्न होतून येते.

अगर वर्जिन्यामुळे किंवा त्याणें बुध्या कोणतोही नेअदबी अगर हरकत केल्यामुळे कलम १६३ याच्या आधारेने त्याला शिक्षा करण्याचा ठराव कोर्तानें केल्यास किंवा चौकशी होण्याकरितां कोणा माजि-
स्त्रेताकडे अगर जस्तिस आफ धि पीसाकडे त्याला पाठविला असल्यास त्या कोर्ताच्या हुकुमाला अगर सांगण्याला तो अपराधी राजी झाला अगर कोर्ताचे आतरीनिशीं त्याणें अपराध पदरी घेऊन माफीची विनंती केली तर त्याला सोडून देण्याचा अगर त्या शिक्षेची माफी करण्याचा अजत्यार त्या कोर्ताला आहे.

१. सन १८६१चा कायदा २३ क. २२ हात दिवाणी कोर्ताच्या उपयोगाकरितां अशीच तजवीज केली आहे.

१६५. हिंदुस्थानच्या अपराध्यास शिक्षा करण्याविषयी कायदा याच्या १०

कलमें अपराध देखील करून त्या बाबेंतील कलमें १७५, १७८, १७९ व १८० हीं राणी साहेबांची प्रजा अर्जाविनारा पुरोविषयन हाणें एखादा अपराध केला असतां दसे करावे.

५ कळून कोणत्याही दिवाणी अगर फौजदारी अगर मुलमी कोर्ताच्या कायदेशीर अधिकाराचा अपमान राणी साहेबांची प्रजा म्हणविनारा कोणां पुरोविषयन हाणें केला असतां, जो माजिस्त्रेता जस्तिस आफ धि पीस आहे त्याला मात्र त्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अधिकार आहे. आणि तिसरा जार्ज राजा याच्या कारकीर्दीतल्या त्रेपमाच्या वर्षातील आपर १५५ म्हणून जो आक्त आहे त्याच्या १०५ व्या कलमांत आगावर आम्हाबद्दल शिक्षा करण्याविषयी जो अधिकार जस्तिस आफ धि पीस ह्याला दिला आहे तो अधिकार ह्या अपराधाबद्दल शिक्षा करण्याविषयी त्या माजिस्त्रेताला आहे, आणि त्यावर तो अपराध जाबूद झाल्यास, वर सांगितल्या आक्तांत त्या विषयी लिहिण्याप्रमाणें त्या अपराध्यास वर्तविण्याचा अधिकार त्या माजिस्त्रेतास आहे. त्या आक्ताच्या आधारेनें जी शिक्षा देण्याचा अजत्यार जस्तिस आफ धि पीसाला आहे तीहून मोटी शिक्षा ह्या अपराधाबद्दल दिली पाहिजे, असे त्या माजिस्त्रेतास घाटल्यास त्या अपराध्यास न्यायाच्या सुप्रीम कोर्ताकडे पाठविण्याचा अजत्यार त्याला आहे.

१. पोनलकोडची नांव १० क. १७२ तागावत १९० हात सरकारी नौकरांच्या कायदेशीर अधिकाराची नेअदबी करण्याविषयी सांगितले आहे.

२. क. १६२ वरील टीप नं. १५ ची पहा.

३. क. १६५ प्रमाणे जे हुकूम होतील त्यावरील अपिलविषयीची सजचीज क. ४२० अंतर्गत सांगितली आहे.

४. ह्या कलमांत सांगितलेले अपराध पीनलकोडची कलमे १७२ पासून १७४ व १७६ ते १७७ व १८१ पासून १९० पर्यंत अंतर्गत सांगितले आहेत.

बाब ११.

अमुक अपराधाविषयी खटली चालविणे.

१६६. हिंदुस्थानच्या अपराधास शिक्षा करण्याविषयी कायदा हांतील सरकारने अगर इतर कायद्याच्या बाबेंतील कलम १२७ खेरीज करून त्या बाबेंतील कोर्टाचे अधिकार आहे अशा अधिकाराच्या अन्वये हुकूम दिव्यावाचून अमुक अपराधास शिक्षा सांगितली आहे तसा एखादा अपराधाविषयी जर कोर्टात हुकूम होईल अपराध केव्हाची फिर्याद, हिंदुस्थानचा गवर्नर जे नये.

नरल इन् कौन्सिल, अगर इतर कायद्याचे सरकार, ह्या खटले सुरू करण्याविषयी हुकूम केला नसल्यास, अगर अजत्यार दिला नसल्यास, किंवा गवर्नर जनरल इन् कौन्सिल ह्याने तसे खटले सुरू करण्याविषयी हुकूम करण्याचा अगर अजत्यार देण्याचा अधिकार त्याला दिला आहे अशा अधिकाऱ्याने हुकूम केला नसल्यास अगर अजत्यार दिला नसल्यास किंवा आर्कोकेस जनरल ह्याने खटले सुरू केले नसल्यास, कोणत्याही कोर्टाने घेऊं नये.

१. पीनलकोडचे क. १२७ अंतर्गत राणी सरकाराशी एशिआतील ज्या राज्यांचा सहभाग आहे अशा राज्याशी लढाई करून अगर त्याच्या मुलखांत लूट करून मिळालेले माल आहे असे ठाऊक असून तो घेणे ह्याविषयी सांगितले आहे.

२. पीनलकोडचे क. १२७ बाब ६ अंतर्गत सांगितलेले खटले चालविण्याविषयी सांकशान विद्याप्याधिकाय चालविण्याचा अधिकार ह्या कलमावरून कोर्तास येतो. ना. ६ अंतर्गत क. १२१ पासून १२० पर्यंत आहेत. त्यांत क. १२७ एवढेच अपवाद आहे; म्हणजे त्यांत लिहिलेले खटले सांकशानाशिवाय कोणत्याही कोर्ताने घेण्यास अधिकार आहे. पी. को. क. १२७ पहा.

३. लूट करणारे लोक इंग्रज सरकारची प्रजा असोत, किंवा पर सरकारची प्रजा असो, ते लुटीचा माल घेऊन इंग्रज सरकारच्या हद्दींत राहतील तर त्यांना लुटीचा माल आहे, एखाद्या काम्याने त्यात जे कलम लागू होत नाही.

माल काही नवला देऊन त्यानकडे नुसतं झाला पाहिजे. मनाबरे वगैरे जो माल कोणत्या रीतीने मिळविल्या आहे हे माहित असून कोणी मनुष्य उगीच नामस किंमत देऊन घेईल तर तो ह्या कलमाप्रमाणे शिक्षित पात्र आहे. (म्या. इ. पी. को. पृ. १४६)

१६७. हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयीचा कायदा ह्यांत ज्या जखम झालेली आहेत, वगैरे. अपराधास शिक्षा सांगितली आहे तसा अपराध, जो जखम अगर दुसरा कोणी सरकारी नौकर सरकारच्या हुकामाचाचून आपल्या हुश्यावरून बरतर्फे होत नाही, तथा मज्जानें अगर दुसऱ्या सरकारी नौकरानें आपल्या हुश्याच्या नात्यानें केव्हाही फिर्याद त्या जजनावर अगर सरकारी नौकरावर, इलाक्याच्या सरकारानें अगर त्याच्या इलाक्याच्या सरकारानें अजत्यार दिला आहे तथा अधिकाऱ्यानें, अगर ज्या कोर्ताच्या अगर दुसऱ्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यांत तो जखम अगर तो सरकारी नौकर असून तसें घटनें सुद्धा करण्याचा हुकूम अगर हुकूम देण्याविषयी त्या कोर्ताच्या अगर अधिकाऱ्याच्या अधिकापास इलाक्याच्या सरकारानें मर्यादा केली नसेल अगर तो अधिकार सरकारानें आपल्याकडे ठेविला नसेल, तथा कोर्तानें अगर अधिकाऱ्यानें हुकूम दिव्याचाचून अगर हुकूम दिव्याचाचून, घेऊं नये.

१. कलकत्ता हायकोर्तानें असा ठरून दिला आहे की, फौजदारीकडे नवे नवे जे गुन्हे छिहिले आहेत त्यास मात्र हे कलम लागू आहे, इतर गुन्हांस लागू नाही. (क. हा. को. सर. नं. २० सन १८६४)

२. जर एखादे सरकारी नोकरानें सरकारी कामाचा संबंध नसता कोणाचे माळविषयी किंवा शरीराविषयी अपराध केले तर त्यावरून त्यावर काम चालविण्यास सरकारची किंवा इतर पोलीस अधिकाऱ्यांची मंजूरी घेण्याचें काही कारण नाही. ते त्यानें आपले खासगी संबंधानेंच गुन्हे केले असो समजून इतर मनुष्यांप्रमाणें त्याची तजवीज फौजदारी कोर्तानेंच करावी. (मि. पृ. ७८)

१६८. एखाद्या कोर्ताच्या अगर सरकारचे नौकराच्या कायदेपरीर अधिकाऱ्या सरकारी नौकराचा संबंध राखा अपमान केव्हाही फिर्याद, किंवा हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्याच्या १० व्या वाक्याच्या आधारेनं ह्याच्या १० व्या वाक्यांत सांगितलेला दुसरा एखादा अपराध, ज्यास ह्या अधिकांतीक १६३. वें कलम लागू नाही तो, कोणा सरकारी नौकराचें सरकारी बाबें लक्षून त्या नौकरावरून केव्हाही फिर्याद त्या कोर्ताच्या अगर ज्या सरकारी नौकराचा त्यांत संबंध आहे त्याच्या हुकामाचाचून नसत त्यानें फिर्याद केव्हाही घेऊन किंवा तो सरकारी

वीकर कोणाच्या हाताखाली सांगितलेले काम करणारा असला तर त्याच्या बाबत अशिकाऱ्याच्या हुकाराचाचून अगर त्याने किर्याद केल्याचाचून कोणत्याही कौजदारी कोर्तात घेऊं नये. हिंदुस्थानच्या अपराध्यांस शिक्षा करणाऱ्याविषयी कायदा ह्यांतील कलमें १८९ व १९० ह्यांत लिहिलेल्या अपराधांवर ह्या कलमांतील निषेध लागू नाही.

१. "कोर्त" ह्या शब्दांत दिवणी, कौजदारी किंवा मुलका कोर्ताचा समावेश होत नाही. (क. १६३ पहा.)

२. क. १८९ व १९० ह्यांत सांगितलेले गुन्हे चांगले लक्षांत ठेवावे.

३. कोणा मनुष्यास डेप्युटी माजिस्ट्रेटानें अमुक वेळीं व अमुक ठिकाणीं जातो व येण्याचा हुकूम केल्या अमून तो बुद्धिपूरःसर आला नाही; संजन त्यावर खटला करून दे. मा. ह्याने त्यास पी. को. क. १७४ प्रमाणे शिक्षा दिली. ह्या कामीं कलकत्ता हायकोर्टानें असा अभिप्राय दिला आहे की, दे. मा. ह्याने जिल्ह्याचे माजिस्ट्रेट ह्यांस विचारतां हा खटला चालविला, ह्यांत काहीं गैरशिस्त केले नाही. (क. हा. को. व्हा. २. ६२ नायजू भाट व दुसरे ह्यांचे कर्जांत.)

४. कलकत्ता हायकोर्टानें ता. ३ फेब्रुवारी सन १८६८ रोजी खाल पहादु ह्या खटल्यांत असा अभिप्राय दर्शविला की, साधरण नियम पाहतां जो अंमलदार क. १६८ प्रमाणे कोणत्याही कोर्ताची किंवा सरकारी नौकराची बेअदबी केल्याचा चार्ज ठेवितो त्यानें आपणच माजिस्ट्रेटच्या नात्यानें त्याची चौकशी करावी, ही चाल हरकत घेण्यासारखी आहे.

५. एक अंमलदार कलेक्टर व माजिस्ट्रेट असून कलेक्टरच्या नात्यानें काम करित असतां त्याची कोणी बेअदबी केली, त्यावरून त्यानें माजिस्ट्रेटच्या नात्यानें त्या गुन्हेगारास शिक्षा दिली. ह्या करणें कलकत्ता हायकोर्टानें असा ठराव केल्या आहे की चौकशीचा हुकूम देत असतां त्यानें कलेक्टर अशी सही केली नाही, एवढ्याच कारणावरून त्याच्या प्रोसिडिंग्सास बाध येणार नाही; कारण ते प्रोसिडिंग इतर अंशीं बरोबर करण्याधीन होतें. (क. हा. को. व्हा. २. पृ. ५२ गुरुचरण मुजुमदार ह्यांचे खटल्यांत)

६. क. १६५ व त्यावरील टीपा पहा.

७. पीनलकोडची क्रम १० ह्यांत सांगितलेल्या अपराधांविषयी मागील कलमें १८९ व १९० पहा. असें दिसून येईल की, पीनलकोडची कलमें १८९ व १९० प्रमाणे खटले चालविण्यास त्याहीं संबंध असणारे सरकारी नौकराचे सांक्षनाचे कोर्त नाही.

८. कोणी सरकारी अंमलदाराने मनुष्य कष्ट करतो किंवा मनुष्य काम करून देण्याविषयी त्यास धमकी देणे अगर कोणी मनुष्याचे काही नुकसान झाले म्हणून त्याने त्या नुकसानापासून आपले संरक्षण व्हावे म्हणून कायदेशीर अर्ज करून देणे म्हणून त्याने जम बळविणे, ह्या अपराधाविषयी ह्या कलमांत सांगितले आहे.

९. कोणा पोलीस कामगाराकडे अगर माजिस्त्राकडे कोणी मनुष्याने खेटी अगर झुडिपुःसर खेटी खबर दिली, आणि त्यामुळे ह्या मनुष्याचे नुकसान झाले अगर त्यास त्रास झाला, तो काम चालविण्यास तत्सुक नसला तरी, माजिस्त्राचे अगर पोलीसचे हुक्याने पी. को. क. १८२।२११ प्रमाणे त्या मनुष्यावर खटला चालविता येईल की, नाही? ह्याचे उत्तर--साधारण नियम असा आहे की, कोणा मनुष्यावर अपराध केला नसल की त्याच्या मनुष्याने चार्ज करण्यास हरकत नाही; कारण तो चार्ज निराधार असला किंवा हेचामुळे केला असला, तर त्याचे जोखीम त्या मनुष्यावर आहे आणि हाच नुकसान ह्या प्रश्नास लागू आहे. (अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

१०. पीनलकोडचे क. २११ विषयी क. १६९ ह्यांत सांगितले आहे की, जेव्हा तो अपराध कीमदारी कोर्ता पुढे केला आहे, तेव्हा त्या कोर्ताचे मंजूरीनासून फिर्दा घेऊ नये. "कीमदारी कोर्त" ह्या व्याख्येत माजिस्त्रा याचा समावेश होतो. (अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

११. जे काम हुसत्याने करण्याविषयी कोर्ताचे मंजूरी देता येते ते काम त्यास स्वतः करण्यास हरकत नाही. कायदे करणाराचा उद्देश त्रासदायक व जुलुमाच्या फिर्दादी न होण्याविषयी काही तरी अटक असावी असा आहे. म्हणून कोणा मनुष्याचे नुकसान झाले, आणि त्यानवरल काम चालविण्याची त्याची इच्छा असली तर कोर्ताचे सांक्षिक घेतले पाहिजे. (अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

१२. पीनलकोडचे क. २११ प्रमाणे अपराध ज्या माजिस्त्रापुढे झाला त्याने अपराधावर काम चालविण्यास हुकूम करणे योग्य आहे. (अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

१३. "कीमदारी कोर्त" ह्या व्याख्येत पोलीस कामगाराचा समावेश होत नाही, म्हणून त्याचे समूह क. २११ प्रमाणे कोणी अपराध केला असता त्यामुळे ह्या मनुष्याचे नुकसान झाले तो काम चालविण्यास नाजुब असला तरी त्या अपराधावर माजिस्त्रापुढे फिर्दा करण्यास त्या कामगारास मार्ग आहे. (अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

१४. पीनलकोडचे क. १८२ प्रमाणे अपराध करण्यास मनुष्य सरकारी नौकर असला तर पी. को. क. १६८ हे त्या खटल्यांत लागू पडेल. सरकारी नौकर नसले तर देशाचा साधारण कायदा लागू आहे. व तजवीज कशी करायची हे वर सांगितले आहे. (पो. म. ग. ता. ८ नुर्ल सन १८६५ नं. ९५४ अ. न. अ. ता. २७।६।६५)

सन १८६५

१९. ह्या कलमाप्रमाणे परवानगी देणाऱ्या अधिकाऱ्याने परवानगी देऊन तो क-
ल्या मामिलेस त्या नव्याने आपणच स्वतः चालविणे प्रशस्त नाही. व सक्षीदार म्हणून
आपलीच सास आपलेच पुढे मामिलेस ह्या नव्याने घेणेहि कर विशेष कारणानेच
प्रशस्त नाही. ह्या गोष्टी गैर कायदा नाहीत, तथापि तसे करणे योग्य नाही, असा
ह्या ठरावाचा अभिप्राय आहे. (क. हा. को. व्हा. ९ पी. ठ. १३)

१६९. हिंदुस्थानच्या अपराधांविषयी शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्यांतील
क्या अधिकाऱ्याच्यामुळे नव्याने कलम १९३, १९४, १९५, १९६, १९९, २००
२०५, २०६, २०७, २०८, २०९, २१०, २११
अपराधांविषयी सटमें तुम्ही होई नये. किंवा २१८ ह्यांत सांगितलेल्या न्यायाच्या विरुद्ध
अपराध केल्याची किर्पाद, तो अपराध एखादे दिवानी भयर फौजदारी कोर्ता
पुढे अगर त्याच्या विरुद्ध केला असल्यास, ज्या दिवानी अगर फौजदारी को-
र्तापुढे अगर ज्याच्या विरुद्ध तो अपराध झाला त्याच्या हकारापासून, अगर
कोर्त ज्या दुसऱ्या कोर्ताच्या ताब्यांत आहे त्या कोर्ताच्या हकारापासून, कोण-
त्याही फौजदारी कोर्तात घेई नये. हा हकार कोणत्याही वेळेस दिला तरी
वाजेन.

१. ह्याच कलमाचे आधारे एका मनुष्यावर, खोटी किर्पाद केल्याचा खटला चाल-
विण्याविषयी एका मामिलेसोबत सांकशन दिले असून पुढे त्याच कामांत दुसरा एका
सामील असलेला मनुष्य झालला व त्याजविषयी सांकशन दिले होतें त्याजला शिक्षा
मिलाली. कलकत्ता हायकोर्ताने याविषयी सांकशन दिले नव्हते त्याची शिक्षा रद्द
केली. (क. हा. को. व्हा. १० पृ. २४)

२. इ. पी. को. कलमे १९३ पासून १९५ | १९९ | २०० | २०५ पासून
२११ | २२८ पर्यंत.

३. कोण कोणते शब्द खोटे बोलला व कोणता कागद काय रूप करून खोटा
केला हे मंजुरीत स्पष्ट लिहिले पाहिजे. (क. हा. व्हा. १० पृ. ४९)

४. ही वर लिहिलेली कलमे पीनलकोडची नान ११ ह्यांत आहेत ज्या प्रकारचे
अपराधांचा दुसऱ्या कोणत्याही नावेत समावेश होत नाही, अगर ज्या अपराधांमुळे स-
वाधारण हरकत येते, म्हणून त्याच भारी शिक्षा अचणें अवश्य आहे अशा अपराधांचे
जरल सांगण्यासाठी ही नान करण्याचा उद्देश आहे. ह्या नावेत खोटा पुरावा व दुसरे
कित्येक न्यायविरुद्ध अपराध ह्यांचा समावेश केला आहे. (म्या. क. इ. पी. को.
पृ. १५६)

५. कल १८६१ चा कायदा २३ कलम १६ ह्यांत पीनलकोडची नान

१११/१२८ या खेरीज गुन्हे दिवाणी कोर्तास द्यावे असेता त्याजवर तजवीज करणाऱ्याचा अधिकार दिवाणी कोर्तास दिला आहे. क. ११९ ज्यावरून दिवाणी कोर्ताचा अधिकार वाढविला आहे. (वि. प. ७९)

६. पीनलकोडची कलमे १९३/१९४/१९५ यांत खोटा पुरावा तयार करण्याच्या मुद्द्याविषयी सांगितले आहे; परंतु क. १९३/१९५ यांत त्या पुराव्यावरून कोणा मनुष्यास शिक्षा द्यावी किंवा त्यावरून शिक्षा होण्याचा संभव आहे असे ठाऊक असून त्याचा उपयोग करणे हास ग्राह्य शिक्षा सांगितली आहे. क. १९६ यांत नवाऊ अगर खोटा पुराव्याचा उपयोग करणे याविषयी सांगितले आहे. पी. को. क. १९९ यांत पुरावा म्हणून कपड्याने एखाद्या मनुष्यास गुलावर घेण्यास लायक आहे असा इकरार खोटा आहे म्हणून माहीत आहे त्याचा स्वरुपाप्रमाणे उपयोग करणे याविषयी सांगितले आहे. पी. को. क. २०५ यांत विषयी किंवा फौजदारी प्रोसेसमध्ये काही लक्ष्य करावयाकरिता या अमका आहे असे अज्ञानास कपड्याने म्हणविले याविषयी आहे. क. २०६ यांत अमुक माल सरकारांत जाऊनये किंवा दंडाची शिक्षा सांगितली असून तो दंड भरण्याकरिता जाऊनये अगर हुकूमनामा पुरा होण्याकरिता जाऊनये याकरिता तो लबाडीने दुसऱ्या ठिकाणी नेणे अगर छपवून ठेवणे यांविषयी सांगितले आहे. पी. को. क. २०७ यांत अमुक माल सरकारांत जाऊनये किंवा दंडाची शिक्षा सांगितली असून तो दंड भरण्याकरिता जाऊनये अगर हुकूमनामा पुरा करण्याकरिता जाऊन ये, याकरिता हा नसता त्याजवर दंडास सांगणे किंवा त्यांतल हाकाविषयी काही ठकवणूक करणे. क. २०८ यांत जी रक्कम देणे नाही त्या रकमेचा हुकूमनामा कपड्याने होऊ देणे किंवा जो हुकूमनामा पुरा झाला आहे तो पुनः कपड्याने बजाऊ देणे याविषयी सांगितले आहे. क. २१० यांत जी रक्कम देणे नाही तिचा हुकूमनामा कपड्याने करून घेणे, किंवा जो हुकूमनामा पुरा झाला आहे तो बजाविला जाईल असे कपड्याने करणे याविषयी सांगितले आहे. क. २११ यांत नुकसान करण्याच्या इराद्याने अपराध केल्याची खोटी किर्पाद करणे याविषयी सांगितले आहे. क. २२८ यांत कोणा सरकारी नोकरा पुढे न्यायाने कार्यात कोणत्याही पर्यायाने काम चालले असता त्याची बुद्धिपूर्वक नेअदबी करणे किंवा त्यास हरकत करणे याविषयी सांगितले आहे.

७. दिवाणी कोर्तास एक खटला माजिस्त्रेटाकडे या कलमाप्रमाणे खोटी साक्ष दिल्याचे चार्जवर चौकशी होण्याकरिता पाठविला. माजिस्त्रेटाने क. १७० प्रमाणे दिवाणी कोर्ताची पुनः मंजूरी न घेता पीनलकोडची कलमे ४६७/४७१ प्रमाणे खटला कोर्टास कमीट केला, तेव्हा हायकोर्टाने ते कमीटल रर करून असा हुकूम केला की,

मानितेताने दिवाणी कोर्तातून लिहून आल्याप्रमाणे पुनः खटला कमीट करावा; किंवा क. ४६७ व ४७१ प्रमाणे चार्ज करण्याची जरूरी आहे असे अदाल्यास दिवाणी कोर्ताची मंजुरी मागावी. (क. हा. को. ता. ३ फेब्रुवारी सन १८६५ इतरकामास घेवयाचे खटल्यांत)

८. कलेक्टरापुढे कोणीसोही तास दिखी तर त्यावर खटला चालविण्यास कलेक्टराने हुकूम दिल्याशिवाय मानितेताला त्या मनुष्यापासून जागीन मागण्याचा अधिकार नाही. (क. हा. को. ता. १९ सप्टेंबर १८६५ मदुचंदर मोस हाचे खटल्यांत)

९. दिवाणी कोर्तातून काय चालविण्याविषयी ज्यावर मंजुरी झाली त्याशिवाय दुसऱ्या कोणावर खटला चालविण्यास मानितेतास अधिकार नाही. पुराव्यावरून दुसऱ्या कोणावर खटला चालविण्याची जरूरी दिसल्यास त्यावरून दिवाणी कोर्ताची मंजुरी घ्याव्याती. (आग्र हा. को. व्हा. ३ नं. ७५)

१०. सन १८५९ चा भाक्त १९१० प्रमाणे डेप्युटी कलेक्टर हानपुढे जे काय चालते त्यांत फौजदारी उत्पन्न झाली तर त्यावरून खटला चालविण्यास मंजुरी देण्याचा अधिकार कलेक्टर हास नाही. कारण ह्या आक्ताप्रमाणे डेप्युटी कलेक्टराचे ठरविलेले बाबरील अपील जिन्हा जज्माकडे चालते. (आग्र हा. को. व्हा. २ नं. ३७३)

११. फौजदारीत काम चालविण्याचा हुकूम देण्यापूर्वी कोर्ताने काम चालविण्यास आधार आहे अशी खात्री करून घेतली पाहिजे. (आग्र हा. को. व्हा. १ नं. ३१८)

१२. कलकत्ता हायकोर्ताने असा ठरव केला आहे की, क. १६९/१७० प्रमाणे कोणी कोर्ताने फौजदारीत काम चालविण्याचा हुकूम दिला असल्यास त्या हुकुमावर हायकोर्तात दिवाणीत किंवा फौजदारीत अपील चालणार नाही. तसेच चालू झालेले कायदा रद्द करण्याचा अधिकार हायकोर्तास नाही. (ता. १२ फेब्रुवारी सन १८६५ इतरप्रसाद हज्यास हाचे खटल्यांत)

१३०. हिंदुस्थानच्या अपराध्यास शिक्षा करण्याविषयी कायदा हातीस आल्याने दस्तऐवजासंबंधी अमर ४६३, ४७१, ४७५ अमर ४७६ हात सांगितलेल्या दस्तऐवजाच्या संबंधाच्या अपराध केव्यासंबंधी निर्णय, ते दस्तऐवज एकाद्या दिवाणी अथवा फौजदारी कोर्ताकडे मुकदम्यांत पुराव्यास दिले असल्यास, ज्या कोर्तास दस्तऐवज पुराव्यास दिले त्याच्या, अगर ज्या पुस्तका कोर्ताच्या ताब्यांत कोर्ता असेल त्याच्या, दस्तऐवजाकडे कोल्त्याची फौजदारी कोर्तात त्या मुकदम्यांतून पळकाढाविरुद्ध घेऊं नये. ना प्रकार कोल्त्याची कोल्तास दिलेला तो चालेल.

१. सन १८९१ चा अक्ट १३ क. १९ हात दिवाणी कोर्तास जे अधिकार दिले आहेत, त्यापैकी ज्या कळमात अधिक दिले आहेत. पीनलकोडचे क. ४६३ हात बनावट दस्तऐवज करण्याविषयी संगितले आहे. क. ४७१ हात बनावट केलेल्या दस्तऐवजाचा कपटाने खरा म्हणून उपयोग करणे. क. ४७५ हात दस्तऐवज करे आहेत हे दाखविण्याकरिता ज्या युक्तीची अगर निहाणीची न्हिकाट आहे, त्या युक्ती प्रमाणे अगर निहाणीप्रमाणे नकली बुक्ति अगर निहाणी करणे अगर जवळ आळगणे याविषयी संगितले आहे.

२ क. १९९ हावरील टिपेत जे ठराव संगितले त्यांचा फेरफार केल्या असता ते कलम १७० हातील खटल्यास लागू आहे.

३. हा कायदा ता. १ जानेवारी सन १८६२ रोजी बमलांत आला, त्या तारखेपूर्वीचे दस्तऐवजाविषय गुने कायदाप्रमाणे तजवीज करावी.

४. बनावट दस्तऐवज केल्यावरलचे चार्जवर कोणा मनुष्यास दिवाणी कोर्तास मा-
जिस्तेताकडे पाठविले असता त्या मनुष्यास खोटा दस्तऐवजाचा खरा म्हणून उपयोग करणे अगर खोटा कागद करण्यास सहाय करणे या चार्जवर त्यास कमिट करण्याचा माजिस्तेतास अधिकार आहे. (क. हा. को. नं. ६ पृ. २०)

५. नायजू भाट आणि दुसरे ह्याचे कळमात फलकत्ता हायकोर्तास असा ठराव केल्या आहे की कलेक्टर किंवा डेप्युटी कलेक्टर या नात्याने माजिस्तेतास जो अधिकार मिळाला आहे तो त्यास माजिस्तेताच्या नात्याने चालविता येत असता त्यास आपल्यापुढे झालेल्या गुन्ह्याची चौकशी त्यानेच करावी असे कारण नाही. (क. हा. को. नं. ८ पृ. ६९) परंतु निहाल महादू ह्याचे खटल्यात त्याच कोर्तास असा ठराव केल्या आहे की, ज्या अंमलदारास क. १६८ प्रमाणे कोणत्याही कोर्तासिद्ध अगर सरकारी अंमलदारासिद्ध झालेल्या गुन्ह्याच्या चार्जाची चौकशी करण्याचा अधिकार आहे, त्याच अंमलदाराने माजिस्तेताच्या नात्याने आपल्यापुढे चौकशी होण्याकरिता अपणच खटला पाठवावा हे बरोबर नाही. (क. हा. को. नं. ९ पृ. १३)

६. सन १८६६ चा अक्ट १० रजिस्तरावरल आहे. त्या अक्ताप्रमाणे काम करणारा पुढे खोटा कागद आल्यास त्या अंमलदाराचे साक्षनावांचून त्या गुन्ह्याचा तपास करण्यास माजिस्तेतास अधिकार आहे. (क. हा. को. फौ. ठ. नं. १० पृ. ५)

कलम १६९ वरील टीप नं ३ बरी पहा.

७. बनावट दस्तऐवजाची व्याख्या पीनलकोडचे क. ४६३ हात केली आहे.

८. बनावट दस्तऐवज करण्याचा अपराध होण्यास खोटा दस्तऐवज साधारण सर्व लोकांस अगर कोणत्या एखाद्या लोकांचे वर्गास अगर मंडळीस नुकसान करण्याचे इरा-

खर्च केल्या पाहिजे. (म्या. इ. पी. को. ड. १११) उदाहरण—सरकारी नोटी न्यायाचे कोर्ताचे रजिस्टर, सरकारी नोकराचे ठेविलेले रजिस्टर, न पी. को. क. ४६४ इत्यादी १० वे व ११ वे उदाहरणांत सांगितलेले प्रकारचे दस्तऐवज.

९. कोणतेही मनुष्याचे नुकसान करण्याचे इराद्याने दस्तऐवज करणे, सर्व लोकांचे नुकसान होण्याचे दस्तऐवजालेखीन कोणतेही प्रकारचा खोटा दस्तऐवज त्याचे योगाने कोणा मनुष्याचे नुकसान अगर सराफी होण्याचा इरादा असल्यास त्याचा समवेश झाला होतो. (म्या. इ. पी. को. ड. ४११)

१०. एखादा हक्क किंवा संबंध पाचा पुरावा करण्यासाठी बनावट दस्तऐवज करणे इतं एखादे मालावर कोणा मनुष्याचा कायबेशीर हक्क व संबंध आहे तरी तो शास्त्रीय करण्याकरिता त्याने बनावट दस्तऐवज केल्यास त्याचा समवेश त्यांत होतो. तसेच ज्या खोटे दस्तऐवजावरून कोणतेही प्रकारचा हक्क अगर हक्क आहे असे दृष्टतात, तो उत्पन्न होतो, वाढतो, दुसऱ्याकडे जातो अगर दुसऱ्या काही रीतीने त्यास मजबूती येते, त्याचा समवेश झाला होतो. (म्या. इ. पी. को. ड. ४११)

११. कोणा मनुष्यास काही माल दुसऱ्यास देणे भाग पाडण्याचे इराद्याने बनावट दस्तऐवज करणे. उदाहरण—पैसा अगर माल देण्याविषयीचे हुकूम अगर पत्रे इत्यादी कागद. स्पष्ट अगर गर्भित रीतीने करार करण्याचे इराद्याने बनावट दस्तऐवज करणे. उदाहरण—कोणा मनुष्याचे गुणाविषयी बनावट दस्तऐवज करून त्यास एखादे कामाकडे ठेवण्याविषयी कोणाचे मन बळविणे. (म्या. इ. पी. को. ड. ४११)

१२. बनावट दस्तऐवजाचा लबाडीने उपयोग केल्यावरून शिक्षा क. ४७१ इत्यादी सांगितली आहे.

१२. ज्या मनुष्यास तो दस्तऐवज बनावट आहे असे माहित होते अगर असे मानण्यास कारण होतं, त्याने त्याचा उपयोग केल्या पाहिजे. व तो उपयोग फसविण्याचे इराद्याने नुकसान अगर अन्यायाची प्राप्ति करण्याचे इराद्याने केला पाहिजे. त्या दस्तऐवजाचा उपयोग करा दस्तऐवज म्हणून घाला अगर कसे घाचा निश्चय कोर्त करील.

१३. दस्तऐवज कोणताही असो त्याचा उपयोग दुसऱ्यास ठकविण्याचे इराद्याने केला होता अशी कोर्ताची खात्री केली पाहिजे. परंतु त्या उपयोगामुळे अन्यायाची प्राप्ति अगर अन्यायाचे नुकसान झाले पाहिजे असे नाही. एखादा दस्तऐवज खरा आहे असा दाखविण्यासाठी केलेली पुक्ति अगर निशणी बनावट करणे अगर बनावट निशणी केलेला माल वाढ्यांत ठेवणे यास पी. को. क. ४७५/४७६ इत्यादी सांगितली आहे.

१४. लबाडीने मृत्युपत्रे ठेकणे, नाश करणे, इत्यादी गुन्हास पी. को. क. ४७७ इत्यादी सांगितली आहे.

१६. हाखून कमी महत्वाचे दस्तऐवजांचा नाश करणे. अगर त्यांचे स्वरूप बदल-
ले हे अपराध अपक्रियेचे व्याख्येत येतात. (धर. इ. पी. को. क. ४२२)

१६. कलम १६९ धरिल टीप नं. ३ की पहा.

१७१. मागील कलमें १६८, १६९, व १७० हात सोंगितलेला एखादा मागील कलमें १६८, १६९, अपराध केल्याच्या फियार्दीचा तपास करण्यास पुरतें व १७० हात साक्षितलेला अपराधाविषयी काम चालविण्याची कारण आहे, असे कोणा दिवाणी अगर फौजदारी कोर्ताला वाटलें, तर जी तपास पूर्वी करणें जरूर असेल तो केल्यावर, ज्या मनुष्यावर फियार्द झाली त्या मनुष्याची चौकशी करण्याचा अगर चौकशी होण्यासाठी त्यास पाठविण्याचा असल्यार ज्या माजिखेतास असेल मग कोणत्याही माजिखेताकडे तपास होण्याकरितां तें वाटलें पाठविण्याचा अधिकार त्या कोर्ताला आहे; आणि तसें वाटलें आल्यावर त्या माजिखेतानें कायद्याप्रमाणें काम चालविलें पाहिजे. ज्या मनुष्यावर फियार्द झाली त्यास कोणासहि दिवसीस देऊन पाठविण्याचा, किंवा त्या माजिखेतपुढें हजीर होण्याविषयी त्यालासून येण्य जागीन देऊन सोडण्याचा, आणि त्या तपासलेत साक्षी कायमाकरितां हजीर होण्याविषयी हुसत्या कोणा मनुष्यालासून मुचलका घेण्याचा अधिकार त्या कोर्ताला आहे.

१. दिवाणी कोर्ताकडून सौजदाराने काम चालण्याकरिता पाजिस्तेताकडे खटला बघाला म्हणजे त्याचा पाजिस्तेताने कोणत्याही तऱ्हेने निकाल केलाच पाहिजे. तो दिवाणी कोर्ताकडे परत पाठवू नये. (आय्रॉ. हा. को. व्हा. ३ नं. २९)

२. कलम १८१ प्रमाणे दिवाणी कोर्टे जो पूर्वीचा तपास करते तो न्यायाची चौकशी नव्हे, सबब त्या कार्या प्रतिज्ञा देऊ नये. (भाजिबिताकडे खटला आल्यावर त्याने मुळापासून चौकशी केली पाहिजे. (बुडि, कमि. पन्नाह नं. १६१० ता. १ एप्रिल सन १८६२ न. क. हा. को. व्हा. ६ ट. ४१ ह्या वरील नजब अर्जाचा खटला पहा.)

३. कलम १७१ प्रमाणे जी चौकशी होते ती अपेक्षितसमय होण्याचे कारण आहे. ह्या चौकशीत मानिलेलाकडे खटला चालविण्यापुरता प्रथम दर्जेनीं आधार आहे किंवा नाही इतकेंच कोर्टास पहावयाचें असतें. (क. हा. को. व्हा. ९ ४.२ छोटा खान पीडा झमचे खटल्यास)

४. दिवाणी कोर्टाकडून आज्ञेच्या प्रोसिडिग्नवरून पावलेले ठावे १२ नव जागे वगळता पूर्वीचा तपास न करिता खटला कमिठ केला, हे कमिठल गैरकायदा आहे असे कलकत्ता हायकोर्टाने ठरविले आहे. (क. हा. को. ता. १३ जानेवारी सन १८९८)

साधनाय मुजूमदार याचे खटल्यांत; क. हा. को. व्हा. ६ पृ. ४६ प्रांतील निजमदारी याचे खटले पहा; अशा हा. को. व्हा. ६ पृ. ११५ पहा.)

५. क. १७१ वरत "चार्ज" असा तो शब्द लिखिला आहे तो चार्ज क. २३२ प्रमाणे ऐसी चार्जाचा कागद म्हणून केदीची सेशन कोर्तास चौकशी होते त्यापासून निराळा आहे. तेव्हां एखादे दिवाणी कोर्टे मनाज वस्तऐवजाचे चार्जवर एखादे केदीस मा. निखेताकडे पाठविले, तेव्हां मा. निखेता हास केदाक वस्तऐवजाचे चार्जवर अगर दस्तऐवज मनाज आहे असे माहित असून त्याच उपयोग केला किंवा दस्तऐवज वस्तऐवजास हस्तगत केले ह्यांपैकी कोणतेही चार्जवर-मा. नि. चौकशी होण्याकरिता त्यास पाठविण्याचा अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ६ पृ. २० मुद्दे शब्द अचारजी याचे खटल्यांत)

६. अनुकूल माणसाने अंतर्जा केला आहे असे पारी कोर्तास समजले नाही तर गुन्हा घडल्याचा संभव वाटेल तर कोणी गुन्हा केला आहे ह्याचा तपास होण्यास कायदाप्रमाणे चौकशी होण्यास कल्या मा. निखेताकडे पाठविण्यास हरकत नाही. (क. हा. को. स्पेशल व्हा. पृ. ७१.)

७. दिवाणी किंवा फौजदारी कोर्तापुढे कोणी खोटी सास किंवा खोटा कागद वांगु दाखल केला (क. १६९/१७० प्रांतील सर्व गुन्हे) तर त्यावर ह्या कलमाप्रमाणे तजवीज करण्याची ती त्या कल्याचा निकाल करण्यापूर्वी ठराव करून काढित जावी. निकाल घालून मारगडून असा ठराव करणे ग्राह्य नाही; पण क. १६९/१७० प्रमाणे परवानगी देण्यास केदाही अधिकार आहे. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. ९.)

१७२. सेशन कोर्तापुढे अगर खुद्द त्याच्या समजण्यांत येईल असा असा सेशन कोर्तापुढे केलेल्या नशा राख कोर्ता केला असून त्याची चौकशी करण्याचा अपराधविषयी त्या कोर्तास अधिकार सेशन कोर्तास मात्र असला, तर त्या मनुष्यावर चार्ज देण्याचा, आणि त्याला कैद करण्याचा अगर त्यापासून बा. मीन घेऊन सोडण्याचा, व आपण उचलेल्या चार्जाबद्दल त्या मनुष्याची चौकशी करण्याचा अखत्यार त्या सेशन कोर्ताला आहे. तसे करणे जर न्याय, खटले चालविणाऱ्याचे तर्फेचे व ज्या मनुष्यावर फिराद घाली त्याच्या तर्फेचे साक्षीदारांस समस्त करण्याविषयी व चौकशीच्या वेळेस त्यांस हजेर करण्याविषयी ह्या बाबतांत को. अधिकार मा. निखेतास दिला आहे तो अधिकार सेशन कोर्तास आहे. ते साक्षीदार चौकशीच्या वेळेस हजेर करण्याविषयी मा. निखेतास हुकूम देण्याचा अखत्यार त्या कोर्ताला आहे.

१. "खुद्द त्याच्या समजण्यांत येईल" ह्या शब्दांत खटला फाट करणाऱ्याची ही को. मा. निखेतापुढे चौकशी वाकू असते ती तसेच सेशन कोर्तापुढे आलेली अपा.

दिवा क. १३४ प्रमाणे असेल सदस्य याचा समावेश होतो. (अप्य स. को. ता. १८ मार्च सन १८९४)

१७३. ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अन्वयार् सेशन कोर्ताला तपास पुरा करण्याचा व ज्या माग आहे तसा एखादा अपराध कोणतेही दिवाणी मुज्यावर किर्याद घाली त्यास से. कोर्तापुढे कोणी केन्नास तें नटलें तपास होण्याकरिता मागिलेताकडे न पाठविता त्याचा तपास आपण पुरा करण्याचा व ज्या मुज्यावर किर्याद घाली त्यास सेशन कोर्तापुढे चौकशी होण्याकरिता पाठविण्याचा अन्वय इकीर होण्याविषयी त्याअसासून जामीन घेऊन सोडण्याचा अन्वयार् त्या दिवाणी कोर्तास आहे.

या कलमाअन्वये तपास करण्यासाठी मागिलेताचे सर्व अधिकार चालविण्याचा अन्वयार् त्या दिवाणी कोर्तास आहे.

१. जर केलेले हत्येत पुष्कळ गुन्हे असून त्यांची काहींची चौकशी कोर्तानेच केळी पाहिजे असे नसतील तर त्या कामांत दिवाणी कोर्ताने क. १७३ प्रमाणे बहिवाद न करता क. १७१ प्रमाणे करावी. (क. हा. को. सरकुलर नं. ९७ सन १८९६)

२. ज्या वेळेस दिवाणी कोर्त १७१ ने कलमावरून दिलेले अधिकार वजाविते, म्हणजे खटल्याची चौकशी पुरी करून खटला सेशन कोर्तात मिट करतो, त्या वेळेस दिवाणी कोर्ताने घेतलेल्या साक्षी आरोपिताच्या विरुद्ध पुरावा होतो. (क. हा. को. नं. १२. ४९)

३. कलकत्ता हायकोर्ताने असे ठरविले की, सन १८५९ चे १० वे आक्ताप्रमाणे जोव्हा कलेक्टर काम चालवितो तेव्हा त्याच्या मज्ज समजावें व त्याच्या कोर्तास दिवाणी कोर्त असे समजावें. त्या कोर्तास क. १७३ प्रमाणे काम चालविण्याचा अधिकार आहे. (ता. २१ डिसेंबर स. १८९४ इंग्ली दिग आचे खटल्यांत नं. १८. २७)

४. दिवाणी कोर्तास क. १७३ प्रमाणे पूर्वीचा तपास करणे शक्यच नसत नव्हतें किलिलेच्या रीतीप्रमाणे करवा. (जुडि. कमी. पंनाव नं. १९१० ता. १ एप्रिल सन १८९९)

५. कलम १७१ प्रमाणे तजवीज न करता दिवाणी कोर्ताने क. १७३ प्रमाणे चौकशी केली तर, मागिलेताकडे खटला पाठविण्या अघता तर त्याने जशी चौकशी केली असली तशी चौकशी पुरी केली पाहिजे. (अप्य हा. को. नं. १४९ व्हा. ९)

१७४. जर शांतिवज्याप्रमाणे दिवाणी कोर्ताने सेशन कोर्ताकडे कोणास तसा अपराधाविषयी दिवाणी पाठविले असता त्या दिवाणी कोर्ताने ह्या आक्तांत कोर्ताने वसे चालवें. पुढे मिहिलेच्या रीतीप्रमाणे चार्ज तयार केला पाहिजे.

आणि तो चार्ज व पाठविण्याचा हुकूम व त्या घटनेबाबे कागद मिळ्याच्या माजिखेताकडे किंवा माजिखेताचा कांहीं अधिकार चालविणाऱ्या दुसऱ्या कोणा कामगाराला पाठविले पाहिजेत; आणि त्या माजिखेताने अगर त्या दुसऱ्या कामगाराने जटलें चालविणाऱ्याचे तर्फेचे व ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याच्या तर्फेचे साक्षीदारासुद्धां ते जटलें सेशन कोर्तापुढें आणिले पाहिजे.

१. सन १८९१ चा अक्ट २२ क. १८ पहा.

२. ह्या कलमाप्रमाणे सेशन कोर्ताकडे सटले पाठविणें हें किरकोळ काम असल्यामुळे ते कोणत्याही माजिखेताने करावें असा नियम दुष्प्रत कायदे करणारांनी केला असला असे दिसते. (वि. २. ८२.)

१७५. मागील कलमें १७२, १७३, व १७४ ह्यांच्या आधारेने कोणा

साक्षी देण्याविषयी कोणापासून मनुष्यास चौकशी होण्याकरितां सेशन कोर्त अगर मुचलके देण्याचा को अधिकार माजिखेताला आहे तो चालविणारी कोर्त कैद करील अगर हजीर होण्याविषयाचा मजबूत लेखन कोर्ता वरील त्यासपासून मागील घेऊन सोडील तेव्हा तो अगद दिवशी कोर्ताला आहे.

साक्षी देण्याविषयी कोणापासून मुचलका देण्याचा ही भक्तीतार त्या कोर्ताला आहे, आणि हाकरितां माजिखेताचा सर्व अधिकार चालविण्याचा भक्तीतार त्याला आहे.

१. क. १७२ ह्याकरीतची टीप पहा.

२. सन १८९१ चा अक्ट २२ ची क. १९, १७, १८, १९, २० पहा.

१७६. ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा भक्तीतार सेशन कोर्ताला

त्या माजिखेताला चौकशी क. माज आहे तसा अपराध, ज्या माजिखेताला सेशन कोर्ता सेशन कोर्ताकडे पाठविण्याचा भक्तीतार नाही त्यांनी ज्या कोर्तापुढें चौकशी होण्याकरितां कोणास पाठविण्याचा भक्तीतार नाही तसा माजिखेताच्या सभेस पाठविले जाऊन जटलें पाठविले जाईल. कोर्ता केला असता, ज्या माजिखेताला त्या कोर्तापुढें चौकशी होण्याकरितां पाठविण्याचा भक्तीतार आहे तसा माजिखेताकडे जटलें त्याने पाठविले पाहिजे; आणि त्या माजिखेताला त्या घटनेबाबिची ओ हुकूम योग्य दिसेल तो त्याने करावा.

१७७. हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्याती

अधिकारानुसार जटलें अगर कलम ४९७ ह्यांत सांगितलेल्या अपराधाची फिर्याद कोर्तासूक केली नसे.

१७८. हिंदुस्थानच्या अपराधांस शिक्षा करण्याविषयी कायदा ह्याती

अधिकारानुसार जटलें अगर कलम ४९७ ह्यांत सांगितलेल्या अपराधाची फिर्याद कोर्तासूक केली नसे.

१. पीनलकोडचे क. ४९७ हें आरक्षणदल आहे.

१. कोणी अज्ञान असल्यास त्याने क. १७८ प्रमाणे अपराधाविषयाबद्दल माफीची मागणी करावी.

२. पुरुषोत्तम भगवान व शक्ती जैरामांविषयी कलम २०६ हायकोर्टाने असे ठारविले आहे की, संशयाने असे मानण्यास काही कारण नसल्यामुळे नव्याने कलम २०६ घेतल्यास हरकत नाही. (मुंबई हा. को. १७. २७ ठ. १)

३. ह्या कलमाप्रमाणे व क. १७८ प्रमाणे नव्याने किराई सुरू केली आहे असे जबाबदार शाहीद केले पाहिजे.

१७८. हिंदुस्थानच्या अपराधसंहिता कलम २०६ हायकोर्टाने ठारविले आहे व ह्या कलम २०६ हाय. सांगितलेल्या अपराधाची किराई फुसलावून नव्यापासून अगदी त्या बायकोच्या नव्यापासून, किंवा त्याच्या संपत्तीच्या बायकोच्या नव्यापासून किंवा त्याच्या संपत्तीच्या बायकोच्या नव्यापासून कोणी करू नये.

१. पीनलकोडचे क. ४९८ हे लगेच झालेले ह्यास पायपासनेने फुसलावून नेण्याबद्दल किंवा तिला अटकपासून देण्याबद्दल आहे.

२. ती ह्या अज्ञानी असो किंवा अज्ञान असो, तरी गुन्हा होतो. (मु. क. प. नं. ३६३७ ता. ६ ऑगस्ट सन १८६२)

३. ह्या अपराधाची पी. को. क. ३६६ व ३६९ हाय. सांगितली आहे.

४. एखादी लग्न झालेली ह्या तिच्या नव्यापासून अगदी ती ज्याच्या रखावालास आहे त्यापासून पायपासनेकरिता फुसलावून अगदी फुसलावून नेल्याचे अपराधाचे पी. को. क. ४९८ हाय. सांगितली आहे.

५. बायकोची संपत्ती होती अगदी ती आपली होती अगदी निरापराधी होती हे पाहण्याचे जरूर नाही. हा शाहीद शाहीद होण्यास लागली झालेल्या गोष्टी शाहीद होण्यापासून पाहिजेत:--

१. ती ह्या लग्न झालेली आहे व ही गोष्ट गुन्हागारास माहीत होती अगदी तसे मानण्यास त्यास कारण होते.

२. तिला तिच्या नव्यापासून अगदी तिच्या आपल्यापासून अगदी त्याच्या पश्चात् अगदी पश्चात् ती रहात असेल त्यापासून नेली अगदी फुसलावून नेली.

३. जो सगळा तिला वर्ज आहे ती आपणावरील अगदी दुसऱ्या कोणावरील व दावा असो नेणाऱ्याचा दावा होता. किंवा मनुष्यास ही हकीकत माहीत असून ती वर लिहिलेल्या लढाईच्या दावाने फुसलावून नेलेली ह्या लढाईच्या लढाई अगदी अटकपासून ठेविले तर तो क. ४९८ प्रमाणे झालेला पायपासने

हा संपर्क हाकीद होव्यास मुख्य गोल हारा होय कोणास तिचे नव्या-
चे गीर वर्तणुकीमुळे किंवा तो तिस कुरवमाने वागवत असल्यामुळे त्या
खेचा अस नव्याचे खो येऊन घेऊन जाईल अथवा लपवून ठेवील
किंवा कटकमून ठेवील आणि को संस तिला वर्त आहे तो घडारा असा
त्याचा इतदा नसेल तर तो गुहेगार होत नाही. (स्वा. का. इ. पी.
को. प. ४३९)

बाब १२.

ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा अधिकार सेशन कोर्ताला
आहे त्याविषयी माजिस्त्रेतास करावयाचा जो पूर्वीचा तपास
त्याविषयी.

१७९. ज्या अपराधाची चौकशी करण्याचा असल्यास सेशन कोर्ताला
पारंत करण्याचा अधिकार त्या मान आहे अथवा ज्या अपराधाची चौकशी से-
शियेतास आहे.

सन कोर्तास मान केळी पाहिजे असे जिन्याने
माजिस्त्रेतास अगर माजिस्त्रेतास अधिकार चाकविनाच्या इतर कामगारास
अगर चौकशी होण्याकरिता मनुष्यास सेशन कोर्तापुढे पाठविण्याचा असल्या-
स ज्या ताब्यातील माजिस्त्रेतास दिला असेल त्या ताब्यातील माजिस्त्रेतास
वाढेल तसा एणादा अपराध असल्याने केला आहे अगर केला असा बहीम
आहे अशी फिर्याद सदर प्रकारचे माजिस्त्रेताकडे कोणी केळी असता त्या
मनुष्याला करण्याविषयी पारंत करण्याचा असल्यास त्या माजिस्त्रेतास आहे.

परंतु ज्या माजिस्त्रेताकडे ती फिर्याद झाली त्याला योग्य वाटल्यास ज्या
मनुष्यावर फिर्याद झाली त्याला करण्याविषयी एहिच्याने पारंत न करिता
त्या फिर्यादीचा खराब देण्यासाठी इजीर होण्याविषयी त्याला समस्त कर-
ण्याचा असल्यास त्या माजिस्त्रेताला आहे.

१. जेन्ना एकादे अस्तस अनुक गुन्हास माजिस्त्रेताने शिक्षा द्यावी असे लिहिले
असते, परंतु दुसऱ्या कित्येक गुन्हाविषयी कोणी चौकशी करानी हें लिहिले असते,
त्या वेळेस सेशन कोर्तास याकाल गुन्हांची चौकशी करणी न माजिस्त्रेताने ते गुन्हे
जेन्ना कोर्ताकडे कपिट करीत असा गुन्हा होय कोर्ताने ठराव केला आहे. (मु. का.
को. ता. ३ पी. का. पु. ८) जो

२. फिर्याद चौकशीविषयी क. ६७ व त्यावरील टीपा, पोलिसाने वारंतालाहून घरे-
ल्याची नाव ६ व पोलिसाने तपास करण्याविषयीची नाव ९ ही पहावी.

३. ज्याचे खरोखरी नुकसान झाले तोच मनुष्य फिर्यादी असला, असा कीनदारी
कायद्यात निर्देश नाही. तथापि आपल्या ऐवजी इतर होण्यासाठी दुसऱ्यास त्याला मु-
ख्तयार पत्र देतां पेत नाही. परंतु त्याने फिर्याद करावी अणि ज्यास खटल्याची मा-
हिती असेल व ज्याचा त्यात नफ्या तोट्याचा संबंध आहे अशा मनुष्याने खटल्ये चा-
लवावा असे होण्यास हरकत नाही. (प्रो. म. स. को. ता. जुलई सन १८६९)

४. फिर्यादीची जमानी घेतल्यावर वारंत किंवा समस्त करण्या पूर्वी प्रथम हजर
होऊन साक्ष देईल असा त्याचा मुचलका घेतल्या पाहिजे. असा मुचलका न घेतल्या-
स कदाचित खटल्ये चालविण्याचे दिवशी तो गैर हजर होऊन खटल्यास उशीर ला-
गण्याचा संभव आहे. (रा. अ. पृ. ११६)

५. ज्या खटल्यात वारंत करणे कायदेवरील असून अक्षय्य आहे त्या खटल्यात क-
रावे, व जागीन घेण्यात्मकता खटल्ये असल्यास तो घेण्याविषयी होरा त्या वारंतावर
लिहता. (रा. अ. पृ. ११६)

६. पुर्वी हायकोर्टाचे सरमुल्क नं. ११३० सन १८६९ आबरोवर प्रोसिडिंग्ज-
च्या नमुना पाठविले आहे त्याप्रमाणे माजिलेताने ह्या बाबेप्रमाणे प्रोसिडिंग ठेविले पाहिजे
व सन १८६९ सालचे सरमुल्क नंबर १७३९ बघी पहावे.

७. ज्या माजिलेतास कमिट करण्याचा अधिकार आहे, तोच माजिलेत ह्या कल-
बाप्रमाणे चौकशी करू शकतो. चौकीचे माजिलेतास क. १३५ प्रमाणे चौकशी
करण्याचा अधिकार आहे. पुर्वी हायकोर्टाचे पत्र १००९ ता. १० नवंबर सन
१८६९.

८. डिस्मिस्स माजिलेत मात्र फिर्यादीलाहून अशी चौकशी करू शकत नाही. (क. ६८)

१८०. फिर्याद जरी नाही असा संशय घेण्यास त्या माजिलेतास कारण
दुरुमनास करणाऱ्या वरून दिसल्यास ज्या मनुष्यावर फिर्याद झाली तो हजीर
करण्याविषयीचा हुकूम तहकूब ठेवून, फिर्याद जरी

अशी जोटी त्याचा निश्चय करायलाकरितां आपल्या ताब्यातील कोणा कामगा-
राच्या द्वाराने, अगर त्या ठिकाणच्या कोणा पोलीस कामगाराच्या द्वाराने अगर
जो सत्राहून योग्य रीत त्याला घाटेला तथा दुसऱ्या रीतीने, त्या फिर्यादीच्या
अपेक्षाविषयी तपास पूर्वी करविण्याचा अधिकार त्याला आहे. तो तपास
करणारा मनुष्य माजिलेताचा चौकी अधिकार चालविणारा कामगार नसला,
अगर पोलीस कामगार नसला तर, करण्याचा अधिकार कोर्टीस करून, पोली-

केल आहे अगर जेलचा आहे अशी त्या माजिस्ट्रेटाची जातरी घाली, तर, तीस दिवसांहून कमी नाही असा ठरविलेल्या मुदतीच्या भांत फिरादीचा अवाज जाबजाकरिता त्या मनुष्याने हजीर व्हावे, असा ठेवी जाहोरनामा त्याने केला पाहिजे. ज्या गांवांत अगर ज्या जेठ्यांत तो मनुष्य नेहेमी राहत असेल त्यांतील एखाद्या प्रसिद्ध ठिकाणीं उघडपणें हो जाहिरनामा वाचला पाहिजे, आणि ज्या घरांत तो मनुष्य नेहेमी राहत असेल त्या घरावर प्रसिद्ध जागीं, किंवा त्या गांवाच्या अगर जेठ्याच्या प्रसिद्ध जागीं, तो दकविला पाहिजे. त्या जाहोर नाम्याची नकल त्या माजिस्ट्रेटाच्या कचेरींत प्रसिद्ध जागींही दकविली पाहिजे.

१. ह्या कलमांत लिहिल्याप्रमाणे जाहीरनामा किंवा मर्सीचा हुकूम करण्यापूर्वी अर्से पीत हा बुध्दी चुकवा चुकव करित आहे अशी माजिस्ट्रेटानें ज्या मनुष्याला वारंत दिलें असेल त्यास तपासून किंवा दुसऱ्या कोणत्याही रीतीने आपली खात्री करून घेतली पाहिजे. (क. हा. को. व्हा. २ प्र. ६३) आणि माजिस्ट्रेट यानें आपल्या प्रोसिडिंगांत आपली खात्री झाली किंवा नाही हे लिहून ठेविलें पाहिजे. माजिस्ट्रेटानें कोणी मनुष्य पोलीस अंमलदारांस सांपडला नाही इतकें लिहून ठेविलें असतां बस होणार नाही. (क. हा. को. व्हा. ६ प्र. ७२ शिबदपाळ शिंग द्याचे खटल्यांत)

२. ज्या मनुष्याविषयी जाहीरनामा लमराव असेल व वारंत दिलें असेल, तो मनुष्य जाहीरनाम्यांत लिहिलेल्या मुदतींत हजर झाला तर पी. को. क. १७२ प्रमाणें शिसेस पात्र होणार नाही. परंतु जाहीरनाम्याप्रमाणें हजर झाला नाही तर तो क. १७४ प्रमाणें शिसेस पात्र होईल. इमेशाचंद ओस द्याचे खटल्यांत (क. हा. को. व्हा. ६ प्र. ७१)

३. ज्या मुन्दास सहा माहितीहून अधिक शिंसा नाही व यांचा सिकल बोन १९ प्रमाणें होतो, त्या खटल्यांतील आरोपितास हजर करण्याकरितां जाहीरनामा करण्याचा अधिकार नाही. (क. हा. को. व्हा. ३ प्र. २५ मदन मोहन पोतदार द्याचे खटल्यांत)

४. ई. पी. को. क. १७२ पहा.

५. ह्या कलमाचे पहिले भागांत सांगितलेला अपराध होण्यास, ज्यास कायद्यानें अधिकार आहे अशा सरकारी नेकरानें समस्त अगर नोटिस खरोखरी केली पाहिजे, किंवा हा अपराध करण्याचा नेत, छपून बसण्याचे नेलेस असल्या पाहिजे. ते समस्त किंवा नोटिस साधारण सर्व लोकांस जाहीर होण्यासाठीं नसून कोणी निषेधित मनुष्याचे नांवानें असली पाहिजे. आणि आपण लपून नसलों अगर हजर झालें नाही तर ती नोटिस आपणाने नवाविली जाईल असे त्या छपून बसण्यास माहीत असलें पाहिजे अगर पळण्यास कारण पाहिजे. (सा. फ. ई. पी. को. १. १४४)

६. आजारीपणामुळे किंवा बकडसम गेल्यामुळे अगर दुसरे कांय कारणांमुळे काम होवणले नाही हे उत्तर द्या याशिवाय जबाबदार योग्य आहे.

७. ह्या पोलीस कामगाराकडे भारत सरकारच्या काम संपविले होते त्यास तो अनुषंग भारत सरकारच्या इराद्याने अपखुशीने लपून बसला अगर पळून गेला आहे अशाविषयी विचार पुस करून खात्री करून घेतल्याशिवाय माजिलेला माहिरीनामा करू नये. (रा. अ. १. ११९)

८. ह्या कलमाप्रमाणे माहिरीनामा करण्यापूर्वी आरोपीत लपून आहे किंवा पळून गेला आहे हे निश्चितपणे ठरविण्याविषयी अमुक तऱ्हेने माजिलेला पुरावा घ्यावा किंवा वर्तलेल्या विषयी कायदांत काही एक नियम नाही. अस केलेला माळ परत घेण्या-विषयी आरोपीताने दिवाणी कोर्टात फिर्याद करून त्या फिर्यादीत की पळून गेल्याने म्हणतो किंवा लपले म्हणतो असे पाहिजे तर शाबीद करणे. (क. हा. को. का. ३ १४)

१८४. पळून गेलेल्या अगर लपलेल्या अनुषंगाच्या त्याचर अगर संमेलन म्हणून येलेल्या अनुषंगाच्या मालकाची जमीन करण्याविषयी त्याच वेळेस हुकूम जाहीर होई.

हेण्याचा अर्थ त्या माजिलेलास आहे. जमीन-चा हुकूम करणाऱ्या माजिलेलाच्या अधिकाराच्या हद्दीबाहेर जो माळ असेल त्याची जमीन त्या हुकुमावरून करण्याचा अर्थ त्यास नाही. परंतु त्या हुकुमाच्या पाठीवर दुसऱ्या माजिलेलाचे आपली सही केली असता त्यावरून त्याच्या अधिकाराच्या हद्दीतील माळ जप्त करण्याचा अर्थ त्यास आहे. ह्या कलमाच्या आधारे जमीन करावयाची ती, जो माळ जप्त करण्याचा हुकूम झाला तो माळ सरकारी सान्याची जमीन असल्यास, ती जमीन उद्या जिन्न्यास असेल त्या जिन्न्याच्या कलेक्टराच्या मार्फतीने केली पाहिजे; आणि एसा प्रकारचा माळ नसल्यास, माजिलेलास योग्य दिसेल त्याप्रमाणे, माजिलेलाच्या हुकुमावरून धरून, किंवा अधिवाटदार व नत्यम घेणारा नेमून, किंवा त्या गिरहजीर अनुषंगास सारा देऊं नये असा हुकूम करून, जमीन केली पाहिजे. माहिरीनाम्यास लिहिलेल्या मुद्दीच्या भास तो गिरहजीर अनुषंग हजीर झाला नाही, तर जप्त झालेल्या मालाची व्यवस्था घाटेत तशी करण्याचा अधिकार सरकारास आहे, असे जाहीर केलें पाहिजे; परंतु तो माळ बासाया जोगा नसल्यास, किंवा तो विकला नसता त्याच्या मालकाचा तोटा होणार नाही असे माजिलेलास घाटेत असल्यास, सक्त नहिने अस्त सों पर्यंत तो विकू नये.

१. सक्त नहिने कैदेपेक्षा त्या गुन्हास न्याय दिला नाही त्या गुन्हेगाराच्या मालकाची

जशी करण्यास ह्या कलमाप्रमाणे कोतीस अवसर नाही, व मुल्ले हंडाची शिफा ज्या गुन्हास आहे त्या कामातील गुन्हेगाराबाही माल अस करण्यास अधिकार नाही कारण हे कलम १२ ह्या जागेतील असून फक्त १४ ने जागेतील मात्र गुन्हास क. २४ व्यावकून लागू केले आहे; परंतु १५ ने जागेतील अपराधास हे कलम लागू केले नाही (क. हा. को. व्या. ३ व. ३४)

२. ह्या कलमाप्रमाणे मालाची जशी वेण्याचा हुकूम करण्यापूर्वी क. १८३ ह्या लिहिल्याप्रमाणे जाहिरनामा प्रसिद्ध करण्याची तजवीज झाली आहे की नाही हे मानिते जाते पुरावा घेऊन ठरविले पाहिजे. (क. हा. को. व्या. ३ व. ३४)

३. आरोपितावर जो कस होतो तो कोही कुसण्या कारणामुळे काढून ठाकला असेल, किंवा आरोपीत गुन्हेगार नाही असे सिद्ध झाले असेल, तथापि त्या सबबेवर पूर्वी तो हजर न झाल्याचे सबबेवरून जी मिळकत अस झाली असेल ती जशी दूर होईल असे नाही. ती शिफा कोतीचा हुकूम न मानल्यावरून वेण्याची आहे. (क. हा. को. व्या. ७ पृ. ५८ ता. ११ मार्च सन १८६७)

४. ज्या माजिस्तेताने भारत केले त्याने पळून गेलेल्या किंवा छपून नसलेल्या आरोपिताची जेवढी जिनगी आपल्या हद्दीत सापडेल तेवढी मात्र जप्त करण्यावरून हुकूम द्यावा असे दिसते. दुसरे माजिस्तेताचे हद्दीत जिनगी आपल्यास त्याचे संमताने जपली करण्यास हरकत दिसत नाही. ह्या माजिस्तेताकडेच भारत पाठवून त्या भारतावरून केरा सिद्धून अंमल करण्याविषयी सुचवते ही रीत नही आहे. (सि. प. ८७)

५. जप्त केलेल्या माल सरकारांत वेण्याविषयी हुकूम करण्यापूर्वी कायदांत लिहिले रीतीप्रमाणे जाहिरनामा प्रसिद्ध करण्यांत आला होता असा माजिस्तेताने पुरावा घेतला पाहिजे. (क. हा. को. व्या. ३ व. ३५ मदन मोहन पेंतदार ह्याचे खटल्यांत)

६. ज्याची जिनगी जप्त केली तो हजर असल्यास ती जिनगी सरकारांत वेण्यास दुसरी काय हरकत आहे हे त्यास विचारिले पाहिजे. ह्याप्रमाणे एका माजिस्तेताने विचारले नव्हते म्हणून हायकोर्टाने माजिस्तेतचे प्रोसिडिंग गैर कायदा ठरवून रद्द केले (क. हा. को. व्या. ५ प. ८ मद्रास ह्याचे खटल्यांत)

७. जशीचा हुकूम करणे तो भारत केल्यावर भारताचा मनुष्य सापडत नाही व भारत आपल्यावर दबावले जाऊ नये ह्या शरयाने छपून नसला आहे अशी माजिस्तेताने जशी शाल्याक्षिपाम करू नये. (सि. प. ८७)

१८५. कलम १८४ चांत लिहिल्याप्रमाणे ज्या अनुषंगाने माजिस्तेताने सरकार दखल घ्याय असे पाठेल तशी व्यवस्था करण्याचा अवसर सरकार ज्या माजिस्तेताने ठरविले असेल तो घ्यावा असे ठरविले असेल तो मनुष्य असा कायदा करणे.

आन्वयापासून होत नसत असेल अशा प्रकारे आन्वयास अगर सापेक्षत्वास आणि इतरा-
क सुकविण्याकरिता आवश्यक पडाले नाही अगर छपले नाही असे उपाय अ-
पराधीन त्याच फौजदारी कोर्टी त्या अपराधाबद्दल त्याची चौकशी करणारे
कोर्टाची किंवा त्याची चौकशी केलेली नसेल अगर चौकशी होण्यासाठी त्यास
बाढविण्याचा ठराव झाला नसेल तर जिल्ह्याचे माजिस्ट्रेटची जातरी करून
जाहीत केव्हास तो माज अशा को विकला असला तर त्याच्या विक्रीचा
पैसा त्यास परत देऊ पाहिजे.

१. क. १८४ प्रमाणे व ह्या कलमाप्रमाणे जी मिल्कत जप्त करून विकण्याची ती
मिल्कत ज्याची पळून जप्त करणाराची किंवा विकण्याची असेल, त्याच्या ताब्यांत ती
मेच्या सहा महिन्यांत होती असे पाहून माजिस्ट्रेटने जप्त कराली किंवा विकली. दुसरे
कोणी घाणसाचा त्या मिल्कतीवर हक्क असेल तर त्याने आपला हक्क शाबीद करण्याक-
रिता विकत घेणारावर किर्पाद आणावी. कोणाचा हक्क त्या मिल्कतीवर आहे त्याचा तपास
करण्यास माजिस्ट्रेटस अधिकार नाही. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ५४ ता. १९ फेब्रुवारी
सन १८९०)

२. आरोपितास धरून आणल्यास तो हजर झाला असे समजता येत नाही. (अ.
आ. स. को. ता. २८ जून १८९३)

३. माजिस्ट्रेटने तिच्यात मनुष्याचे मालकीत हात घालू नये. पळून गेलेल्या
मनुष्याच्या जिनगीशिवाय दुसऱ्याची जिनगी जप्त करण्याचा त्यास अधिकार नाही, माल-
क विकला असल्यास तेवढ्याबद्दल ज्याचा बारास असेल त्यास बांध येत नाही. त्यास
आपला हक्क शाबीद करण्याकरिता दिवाणी कोर्टात किर्पाद करण्याचा अधिकार आहे.
अर सहा महिन्यांत कोणी हक्क सांगितला नाही तर माल हक्क सांगणाराचा नाही असे
समजून करण्यास माजिस्ट्रेटस मजबी आहे. त्यास पाहिजे असल्यास त्याने आपल्या
हक्क दिवाणी कोर्टात शाबीद करून घ्यावे. (क. हा. को. व्हा. ७ पृ. ३५ समदराज
झाचे खटल्यांत)

४. जर फौजदारी रीतीने चालविले असेल तर पळून जाणारे मनुष्याची किर्पाद
दिवाणी कोर्टात चालणार नाही. (क. हा. को. व्हा. ८ पृ. १०७ दिवाणी मोकदमा,
महाराष्ट्रमिग झाचे खटल्यांत)

५. पळून गेलेल्या मनुष्य हजर झाल्यावर ते पळून गेला होतास किंवा छपून जप्त-
ला होतास असे माजिस्ट्रेटने त्यास विचाराने. एका कलमात माजिस्ट्रेटने त्यास असे न
विचारल्यामुळे हायकोर्टाने ते सर्व प्रोसेडिंग व निधी गैरहिसाब ठरवून रद्द केली. (क.
हा. को. व्हा. ६ पृ. ७९ शिवदयाळमिग झाचे खटल्यांत)